

Брисел, 29.5.2019 година
СВД(2019) 218 конечна верзија

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЈАТА

Извештај за Северна Македонија за 2019 година

во прилог на

**Комуникација на Комисијата до Европскиот парламент, до Советот,
Европскиот економско-социјален комитет и до Комитетот на регионите**

**Комуникација за Политиката за проширување на
ЕУ за 2019 година**

{ КОМ(2019) 260 конечна верзија }

Содржина

1	ВОВЕД	4
1.1	Контекст	4
1.2	Резиме на извештајот	4
2.	НАЈНАПРЕД ОСНОВИТЕ: ПОГЛАВЈАТА ПОЛИТИЧКИ КРИТЕРИУМИ И ВЛАДЕЕЊЕ НА ПРАВОТО	7
2.1.	Функционирање на демократските институции и реформата на јавната администрација	8
2.1.1	Демократија	8
2.1.2.	Реформа на јавната администрација	12
2.2	Владеење на правото и фундаментални права	16
2.2.1	Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права	16
2.2.2	Поглавје 24: Правда, слобода и безбедност	37
3.	НАЈНАПРЕД ОСНОВИТЕ: ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ И КОНКУРЕНТНОСТ	50
3.1	Постоење на функционална пазарна економија	51
3.2	Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата	57
4.	ДОБРОСОСЕДСКИ ОДНОСИ И РЕГИОНАЛНА СОРАБОТКА	60
5.....	СПОСОБНОСТ ДА СЕ ПРЕЗЕМАТ НА ОБВРСКИТЕ ОД ЧЛЕНСТВОТО	62
5.1	Поглавје 1: Слободно движење на стоки	62
5.2	Поглавје 2: Слободно движење на работници	64
5.3	Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги	65
5.4	Поглавје 4: Слободно движење на капитал	66
5.5	Поглавје 5: Јавни набавки	67
5.6.	Поглавје 6: Право на трговски друштва	69
5.7.	Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост	70
5.8.	Поглавје 8: Политика на конкуренција	71
5.9.	Поглавје 9: Финансиски услуги	73
5.10.	Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми	75
5.11	Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој	76
5.12	Поглавје 12: Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика	78
5.13	Поглавје 13: Рибарство	80
5.14.	Поглавје 14: Транспортна политика	81

5.15	Поглавје 15: Енергетика.....	83
5.16	Поглавје 16: Оданочување.....	85
5.17	Поглавје 17: Економска и монетарна политика	86
5.18	Поглавје 18: Статистика	87
5.19	Поглавје 19: Социјална политика и вработување	89
5.20.	Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика	92
5.21	Поглавје 21: Трансевропски мрежи.....	93
5.22.	Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти.....	94
5.25	Поглавје 25: Наука и истражување	96
5.26	Поглавје 26: Образование и култура	97
3.27	Поглавје 27: Животна средина и климатски промени.....	99
3.28	Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита.....	102
5.29	Поглавје 29: Царинска унија	104
5.30	Поглавје 30: Надворешни односи	105
5.31	Поглавје 31: Надворешна безбедносна и одбранбена политика.....	107
5.32	Поглавје 32 : Финансиска контрола.....	108
5.33	Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби	110
	АНЕКС I – ОДНОСИ МЕЃУ ЕУ И СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	112
	АНЕКС II - СТАТИСТИЧКИ АНЕКС	100

1 ВОВЕД

1.1 Контекст

Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) помеѓу Република Северна Македонија и ЕУ влезе во сила во април 2004 година. Преминот кон втората фаза на ССА, што Комисијата ја предложи во 2009 година, се случи за време на извештајниот период. Од 2009 година, Комисијата му препорача на Советот да ги отвори преговорите за пристапување со Северна Македонија, земја кандидат од 2005 година. Земајќи го предвид напредокот постигнат во претходните години, во април 2018 година, Комисијата ја повтори својата безусловна препорака за отворање преговори за пристапување. Во јуни 2018 година, Советот ја даде насоката кон отворање на преговорите за пристапување во јуни 2019 година. Комисијата продолжи темелно да ги следи реформите утврдени во Заклучоците на Советот и реформите поврзани со ЕУ во сите сектори. Северна Македонија продолжи да ја продлабочува реформската динамика, испорачувајќи видливи резултати во клучните области утврдени во Заклучоците на Советот од јуни 2018 година. Добрососедските односи, исто така, значително се зајакнати. Влегувањето во сила на историскиот договор со Грција (наречен и „Преспански договор“) во февруари 2019 година, беше голем чекор и претставува пример за помирување за регионот и пошироко.

1.2. Резиме на извештајот¹

Во однос на **политичките критериуми**, Северна Македонија продолжи да одржува стабилно темпо на спроведување на реформите на ЕУ за време на извештајниот период. Владата презеде чекори кон повторно враќање на проверки и рамнотежи и зајакнување на демократијата и владеењето на правото. Земјата продолжи со фундаментални промени во инклузивна и отворена политичка атмосфера. Земјата продолжи да испорачува конкретни резултати во клучните области утврдени во Заклучоците на Советот, како што се правосудството, борбата против корупцијата и организираниот криминал, реформата на разузнавачките служби и јавната администрација. Културата на компромис во политичкиот пејзаж е подобрена со напорите на Владата да се допре до сите засегнати страни, вклучително и до опозицијата и граѓанското општество, на инклузивен и транспарентен начин. По потпишувањето на историскиот договор постигнат со Грција во јуни 2018 година (познат и како „Преспански договор“), беше организиран консултативен референдум во септември 2018 година, при што огромното мнозинство гласачи го поддржаа членството во ЕУ и НАТО со прифаќање на Преспанскиот договор. Претседателските избори беа добро организирани, а фундаменталните слободи беа почитувани, овозможувајќи им на граѓаните да направат информиран избор меѓу кандидатите. Собранието го подобри своето работење како форум за конструктивен политички дијалог и ги подобри своите надзорни и законодавни функции, вклучително и со ограничување на употребата на брзи постапки.

Меѓуетничката ситуација останува мирна и покрај некои повремени тензии.

¹ Овој извештај го опфаќа периодот од март 2018 година до март 2019 година. Истиот се заснова на придонес од различни извори, вклучувајќи ги и придонесите од Владата на Северна Македонија, земјите членки на ЕУ, извештаите на Европскиот парламент и информациите од различни меѓународни и невладини организации.

Владата покажа посветеност да ја зголеми довербата меѓу заедниците. Охридскиот рамковен договор, со кој заврши конфликтот во 2001 година и обезбедува рамка за зачувување на мултиетничкиот карактер на општеството, се споменува во преамбулата на Уставот и продолжи да се спроведува.

Климата во која функционираат организациите на граѓанското општество продолжи да се подобрува. Граѓанското општество продолжи да има конструктивна улога во поддршката на демократските процеси. Донесени се стратешки документи, кои даваат насоки за соработката помеѓу Владата и граѓанското општество. Владините и невладините учесници треба да се стремат кон значаен процес на консултации.

За реформата на разузнавачките служби, Северна Македонија постигна добар напредок. По реформата на системот за следење на комуникациите, новата Оперативна техничка агенција е целосно во функција. Земјата, исто така, започна со реформата на своите разузнавачки служби во соработка со НАТО и други партнери. Избран е модел и донесена е правната рамка за основање нова Агенција за национална безбедност.

Северна Македонија е умерено подготвена во однос на реформата на **јавната администрација**. Направен е добар напредок, особено со спроведувањето на стратешката рамка за реформа на јавната администрација, подобрените јавни консултации и зголемената транспарентност во креирањето политики, како и во областа на развој на политики и координација. Беа преземени чекори за решавање на наводните политизирани именувања. Меѓутоа, потребни се дополнителни напори за да се зголеми одговорноста на администрацијата и да се спречи нејзината политизација. Почитувањето на начелата на транспарентност, заслуги и правична застапеност останува од суштинско значење.

Правосудниот систем на земјата постигна одреден степен на подготвеност / е умерено подготвен и беше постигнат добар напредок во решавање на „Итните реформски приоритети“ и препораките на Венецијанската комисија и Високата експертска група за системски прашања за владеењето на правото. Земјата покажа континуирана заложба за подобрување на правосудниот систем и спроведувањето на новата правна рамка е цврста основа за континуиран напредок. Подготвен е нов Закон за јавното обвинителство за интегрирање на специјалниот јавен обвинител во системот на обвинителството. Судовите донесоа пресуди за некои случаи од висок профил поднесени од Специјалното обвинителство. Освен правните измени, сите правосудни институции треба да бидат пример и да придонесат, преку дополнителни напори, да ја вратат довербата на јавноста во правосудството.

Во однос на **борбата против корупцијата**, Северна Македонија постигна одреден степен на подготвеност. Добар напредок е постигнат преку понатамошно консолидирање на евиденција за истраги, гонења и обиди за решавање предмети на корупција на високо ниво, како и преку промени во законодавната рамка. Во таа смисла, новата правна рамка за спречување корупција е подобрена и именувањето на новите членови на Државната комисија за спречување на корупцијата е далеку потранспарентна отколку во претходните години. Комисијата презеде важни чекори за проактивно да се бори против корупцијата, вклучувајќи функционери на високо ниво низ целиот политички спектар. Специјалниот јавен обвинител ја потврди својата водечка

улога во истражувањето и гонењето предмети на корупција на високо ниво. Органите треба дополнително да ги интензивираат напорите да покажат дека борбата против корупцијата е национален приоритет на сите нивоа на моќ. Меѓутоа, корупцијата е распространета во многу области и останува прашање на загриженост.

Во **борбата против организиран криминал**, земјата постигна одредено ниво на подготвеност. Законодавната рамка е во голема мера во согласност со европските стандарди и потребно е да се продолжи со напорите за спроведување стратегии против организираниот криминал и активно да се мери нивното влијание. Одреден напредок беше постигнат во исполнување на препораките од последните години за подобрување на евиденцијата, зајакнување на соработката во спроведување на законот и значително подобрување на оперативниот капацитет во борбата против трговијата со луѓе. Понатамошен напредок беше постигнат на оперативно ниво преку подобрување на ефикасноста на Националниот координативен центар за борба против организираниот криминал и учество во заеднички операции со земјите членки на ЕУ и соседните земји.

Правната рамка за заштита на **фундаменталните права** во голема мера е во согласност со европските стандарди и земјата постигна добар напредок. Се зголеми заштитата од злосторство од омраза и дискриминација со измени на Кривичниот закон и донесувањето на Законот за спречување и заштита од дискриминација. Исто така, се донесе амбициозна стратегија за деинституционализација и се транскрибираа нејзините цели за борба против насилството врз жените во акциски план за спроведување на Истанбулската конвенција. Меѓутоа, механизмот за надворешен надзор на полицијата сè уште не е целосно функционален и потребно е земјата дополнително да го развие користењето алтернативни санкции и пробација. Земјата, исто така, потребно е да направи дополнителни напори за конзистентно ширење и спроведување на препораките на европските и меѓународните тела за човекови права, особено во однос на третманот на задржани лица, жени и лица со посебни потреби. Земјата има одреден степен на подготвеност / е умерено подготвена во областа на **слобода на изразување** и постигна добар напредок во последната година. Климата за слободата на медиумите и слободата на изразување продолжи да се подобрува. Од суштинско значење е јавните функционери и политичките елити да покажат повисоко ниво на толеранција кон критиките, со што ќе се поддржи слободата на изразување. Земјата потребно е да направи постојани напори за подобрување на независноста и професионалните стандарди на јавниот радиодифузен сервис, како и нејзината финансиска одржливост. Донесени се измени на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и за нивно спроведување ќе биде потребна силна политичка заложба која ќе гарантира професионалност, почитување на начелата на транспарентност, именувања засновани на заслуги и правична застапеност.

Во однос на **регионалната соработка**, земјата генерално и понатаму одржува добри односи со други земји од процесот на проширување и активно учествува во регионалните иницијативи. Преземени се историски чекори за подобрување на добрососедските односи, вклучително и со влегувањето во сила на Преспанскиот договор и неговото спроведување, ставајќи крај на еден од најстарите спорови во регионот. Комисијата нестрпливо го очекува континуираното спроведување на билатералниот договор со Бугарија.

Во однос на економските **критериуми**, Северна Македонија постигна одреден напредок и има добро ниво на подготвеност во развивање функционална пазарна економија. Економскиот раст продолжи по една година на стагнација, иако инвестициите заостанаа. Владата презеде мерки за подобрување на управувањето со јавните финансии и транспарентноста. Таа ги донесе реформите за оданочување на приходите и системот за пензии. Сепак, составот на трошењето се влоши и потребно е фискалната консолидација да биде поамбициозна со цел да се стават јавните финансии на одржлив пат. Функционирањето на пазарот на трудот е нарушено со постојани структурни проблеми. Спроведувањето на договорите и големата неформална економија продолжуваат да претставуваат предизвици за деловното опкружување.

Северна Македонија постигна одреден напредок и е умерено подготвена да се справи со конкурентниот притисок и пазарните сили во рамките на ЕУ. Интеграцијата со ЕУ во делот на трговијата и инвестициите дополнително се продлабочи. Извозот и производството се проширија понатаму кон производи со повисока вредност. Сепак, недостигот на вештини, а и недостиг на вештини за усогласување со оние што се бараат од компаниите, како одраз на недостатоците во наставните програми, ја нарушуваат продуктивноста на трудот и конкурентноста на економијата. Сè уште постојат важни инвестициски празнини во делот на јавната инфраструктура.

Во однос на способноста да се **преземат обврските од членството**, земјата е умерено подготвена во повеќето области, меѓу другото и во областите на конкуренција, јавни набавки, транспорт и енергетика. Земјата покажува добро ниво на подготовка во областите како што се трговски друштва, царинска унија, трансевропски мрежи и наука и истражување. Потребни се дополнителни напори во сите области, особено во оние неколку области во коишто земјата е во рана фаза на подготвеност, како што е слобода на движење на работници, како и финансиските и буџетските одредби. Потребен е поголем фокус врз административниот капацитет и ефективно спроведување. Земјата продолжи да ја подобрува усогласеноста со декларациите на ЕУ и одлуките на Советот во делот на надворешни работи и безбедносна политика.

Северна Македонија продолжува да има активна и конструктивна улога во управувањето со **мешаните миграциски текови**. Таа ефикасно соработува со земјите членки на ЕУ и соседните земји. Продолжија значителни напори за осигурување основни услови за живот и услуги за сите мигранти што престојуваат во земјата. Сè уште постојат неизвесности околу обемот и структурата на миграциските текови. Неконзистентното регистрирање на мигрантите уапсени при нелегалните движења го спречува редовното и адекватно профилирање на заштитени чувствителни податоци, како и упатување на националните механизми за заштита. Ефикасната контрола на јужната граница е осигурана, вклучително и со распоредувањето на службеници од земјите членки на ЕУ на границата. Беше парафиран Договорот за статус со Европската агенција за гранична и крајбрежна стража со ЕУ. Меѓутоа, потребно е да се реши проблемот со честите шверцарски активности на северната граница. Земјата продолжува да биде под силен притисок поради географската местоположба.

2. НАЈНАПРЕД ОСНОВИТЕ: ПОГЛАВЈАТА ПОЛИТИЧКИ КРИТЕРИУМИ И ВЛАДЕЕЊЕ НА ПРАВОТО

2.1. Функционирање на демократските институции и реформата на јавната администрација

2.1.1 Демократија

Паралелно со спроведувањето на Преспанскиот договор, Северна Македонија продолжи да ја покажува својата посветеност да даде конкретни резултати во спроведувањето на ЕУ реформите во клучните области како што се: (i) судството, борбата против корупцијата и организираниот криминал; (ii) разузнавачки служби; и (iii) реформата на јавната администрација, вклучително и преку „Планот 3-6-9“ и „Планот 18“. Културата на компромис меѓу политичките актери е подобрена со напорите на владата да се допре до сите засегнати страни, вклучително и опозицијата и граѓанското општество, на инклузивен и транспарентен начин. Владата презеде чекори за враќање на соодветни проверки и рамнотежи, како и за зајакнување на демократијата и владеењето на правото.

Избори

Генерално, правната рамка е погодна за организирање на демократски избори. Постигнат е одреден напредок во решавањето и спроведувањето на препораките од Канцеларијата за демократски институции и човекови права на Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ/ОДИХР). Консултативниот референдум² беше добро организиран и основните слободи беа почитувани. Претседателските избори се одржаа во мирна, уредна и транспарентна атмосфера. Спроведувањето на овие избори го отвори патот кон натамошно зајакнување на демократските процеси во земјата. Треба да се доврши изборното законодавство за да се спроведат останатите препораки на ОБСЕ/ОДИХР и на Венецијанската комисија пред следниот изборен циклус. Државните институции и тела, особено Министерството за внатрешни работи и Државната изборна комисија, треба да направат понатамошни напори за систематско подобрување на точноста на избирачкиот список („Итни реформски приоритети“).

ОБСЕ/ОДИХР оцени дека и двата круга од **претседателските избори** (21 април и 5 мај 2019 година) беа добро организирани и беа почитувани основните слободи, овозможувајќи им на граѓаните да направат информиран избор меѓу кандидатите. Тројца кандидати се кандидираа за претседател, жена и двајца мажи, вклучително и етнички Албанец. Ниту еден од кандидатите нема официјална партиска припадност, но сите беа поддржани или од владејачката коалиција или опозициските партии. Во вториот круг, кандидатот на коалицијата победи со 51,7% против кандидатот на опозицијата, кој беше поддржан од 44,8% од гласачите. Одзивот изнесуваше 46,7%. Претседателот Пендаровски ја презеде функцијата во мај 2019 година.

Консултативен референдум се одржа на 30 септември 2018 година. Од 36,9%

² *По потпишувањето на Преспанскиот договор, консултативниот референдум, одржан во септември 2018 година, го постави прашањето „Дали сте за членството во ЕУ и НАТО со прифаќање на договорот меѓу Република Македонија и Република Грција?“

од гласачите кои гласале, 91,5% го поддржаа членството во ЕУ и НАТО со прифаќање на Преспанскиот договор. ОБСЕ/ОДИХР оцени дека референдумот се одвива на уреден начин без големи неправилности. Собранието беше „овластен предлагач“ на референдумот и финансираше јавна кампања за референдумот. Кампањата „За“ беше предводена главно од владејачките партии и ги надминуваше етничките граници. Медиумите им обезбедија на гласачите детални информации и разновидни ставови, и покрај отсуството на активна кампања „против“. Повиците за „бојкот“ беа главно пренесени на социјалните медиуми и преку митинзите.

Новите одредби во Изборниот законик обезбедија основа за избор на нова **Државна изборна комисија (ДИК)**, составена од членови предложени од политичките партии, како и продолжување на нивниот мандат за покривање на претседателските избори. ДИК го организира референдумот и претседателските избори непристрасно и професионално и, генерално ја уживаше довербата на јавноста. Одржливо решение за составот на ДИК треба да се најде на транспарентен и инклузивен начин. И покрај подобрувањата на избирачкиот список, разликите меѓу базите на податоци треба да продолжат да се решаваат.

Во согласност со препораките на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија, Владата презеде чекори, во соработка со граѓанското општество и политичките партии, кон сеопфатна реформа на **изборното законодавство**. Правната рамка претрпе неколку измени, вклучувајќи и надомест на платени политички огласи од државниот буџет. Иако правната рамка е погодна за спроведување демократски избори, преку референдумот и претседателските избори беше истакнато дека некои аспекти, како што е финансирањето на кампањите, остануваат нерешени. Првичната работа на изборното законодавство треба да се заврши пред новиот изборен циклус, во соработка со ОБСЕ/ОДИХР.

Собрание

Собранието го подобри своето работење како форум за конструктивен политички дијалог и ја зајакна својата законодавна функција. Тоа постигна одреден напредок во враќањето на контролите и рамнотежата над извршната власт, фокусирајќи се на продлабочување на реформите, дополнително зголемување на капацитетот за надзор и неговата транспарентност. Собранието го спроведе процесот на ратификација на Преспанскиот договор, вклучувајќи го и прогласувањето на уставните промени. Собранието, исто така, конструктивно се вклучи во дијалогот „Жан Моне“ со Европскиот парламент. Продолжува да се утврдува одговорноста за оние што извршиле насилство и ги организирале нападите од април 2017 година во Собранието. Потребни се дополнителни напори за решавање на прашањата поврзани со безбедноста. Треба да се зајакне функционалниот надзор над работата на Владата и разузнавачките служби, како и капацитетот за следење на заштитата на човековите права и фундаменталните слободи. Политичките партии треба дополнително да ги подобрат своите внатрешни демократски процеси.

Значително е подобрена улогата на Собранието како главна институција за **политички дијалог**. Во извештајниот период имаше интензивна активност во Собранието со дебати и усвојување на закони поврзани со ЕУ. Во неколку наврати беше воспоставен консензус преку партиски и етнички линии,

вклучително и за измените на законите за кои се бара мнозинство од 2/3, особено во областите утврдени со Заклучоците на Советот, како што се судството, борбата против корупцијата и разузнавачките служби. Поранешниот претседател на Републиката одби да ги потпише законите донесени под новото име на земјата, за што е потребно второ читање на овие закони во Собранието. Процесот на уставни измени за спроведување на Преспанскиот договор откри поделби меѓу раководството на ВМРО-ДПМНЕ³ и некои од нејзините пратеници, што резултираше со формирање на нова парламентарна група.

Земјата продолжи да се справува со последиците од насилните напади во Собранието на 27 април 2017 година. Судовите продолжија да ја утврдуваат одговорноста за оние кои извршиле насилство и ги организирале инцидентите. Пресудата на судските процеси беше објавена во март 2019 година. 16 обвинети, меѓу кои и високи функционери, беа осудени на 7 до 18 години затвор. Јавното обвинителство, исто така, отвори истраги за оние кои ги нарачале нападите, вклучувајќи и политичари на високи позиции. Како дел од поширокиот процес на помирување, во декември 2018 година беше донесен Закон за амнестија. Овој закон не предвидува неказниост во врска со организацијата или извршувањето на тешки кривични дела поврзани со нападите на 27 април.

Иако Собранието се соочува со предизвици во однос на подобро планирање и координирање на својата работа за постигнување на поефикасен законодавен надзор, бројот на скратени и итни постапки значително се намали. Во 2018 година, 20% од законите беа усвоени по скратена постапка, а ниту еден во итна постапка (во споредба со 75% по скратена постапка и еден закон во итна постапка во претходниот извештаен период). Собранието го усвои и почна да го спроведува својот прв стратешки план 2018-2022 година. Почнаа да работат нови меѓупартиски групи за Ромите⁴ и младите. Надзорната улога на Собранието е значително зајакната, вклучително и надзорот над следењето на комуникациите. Собранието треба да продолжи да работи на ефикасноста на демократскиот политички систем, вклучително и на спроведувањето на препораките од Групата на држави против корупцијата (ГРЕКО) за транспарентноста на финансирањето на партиите.

Собранието конструктивно се вклучи во дијалогот „Жан Моне“, иницијатива на Европскиот парламент, со цел да се создаде атмосфера на национален дијалог и консензус меѓу политичките партии. Првиот круг на дијалог се одржа во мај 2018 година, а вториот се подготвува. Донесувањето на **Етичкиот кодекс**, со цел да се спроведат препораките на ГРЕКО, беше конкретен резултат од овој процес, а инклузивното работење на **Деловникот** е во напредна фаза.

Етничката застапеност **на пратеници во Собранието** во голема мера го одразува етничкиот состав на населението. Застапеноста на жените во Собранието изнесува 38,3%.

И покрај последните промени, треба да се подобри транспарентноста во

³ *Внатрешна македонска револуционерна организација - Демократска партија за македонско национално единство*

⁴ Во согласност со терминологијата на европските институции, тука се користи општиот термин „Роми“ за да се однесува на повеќе различни групи, без да се негираат специфичностите на овие групи.

финансирањето на **политичките партии** - *види Поглавје 23 - Правосудство и фундаментални права*. Политичките партии, исто така, треба да ги зајакнат своите демократски процеси со понатамошно унапредување на слободата на собирање и изразување.

Владеење

Демократското владеење е зајакнато во текот на извештајниот период. Владата продолжи да ја консолидира демократијата и владеењето на правото. Таа ја одржува својата заложба да ја продлабочи динамиката на реформите и да даде видливи резултати, вклучително и преку плановите за реформи поврзани со ЕУ. Таа продолжи да го подобрува процесот на донесување одлуки и транспарентноста на својата работа. Меѓуетничката ситуација остана мирна во целост. Владата продолжи со напорите за зајакнување на меѓуетничките односи и за спроведување на Охридскиот рамковен договор (ОРД).

Законот за Владата беше изменет со цел да се обезбеди формирање на техничка влада и таканаречените договори за „Пржинска влада“ (т.е. министри и заменици министри од опозицијата во клучните министерства) пред идните парламентарни избори. За време на извештајниот период, министерот за правда беше заменет и имаше реконструкција на Владата во јуни 2018 година за вклучување на две партии на етничките Албанци, Демократска партија на Албанците (ДПА) и Алтернатива. Вкупната застапеност на жените во назначените функции и одлучувачките, раководните и управните тела е 11%. Од нив, 15% беа назначени како министри, 7% како заменици министри, 25% како државни секретари и 9% на други назначени позиции.

По „Планот 3-6-9“, Владата го разви „Планот 18“ за продолжување на спроведувањето на реформската агенда на ЕУ, давајќи приоритет на областите идентификувани во Заклучоците на Советот. Администрацијата активно учествуваше на состаноците организирани од Европската комисија за техничко објаснување на *acquis*.

Меѓуетничката ситуација остана мирна и покрај некои повремени тензии. Владата ги настојуваше на добри односи меѓу заедниците. Во преамбулата на Уставот се споменува упатувањето на Охридскиот рамковен договор (ОРД), со кој заврши конфликтот во 2001 година и се обезбедува рамка за зачувување на мултиетничкиот карактер на општеството. Законот за употреба на јазиците, којшто етничките албански политички партии го сметаат за важен законодавен елемент кој придонесува за завршување на спроведувањето на ОРД, влезе во сила во јануари 2019 година. Законот беше испратен до Венецијанската комисија за нејзино мислење.

По потпишувањето на ОРД во 2001 година, децентрализацијата стана обврзувачка. Транзицијата кон ефективна фискална децентрализација на општините е сè уште во тек. Законот за пријавување и евиденција на обврски на јавните институции беше изменет за да ѝ овозможи на државата да преземе до 51% од постојните долгови на општините како еднократна мерка. Во исто време, започна воведување на здрава фискална регулатива за локалната самоуправа. Овие мерки имаат за цел да избегнат можно попуштање на

финансиската дисциплина меѓу општините.

Граѓанско општество

Опкружувањето во кое функционира граѓанското општество продолжи да се подобрува, со негово вклучување во креирањето политики и законодавните процеси. Беа усвоени стратешки документи кои ја насочуваат владината соработка со граѓанските организации. И владините и невладините актери треба да гарантираат дека постојат заштитни мерки за понатамошно зајакнување на контролите и рамнотежата и треба да се стремат кон значаен процес на консултации. Сè уште е потребна подобрена правна и финансиска рамка за зајакнување на поволното опкружување за граѓанското општество.

Зајакнато граѓанско општество е клучна компонента на секој демократски систем и се препознава како такво од страна на државните институции. Постигнат е добар напредок во однос на редовното функционирање на Советот за соработка помеѓу Владата и граѓанското општество и усвојувањето на стратегијата 2018-2020, вклучувајќи го и нејзиниот акциски план. Потребни се дополнителни напори за справување со ограничената транспарентност, вклучително и преку посеопфатен внатрешен и секторски процес на консултации во рамките на Советот. Потребни се дополнителни напори за да се одговори на финансиската одржливост на организациите на граѓанското општество, како што е поширокото усогласување на даноците и предвидливото јавно буџетирање.

Граѓански надзор над безбедносниот/разузнавачкиот сектор

Благодарение на меѓупартиски компромис, правната рамка за реформа на следењето на комуникацијата беше усвоена со 2/3 мнозинство. Новата оперативна техничка агенција (ОТА) започна со работа во ноември 2018 година. Парламентарниот надзорен комитет за следење на комуникациите е во процес на ангажирање експерти за да помогне во неговата својата работа во оваа област. Комитетот спроведе четири инспекциски посети на Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК), ОТА, Царинската управа и финансиската полиција во 2018 и 2019 година.

Во тек е поширока реформа на разузнавачките служби, во соработка со НАТО и други партнери. Донесени се нови закони за Агенцијата за национална безбедност и за координација на разузнавачката и безбедносната заедница. Од суштинско значење е овие закони да се спроведат брзо, во соработка со НАТО и со стратешките партнери. Предвидено е новата Агенција да ја замени постојната Управа за безбедност и контраразузнавање како независно државно тело, без полициски овластувања и со надлежност да собира разузнавачки информации за гарантирање на безбедноста на државата.

2.1.2. Реформа на јавната администрација

Северна Македонија е **умерено подготвена** во однос на реформата на јавната администрација. Постигнат е **добар напредок** во спроведувањето на стратешката рамка за реформа на јавната администрација и во областа на развојот на политиките и координацијата. Министерството за информатичко општество и администрација сега има назначено тим за координирање на напорите за реформа на јавната администрација со другите клучни

институции, а објавени се првите извештаи за следење на Владата. Министерството, исто така, формира тим за поддршка на јавните органи во спроведувањето на Законот за општа управна постапка. Преземени се дополнителни чекори за подобрување на транспарентноста, вклучително и со објавување на бројот на вработени во јавната служба и зголемување на користењето на јавните консултации. Државната комисија за спречување на корупцијата започна да ги решава случаите на политизирани назначувања од страна на сегашните и претходни влади. Потребни се дополнителни напори за да се зголеми одговорноста на администрацијата и да се спречи политизација на јавната служба; Препораката на Комисијата од 2018 година за вработувања засновани на заслуги на јавни конкурси останува валидна, особено за назначувањата на високи раководни позиции. Почитувањето на начелата на транспарентност, заслуги и правична застапеност останува од суштинско значење.

Во наредниот период, земјата треба, особено:

- да обезбеди целосно почитување на вработувањето засновано на заслуги за високи државни служби и други позиции;
- да го доврши хоризонталниот функционален преглед и да почне да го спроведува за да обезбеди јасни граници на одговорност помеѓу институциите;
- да обезбеди целосно спроведување на Законот за општа управна постапка.

Стратешка рамка за реформа на јавната администрација

Стратегијата за **реформа на јавната администрација** од 2018-2022 година и **програмата за реформа на јавното финансиско управување** од 2018-2021 година се сеопфатни стратегии за реформа на јавната администрација. Владата започна да ги следи и да известува за нивното спроведување, но допрва треба да се воспостави интегрирана рамка за следење и известување. Граѓанското општество активно учествуваше во следењето на владините реформски напори. Советот за реформа на јавната администрација на високо ниво и Советот за управување со јавни финансии обезбедуваат **политичка поддршка** и надзор на реформите. Министерството за информатичко општество и администрација ги зголеми своите капацитети за да ја спроведе реформата на техничко ниво. Министерството за финансии треба да стане сè повеќе вклучено во целокупната реформска координација, исто така поради зголемениот фокус на раководната одговорност (види *Поглавје 32 - Финансиска контрола*). Реформата, исто така, треба да биде **финансиски одржлива** и систематски пресметана во државниот годишен буџет и среднорочната рамка за расходи. Спроведувањето на реформските стратегии сè уште е многу зависно од финансирањето на надворешни донатори.

Развој и координација на политики

Правната рамка и институционалните структури обезбедуваат систем за креирање политики, вклучително и за управување со процесот на интеграција во ЕУ. Потребно е да се засили планирањето на политиките и да стане конзистентно со среднорочното буџетско планирање. Владата ги ажурираше

насоките за подготовка, следење и известување за документи за стратешко планирање во август 2018 година. Генералниот секретаријат треба да ја зајакне својата централна координација и улогата за контрола на квалитетот за да го следи спроведувањето на овие насоки. Исто така, ќе треба да ги надгради процедуралните правила и насоки за развој и следење на секторските стратегии. Во декември 2018 година, Владата усвои одлука за подобрување на координацијата меѓу главните институции „центар на Владата“. Подобрената координација ќе биде детално опфатена со измените на владиниот деловник.

Политика заснована на докази и на развој на законодавство се само делумно обезбедени. Треба да се зајакне собирањето административни податоци и доследното користење на податоците за донесување одлуки. Малку е подобрен квалитетот на оцените за регулаторните влијанија, додека оцените за буџетското влијание сè уште недостигаат или не се сеопфатни. Меѓуминистерските консултации треба да бидат правилно интегрирани во процесот. Јавните консултации се подобрени преку националниот систем за електронски консултации. Предлозите на Владата за користење на скратени и итни постапки за донесување законодавство значително се намалија (*види 2.1.1. Демократија*).

Јавниот надзор на работата на Владата се подобри, благодарение на комуникацијата и зголемениот број објавени извештаи за следење на Владата.

Управување со јавните финансии

Владата ја спроведе Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии 2018-2021 година и го објави првиот годишен извештај за следење на почетокот на 2019 година. Програмата опфаќа седум приоритети. Извештајот за фискалната стратегија 2019-2021 година подлежеше на задоволителна парламентарна дебата. Тоа дополнително го зајакнува управувањето со буџетот и фискалната дисциплина за одржување на макроекономската стабилност, постигнување постепена фискална консолидација и одржување низок буџетски дефицит. Подготовката на буџетите од 2018 и 2019 година е зајакната и подлежи на јавни консултации. Треба да се разгледаат понатамошни напори за зајакнување на капацитетите на Владата за управување со инвестиции и планирање.

Постигнат е напредок во подобрувањето на **транспарентноста на буџетот** преку објавување на буџет за граѓаните и зголемени податоци за буџетот. Транспарентноста на буџетот и одговорноста за управување со јавните фондови треба да се обезбедат преку ефикасно следење од страна на извршната власт и Собранието. Ова вклучува следење на препораките на Државниот завод за ревизија.

Јавна служба и управување со човечки ресурси

Иако Законот за административни службеници и Законот за вработените во јавниот сектор во принцип обезбедуваат **вработување, унапредување и отпуштања врз основа на заслуги**, овие закони не се применуваат целосно во администрацијата. Постојат контрадикторни одредби во Законот за внатрешни работи, кои им овозможуваат на вработените да бидат исклучени од примената на Законот за административни службеници. Во многу случаи се користат постапки за привремени или услужни вработувања со пониски критериуми, заобиколувајќи ги критериумите утврдени во Законот за административни

службеници. Основите за отпуштања треба да бидат потранспарентни. По јавните обвинувања за назначување членови на семејството од страна на претходната и актуелната Влада, Владата презема мерки, а Државната комисија за спречување на корупцијата започна истраги. Наодите на Државната комисија за спречување на корупцијата може да бараат понатамошни промени во процесите на вработување во јавните институции, за да ги направат потранспарентни и засновани на заслуги. (*Види Поглавје 23 – Правосудство и фундаментални права*).

Додека Владата следеше конкретна постапка за назначување на високи раководни позиции, по последните предвремени парламентарни и локални избори, постоеше загриженост поради постојаното неприменување на принципот на заслуги. Беа воведени голем број позиции на високи заменици без критериуми за заслуги. Владата подготвува нов закон за регулирање на условите за вработување и отпуштања за високи раководни позиции.

Министерството за информатичко општество и администрација е задолжено за координирање и следење на **управувањето со човечките ресурси** во јавната администрација. Сепак, неговиот капацитет треба да се зајакне за да се обезбеди систематска примена на законодавството. Треба да се обезбеди подобра функционалност на Информациониот систем за управување со човечки ресурси и негово систематско користење по линиски институции. **Системот на плати** треба да се ревидира.

Застапеноста на жените во јавната служба остана над 50%. Правичната застапеност не е постојана во јавниот сектор и во сите категории на државни службеници. Постои повисока застапеност на некои малцинства во институциите чија хиерархија го вклучува тоа малцинство. Помалите етнички малцинства остануваат недоволно застапени во јавниот сектор. И покрај најавите на Владата, одговорните институции не донесоа одлука за тоа како да се справат со прашањето за јавните службеници кои не се појавуваат на работа и за утврдување на нивните крајни работни позиции.

Професионалниот развој сè уште не е систематизиран, а допрва треба да се воспостави централизирана база на податоци за обуките што ги нудат разни институции. Додека **интегритетот во јавната служба** е доволно регулиран, вклучувајќи го и законодавството за укажувачи, треба да се дадат податоци за тоа како механизмите за интегритет се спроведуваат во пракса.

Отчетност на администрацијата

За да се подобри рационалноста на администрацијата и **нивоа на отчетност**, беше започнат функционален преглед за да се проценат околу 128 владини институции и нивни функции и можни преклопувања. Голем број институции продолжуваат паралелно да го известуваат нивното ресорно министерство и Владата. Отчетноста на раководните лица не се спроведува систематски во рамките на институциите, а недоволно се пренесуваат одговорности преку различните нивоа на управување (*види Поглавје 32 - Финансиска контрола*).

Правото на граѓаните на добра администрација е заштитено од независните институции, особено Народниот правобранител и Државниот завод за ревизија. Сè уште треба да се обезбеди системско следење на нивните препораки. **Правото на граѓаните за пристап до информации од јавен карактер** се подобри преку зголемена транспарентност на повеќето централни владини

институции и објавување на 21 стандарден збир на документи. Беше воспоставен механизам за отворени податоци. Тој налага посветеност на сите државни институции за редовно да ги обезбедуваат и ажурираат податоците. Одложувањата во именувањето на Комисијата за заштита на слободен пристап до информации од јавен карактер од мај 2018 година до крајот на март 2019 година, ја направија несоодветна на жалбите во тој период. Нејзините капацитети останаа недоволни за следење на усогласеноста со проактивното објавување на барањата за информации.

Законот за управни спорови беше усвоен во мај 2019 година. Во пракса, жалбената постапка за **правото на граѓаните на административната правда** е премногу сложена и долга. Се случуваат доцнења во спроведувањето на управните судски одлуки. Додека законодавството го дефинира **правото на граѓаните да бараат надомест на штета** и одговорност на јавните органи во случаи на прекршоци, податоците сè уште не се собираат за да се следи надоместокот за штети.

Обезбедување услуги за граѓаните и за деловните активности

Националниот портал за услуги се надградува за да се создаде **администрација ориентирана кон корисникот** која ќе служи како единствена точка за контакт и ќе овозможи еднаков пристап и дигитално поврзување со државната администрација. Регистарот на население сè уште не функционира како основен извор на информации за државните институции и за интеракцијата на граѓаните со администрацијата. Се зголеми примената на рамката за интероперабилност, но потребна е политичка волја и финансирање за да го достигне својот целосен потенцијал. Квалитетот на услугите за граѓаните останува понизок од услугите што им се нудат на деловните оператори.

Поедноставувањето на административните постапки беше исклучително тешко, бидејќи Законот за општа управна постапка сè уште не е систематски спроведен во целата администрација. Министерството за информатичко општество и администрација формираше тим за „помошно биро“ за поддршка на централните и локалните власти во примената на законот. Потребна е значителна понатамошна обука и подигнување на свеста за да се обезбеди правна сигурност за граѓаните и претпријатијата.

2.2 Владеење на правото и фундаментални права

2.2.1 Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права

Основните вредности на ЕУ вклучуваат владеење на правото и почитување на човековите права. Од огромно значење се правилното функционирање на правосудниот систем и ефикасната борба против корупцијата, како и почитувањето на човековите права во закон и во практика.

Земјата постигна **одреден степен на подготвеност / е умерено подготвена** во однос на примената на *acquis* и Европските стандарди во оваа област. Неодамнешните законски измени во голема мера се однесуваат на „Итните реформски приоритети“, препораките на Венецијанската комисија и Високата експертска група за системски прашања за владеењето на правото. Ова доведе до **добар напредок** во завршувањето на измените на правната рамка, особено во областа на правосудството и недискриминацијата, во однос на полициската

неказниност и зајакнување на заштитата на фундаменталните права. Судовите изрекуваа правосилни пресуди во случаите од висок профил под надлежност на Специјалното обвинителство. Обвинителството ја интензивираше својата работа во истражувањето и гонењето на злосторствата кои произлегуваат и кои се поврзани со прислушувањата. Во тек се разговори помеѓу владата и опозицијата за финализирање на одржливо решение за статусот на Специјалното обвинителство. Од суштинско значење е да се продолжи со утврдување правна одговорност за злосторствата кои произлегуваат и кои се поврзани со прислушувањата. Антикорупциската рамка е засилена со нов закон и нови надлежности за Државната комисија за спречување на корупцијата. Работата на новата Комисија веќе даде резултати, вклучително и кај случаите од висок профил. Целосното спроведување на новата рамка ќе биде клучна за да се покаже способноста на органите да ја спречат корупцијата и судирот на интереси. Меѓутоа, корупцијата е распространета во многу области и останува прашање на загриженост. Правната и политичката рамка за фундаменталните права генерално е воспоставена и Народниот правобранител доби дополнителни обврски. Направени се напори за понатамошно подобрување на состојбата со човековите права во практика, но потребна е значителна распределба на средства и силно лидерство за да се осигури спроведување и одржливост на преземените мерки. Од суштинско значење е изборите направени при именување на членови на независни и регулаторни тела да се засноваат врз заслуги за да се осигури дека тие се составени од компетентни лица чиј интегритет не може да се доведе во прашање. Функционалната независност на овие тела мора да биде гарантирана во секое време, вклучително и преку соодветно финансирање.

Функционирање на правосудството

Правосудниот систем **постигна одреден степен на подготвеност / е умерено подготвен**. Постигнат е добар напредок во однос на „Итните реформски приоритети“ и препораките на Венецијанската комисија и Високата експертска група за системски прашања за владеењето на правото. Венецијанската комисија ги пофали постојаните напори на органите да ги усогласат правилата со кои се регулира правосудниот систем во согласност со меѓународните стандарди и практики. Земјата го засили спроведувањето на стратегијата за реформи во правосудството и го ревидираше својот акционен план. Потребно е редовно следење на сите нивоа за да се осигури почитување на временските рокови. Потребно е сите засегнати страни да останат ангажирани за да испорачаат реформа која ќе им користи на граѓаните. Спроведувањето на новата правна рамка обезбедува цврста основа за трајна промена. Покрај законските промени, од суштинско значење е сите правосудни институции да бидат пример и да придонесат, преку дополнителни напори, во враќање на довербата на јавноста во правосудството.

Во наредната година, земјата особено треба:

- да продолжи со спроведување на стратегијата за реформи во правосудството, давајќи приоритет на развојот на стратегија за човечки ресурси и подобрување на информацискиот систем за автоматско управување со судски предмети (АКМИС) за да се осигури дека е

целосно функционален и сигурен;

- да осигури конзистентно спроведување на новите правила за именување, унапредување, дисциплински постапки и разрешување на судиите и да покаже дека независноста на правосудниот систем се почитува и се унапредува на сите нивоа, заштитувајќи го од секој ризик од политичко мешање;
- целосно да ја спроведе новата правна рамка во врска со реформата на Судскиот совет и да донесе реформа за Советот на јавни обвинители.

Стратешки документи

Стратегијата за реформа на правосудството за периодот 2017-2022 е водечки документ за реформа во овој сектор и спроведувањето на поврзаниот акциски план, ажуриран во октомври 2018 година, е во тек. Земјата донесе измени на многу закони кои го регулираат овој сектор, особено на Законите за судовите и за Судскиот совет, во согласност со препораките на Венецијанската комисија, како и Кривичниот закон и Законот за прекршоци. Конзистентните напори на земјата за да се усогласат правилата со кои се регулира правосудниот систем во согласност со меѓународните стандарди и најдобри практики се забележани од страна на Венецијанската комисија во нејзиното Мислење од март 2019 година за Законот за Судскиот совет. Советот за следење на спроведувањето на правосудната реформа формиран во април 2018 година се состанува редовно. Тој дејствува како форум за дебата помеѓу професионалците за спроведување на стратешките чекори. Советот го донесе првиот годишен извештај за спроведување на Стратегијата во јануари 2019 година.

Раководни тела

Судскиот совет го задржа својот мешан состав. Во 2018 година, судиите избраа шест нови членови на **Судскиот совет** од нивните редови, а новиот претседател на Советот беше избран од оваа група во април 2019 година. Во мај 2018 се измени Законот за судскиот совет, а во април 2019 година по консултации со Венецијанската комисија и со Советот соодветно ги ажурира своите интерни правила. Седниците на Советот се јавни и делумно се емитуваат на аудио-визуелните медиуми. Измените направени во правната рамка ја зголемија одговорноста на членовите на Советот. Советот останува професионално тело со полно работно време, но новите одредби ја отстрануваат можноста за директно обновување на шестгодишниот мандат на своите судии членови и за правото на глас на членовите по службена должност во сите постапки.

Собранието избра двајца адвокати како нови членови на **Советот на јавни обвинители**. Планираните измени на Законот за Советот на јавни обвинители треба допрва да се донесат. Советот сè уште нема доволно човечки и финансиски ресурси и нема посебен буџет, што ја доведува во прашање неговата независност од Државното јавно обвинителство. Советот не ја зголеми својата транспарентност со одлуки за именувања кои сè уште немаат образложенија и треба да ја спроведува својата улога проактивно.

Двата совета треба да покажат решително попроактивен став во

испорачувањето при нивните мандати.

Независност и непристрасност

Судската независност е вградена во Уставот. Преземени мерки имаат позитивно влијание врз независноста на правосудството, но потребни се постојани напори за отстранување на ризикот или перцепцијата за политичко мешање. Одредбите во новите измени на законите, под услов да се спроведуваат правилно, може да ја осигурат независноста на правосудството. Здружението на судии продолжи активно да учествува во реформите. Тоа го формира првиот Судско-медиумски совет кој ги обединува судиите и новинарите за зајакнување на транспарентноста. Напорите на Судскиот совет за заштита на независноста на судиите беа ограничени и од суштинско значење е тој да ја засили својата ефикасност за да ги заштити нив од потенцијален надворешен или внатрешен притисок.

Специјалното јавно обвинителство (СЈО) ја продолжи својата работа, поднесе неколку обвиненија и отвори нови истраги (повеќе детали во *Борбата против корупцијата*). Постојат различни толкувања во врска со правото на СЈО да отвори нови истраги и да поднесува обвиненија по 18 месеци од предавањето на прислушувањата. Се разгледува нацрт-закон за инкорпорирање на СЈО во Државното јавно обвинителство со цел да му се овозможи на СЈО да продолжи со својата работа. Во септември 2018 година, СЈО објави посебен извештај во кој се нагласуваат докази за злоупотреба на службена должност во правосудството откриена во неовластеното следење на комуникациите. Државната комисија за спречување на корупцијата отвори предмет за наводна злоупотреба на овластување и корупција насочен кон некои членови на правосудството.

Проверката на информацискиот систем за автоматско управување со судски предмети (АКМИС) беше завршена во судовите со проширена надлежност, а Министерството за правда, по донесување план за редовна контрола на примената на системот од судовите, го започна неговото спроведување. Проверката доведе до отворање истраги од Јавното обвинителство и од Судскиот совет. Истрагите се во тек, но сè уште не дале конкретни резултати. Предвидена е надградба на системот за решавање одредени негови недостатоци. Од суштинско значење е земјата да воведо систем за управување со предметите што е целосно функционален, меѓусебно поврзан и сигурен и што дозволува да се извлечат податоци на централно ниво.

Одговорност

Судиите и обвинителите се должни да ги пријават своите средства по изборот или по промена што надминува износ утврден со закон. Измените на Законот за судовите и Законот за судскиот совет позитивно ги ревидираа критериумите за дисциплинска одговорност на судиите и ја воведоа можноста кое било лице да покрене постапка пред Судскиот совет, што доведе до шест барања поднесени од правни лица и од адвокати. Дополнително, Законот за судскиот совет воведо одговорност за членовите на Судскиот совет, со што посочи на претходно забележан недостаток. Советодавниот совет за правосудна етика се состана два пати, но неговото влијание е сè уште ограничено. Академијата за судии и јавни обвинители организираше обуки за етика и судир на интереси.

Во однос на одговорноста на судиите, по укинувањето на Советот за

утврдување на фактите, Судскиот совет обработува пет предмети против судии или претседатели на судови, вклучително и на Врховниот суд. Ниту еден не е завршен, што доведува до тоа некои од засегнатите судии ова да го сметаат како форма на притисок. Еден судија е отпуштен поради нестручно извршување на должноста во февруари 2019 година и 10 дисциплински постапки беа покренати во 2018 година. Дисциплински постапки беа покренати против тројца обвинители. Постигнат е бавен напредок во спроведувањето на одлуките на Европскиот суд за човекови права за отпуштените судии.

Стручност и компетентност

Измените на Законот за судовите и на Законот за судскиот совет го подобрија системот на **именување и унапредување** и воведоа квалитативни критериуми во **професионалната проценка** на судиите, во согласност со препораките на Венецијанската комисија и „Итните реформски приоритети“. Измените, исто така, предвидуваат дека именувањата во прв степен даваат важност за рангирање на кандидатите по нивното завршување на обуката во Академијата за судии и јавни обвинители при постапката за именување. Во 2018 година, Судскиот совет именува 4 судии и 2 претседатели на судови. Со измените се воведоа постапка за жалби до Врховниот суд во врска со постапките за именување.

Советот на јавни обвинители именува 25 обвинители на различни нивоа и им овозможи на 21 обвинител да ги извршуваат нивните задачи надвор од старосната граница за пензионирање за да го реши недостатокот на персонал. Потребно е двата Совети да ја подобрат транспарентноста на нивната работа и да осигурат почитување на меритократијата во именувањата и унапредувањата. Академијата за судии и јавни обвинители организираше вкупно 189 сесии за обука. Конзистентното спроведување на новата правна рамка е од суштинско значење за следниот период.

Квалитет на правда

Академијата останува единствената влезна точка во правосудството, во согласност со препораките на Високата експертска група за системски прашања за владеењето на правото. Нов управен одбор за **Академијата за судии и јавни обвинители** беше избран во октомври и нов директор беше избран од одборот во ноември 2018 година. Позицијата на заменик останува испразнета.

Врховниот суд продолжи да работи на подобрување на конзистентноста на пресудите и на усогласување на судската практика. Според бројките добиени од органите, во 2018 година, буџетот доделен на судовите се зголеми за околу 2% и изнесуваше 0,29% од БДП. Буџетот за обвинителствата се зголеми со слична стапка. Во средината на 2018 година, земјата има 25 судии и 8,4 обвинители на 100 000 жители, споредено со европскиот просек од 21,5 судија и 11,7 обвинители во 2016 година (според извештаите на Европската комисија за ефикасност на правдата). Во тек е постапка за ангажирање 190 лица во судовите и 33 нови лица ги засилија јавните обвинителства во февруари 2019 година.

Состојбата со информатичката технологија во судството се подобрува заедно со спроведувањето на ИТ стратегија за секторот на правдата, но останува претежно зависна од донаторско финансирање. Недостатокот на средства и

персонал продолжува да ја попречува обновата и одржувањето на ИТ алатките. Физичката состојба во судовите е многу различна и пристапноста останува предизвик низ целата земја, на пример во граѓанскиот суд во Скопје.

Со оглед на тоа што Врховниот суд почна да одржува редовни состаноци со четирите апелациони судови за конзистентноста на судската практика во предметите од граѓанско право, не сите судови успеаја веднаш да ги пренесат пресудите во базата на податоци за он-лајн пристап до судската практика. Судовите не секогаш имаат пристап до пресудите на други судови, со што се попречува конзистентноста. Постапката за распоредувања во Европскиот суд за човекови права беше завршена, со што беше исполнет овој приоритет од „Итните реформски приоритети“.

Потребни се напори за подобрување на употребата на **алтернативно решавање спорови**. Арбитражата сè уште не се смета за одржлива алатка за да се осигура правда, било од страните или од судовите. Ефектите од спроведувањето на новиот закон за медијација, донесен во 2013 година, сè уште треба да се проценат.

Ефикасност

Речиси сите судови одржуваа **стапка на решавање** од 100% или повеќе, покажувајќи континуирана ефикасност. Не постои проблем со заостанати предмети во судовите. Спроведувањето на законот за јазиците може да влијае врз ефикасноста на судовите и на јавните обвинителства.

Во декември 2018 година, беа донесени измени на Законот за плати на судиите, како и Законот за судска служба, предвидувајќи начини за исплата на додатоците на платите на судиите и на судската администрација по претходно зголемување на платите во обвинителството.

Првичната проценка на судската мрежа беше спроведена како прелиминарен чекор кон развивање на сеопфатна стратегија за човечки ресурси во судството. Започната е работа на слична вежба за обвинителството. Ова ќе помогне да се утврдат реалните потреби во јавните обвинителства. Недоволниот број стручни соработници и друг персонал за поддршка го става под притисок функционирањето на судовите и на јавните обвинителства. Отсуството на стратегија влијае на правилното планирање и на распределбата на човечките и на буџетските ресурси.

Измените на Законот за нотаријатот и на Законот за **спроведување** беа донесени во декември 2018 година. Новата тарифа за полициските службеници беше донесена во февруари 2019 година, по исцрпни преговори. Свкупно, системот се покажа како подобрување во споредба со претходниот систем на спроведување од судовите. Нотарскиот налог за плаќање функционира добро, ослободувајќи го товарот на судовите. Сепак, вкупните трошоци за спроведување и должината на постапката сè уште ја попречуваат ефикасноста на системот. Со ова, заедно со задолжителното присуство на адвокат за постапки пред нотари (вклучително и за наследство) се ризикува да се оневозможи пристапот до правдата. Треба да се подобри следењето на активностите на полициските службеници од Комората и Министерството за правда. Потребен е холистички пристап кон реформата на секторот што ги опфаќа различните засегнати страни за решавање на преостанатите предизвици.

Борба против корупцијата

Северна Македонија постигна **одреден степен на подготвеност** во борбата против корупцијата. **Добар напредок** е направен преку понатамошно консолидирање на својата евиденција во истражувањето, гонењето и обидот на решавање предмети на корупција на високо ниво, како и преку промени во законодавството. Новата правна рамка за спречување на корупцијата е подобрена и именувањето на новите членови на Државната комисија за спречување на корупцијата е далеку потранспарентна отколку во претходните години. Комисијата презеде важни чекори за проактивно да се бори против корупцијата, вклучувајќи функционери на високо ниво низ целиот политички спектар. Специјалниот јавен обвинител ја потврди својата водечка улога во истражувањето и гонењето на предмети на корупција на високо ниво. Подготвен е нов закон за Јавното обвинителство за интегрирање на специјалниот јавен обвинител во системот на обвинителството. На политичко ниво постои свест за потребата од ефикасно решавање на корупцијата. Одговорот на кривичната правда против корупцијата на високо ниво почна да генерира конкретни резултати, што треба да продолжи. Органите треба дополнително да ги интензивираат напорите да покажат дека борбата против корупцијата е национален приоритет на сите нивоа на овластувања.

Во наредната година, земјата особено треба:

- проактивно да ги спроведува новите правила за спречување и борба против корупцијата и да охрабри, од највисоко политичко ниво, повеќе проактивен став на сите учесници вклучени во оваа област;
- да ја потврди својата политичка волја за борба против корупцијата преку поддршка на сите релевантни институции со потребната автономија во остварувањето на нивните прерогативи, како и човечките и финансиските ресурси;
- да ја консолидира евиденцијата за конечните пресуди во предмети на корупција на високо ниво, вклучително и со конфискација на криминални средства; да осигури дека правната одговорност на прислушувањата продолжува независно од тековните реформи во рамките на обвинителскиот систем.

Евиденција

Северна Македонија продолжува да ја дополнува својата евиденција за истрагите, гонењето и обидот на решавање предмети на корупција на високо ниво. **Специјалното јавно обвинителство (СЈО)** поднесе 18 обвиненија за тешки кривични дела. Повеќето од нив се однесуваат на злоупотреба на функцијата, злоупотреба на положбата, фалсификување документи, проневера и големи измами. Во едно обвинение се чека потврда од судот. Во 17 случаи се судат вкупно 112 лица. Понатаму, СЈО ја воспостави својата надлежност во два главни случаи, каде што има сомневања за процедурални и суштински неправилности. Во предметот наречен „Монструм“, каде што беа убиени петмина, им се суди на шест лица. Во корупцискиот предмет наречен „Маџар Телеком“, им се суди на три лица. Судските сослушувања во неколку

истакнати предмети продолжија со вклучување на поранешни високи функционери, како што е поранешниот министер за транспорт, поранешниот министер за внатрешни работи, неколку поранешни функционери за безбедност и контраразузнавање, клучни деловни луѓе и локални функционери. Судовите наредија притвор за поранешниот министер за транспорт, поранешниот генерален секретар на Владата и поранешен директор на Бирото за безбедност и контраразузнавање. Ова беше заменето со домашен притвор. Во 2018 година, судовите изрекоа пет пресуди против 19 лица, вклучувајќи три пресуди врз основа на признание за вина. Конечните пресуди беа изречени против поранешниот премиер, неговиот помошник, поранешниот министер за внатрешни работи и поранешниот директор на Бирото за безбедност и контраразузнавање. Во прв степен, судот изрече обвинителна пресуда и затвор од 3 години до 4 години и 6 месеци против четворица поранешни членови на Државната изборна комисија, лидерот на Демократската партија на Албанците (ДПА) и поранешниот шеф за безбедност и контраразузнавање. Во моментот се истражуваат 108 лица во 19 истраги. Потребно е судовите да ја консолидираат својата евиденција за да покажат дека практиката иницирана во соработка со Специјалното јавно обвинителство е засилена.

Јавниот обвинител за гонење на организиран криминал и корупција отвори пет нови истраги за седум лица во предметите на високо ниво (во споредба со шест во 2017 година, вклучувајќи 10 осомничени лица). Вкупно, заедно со четирите предмети кои сè уште се под истрага од 2017 година, во тек се **девет предмети кои вклучуваат 17 лица**. Предметите главно се однесуваат на прекршување на правилата за набавки. Некои предмети вклучуваат високи функционери, како што се поранешниот министер за здравство, поранешниот заменик министер за економија и поранешниот генерален секретар на Владата. Ова е во согласност со практиката на СЈО на испитување високи функционери за да се воспостави правна одговорност на носителите на јавни функции и за справување со нивната неказливост. Судот изрече првостепена пресуда против еден од обвинетите. Во еден случај, на еден обвинет му се суди. Потребно е да продолжат истрагите и гонењето предмети на високо ниво.

Во врска со истрагите на **други функционери**, како што се административни директори, Јавниот обвинител за гонење на организиран криминал и корупција отвори 11 нови истраги во кои учествуваа 16 осомничени лица. Во три случаи во кои учествува четири лица, истрагите се затворени. Исто така, постојат 14 случаи во кои се вклучени 26 осомничени кои се во моментот во предистражна постапка.

Во 2018 година, Државната комисија за спречување на корупцијата добила 1 590 изјави на интерес и 1 852 изјави за имотна состојба. Вкупно има 6 633 изјави од избрани и именувани функционери кои моментално се објавени на веб-страницата на Комисијата. Во март 2018 година, петмина од седумте членови на Комисијата, вклучувајќи го и претседателот, поднесоа оставка. Оставката беше предизвикана од јавните реакции на наодите на Државниот завод за ревизија за наводните финансиски нерегуларности. Следствено, редовната проверка на изјавите на интерес и изјавите за имотна состојба беше попречена со процедурални ограничувања во текот на годината. Како резултат на тоа, во краткиот временски период од јануари до февруари 2018 година, Комисијата покренала само 26 постапки за утврдување на постоењето судир на интереси (149 беа покренати за целата 2017 година). Според претходниот

закон, Комисијата сè уште имаше ограничени овластувања за да постапува брзо и ефикасно. Комисијата достави седум предмети до Основниот суд за прекршочни постапки. Во три предмети, судот изрече казни, а во еден предмет, изрече предупредување. Комисијата испрати осум барања до Управата за јавни приходи по прекршувањето на функционерите на нивната обврска да го пријават свој имот. Со новиот закон, Комисијата ќе може да постапува и да изрекува санкции автономно заради позначајно влијание на нејзините проценки и одлуки.

Новата комисија, чии членови беа именувани во февруари 2019 година, отвори истраги за наводите за непотизам во јавната администрација во 65 предмети. Истрагите веќе дадоа резултати. Комисијата утврди дека од вкупно 36 предмети што се испитуваат досега, во 21 предмет имало можен непотизам и неправилности во текот на процесот на вработување. Овие предмети се одговорност на претходните функционери или сегашната администрација. Како резултат на тоа, во најмалку четири предмети, семејните роднини веќе поднесоа оставки, а во тек се две прекршочни постапки против еден министер и против претседателот на Советот на јавни обвинители. Комисијата затвори 15 предмети поради недостиг на решавачки елементи или поради тоа што не е утврден судир на интереси. Комисијата, исто така, во мај отвори дополнителни предмети во кои се вклучени сегашните и поранешните високи државни функционери. Државната комисија за спречување на корупцијата, исто така, повикува на разгледување на неколку закони за спречување на употреба на дискрециони овластувања во процесот на вработување.

Во текот на 2018 година, во рамките на Министерството за внатрешни работи, Одделот за внатрешна контрола, кривични истраги и професионални стандарди започнаа пет индивидуални дисциплински постапки (14 во 2017 година). Постапките се во тек. Одделот, исто така, поведе кривична постапка за седум обвиненија поврзани со корупција против шест вработени во Министерството (во споредба со 13 постапки против 15 вработени во 2017 година).

Институционална рамка

Превентивни мерки

Новата Државна комисија за спречување на корупцијата беше именувана во февруари 2019 година. Во согласност со новиот закон, критериумите за избор на членовите се построги и бараат зголемено искуство и докажана евиденција во борбата против корупцијата (10/12 години). Ниту членовите, ниту претседателот може да бидат поранешни членови на Собранието, поранешни членови на Владата донатор или поранешен член на управен одбор на политичка партија во последните 10 години. Во обид да се биде поинклузивен и транспарентен, изборот е резултат на процес на три нивоа кој вклучува членови на политичките партии, опозицијата и претставници на специјализирани невладини организации, а потоа претставник на Канцеларијата на Народниот правобранител, здруженија на новинари и членови на Академијата на науките. Интервјуата на кандидатите беа емитувани на собранискиот канал.

За да го зајакне својот капацитет во борбата против неказнивоста и недостатокот на интегритет, на Комисијата ѝ се дадени дополнителни овластувања. Ќе може директно да побара информации од бројни финансиски

институции - банкарски, инволвирани институции за олеснување на процесот на проверка на изјавите за судир на интереси и за имотната состојба на функционерите. Исто така, ќе може да се поведат прекршочни постапки. Размената на надлежностите со другите надлежни институции е разјаснета и се воспоставува неопходен механизам за поддршка на функционалната независност. Собранието директно ќе го гласа буџетот, а не преку Министерството за финансии, за да се зајакне финансиската автономија на Комисијата. Новиот закон, исто така, му обезбедува на Секретаријатот проширени извршни (оперативни) овластувања за да управува со својата работа.

Постојат неколку кодекси на етика во различни државни институции. Продолжуваат напорите за подобрување на политиките за интегритет, транспарентност и отчетност на јавните институции и државните претпријатија. Меѓутоа, потребно е тие да бидат надополнети со ефективен и навремен механизам за контрола на јавните набавки, концесии, јавното-приватно партнерство и извршувањето на договорите за јавни набавки. Постои потреба да се применуваат административни казни за договорните органи во случај на повреда на законот за јавни набавки.

ИТ инфраструктурата на Државниот завод за ревизија е подобрена, но сè уште не е поврзана со други соодветни институции.

Потребно е да се применуваат посистематски и повидливо постојните казни според Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси и Изборниот законик.

Спроведување на законот

Главните институции кои го спроведуваат законот се Одделот за сериозен и организиран криминал при Министерството за внатрешни работи и специјализираното Јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција при Јавното обвинителство. Се разгледува нацрт-закон со кој се овозможува Специјалното обвинителство да продолжи со својата работа.

Во предмети на корупција, полицијата ги упатува предметите до јавниот обвинител, кој потоа води истраги. Основани се истражни центри за заостанати предмети, како што се бара со Законот за кривична постапка. Истражните центри ќе го поддржат јавниот обвинител, преземајќи ја нивната водечка улога во истрагите. Јавното обвинителство мора, исто така, да биде проактивно во предметите упатени од Државната комисија за спречување на корупцијата, Државниот завод за ревизија и други институции. Во областа на економскиот криминал, искусни и обучени полициски службеници работат на централно ниво, а некои јавни обвинители имаат солидно знаење за спроведување финансиски истраги. Овие вештини треба целосно да се употребат преку сеопфатен стратешки пристап со јасни приоритети во јавното обвинителство. Формирањето на истражните центри има за цел да го поддржи овој процес и да ги ублажи недостатоците на локално ниво.

Воспоставен е електронскиот систем за распределба на судски предмети во Јавното обвинителство, но мора да стане поефикасен. Истрагите за корупција во јавните набавки и концесии стануваат сè почести поради активностите на СЈО. СЈО, исто така, започна финансиски истраги и вршеше конфискација на средства. Потребно е да се зајакнат овластувањата и ресурсите на полицијата,

Јавното обвинителство, судовите и Агенцијата за управување со конфискуван имот за да се овозможи заплenuвање и конфискување средства стекнати преку криминал, вклучително и во раните фази на кривичните истраги. Ова треба да го потврди позитивниот тренд на донесување привремени мерки за замрзнување на банкарските сметки и имотот. Беше одлучено да се замрзнат банкарските сметки во четири предмети во споредба со само еден минатата година.

Правна рамка

Северна Македонија е страна во сите меѓународни антикорупциски конвенции, вклучувајќи ја и Конвенцијата на Обединетите нации против корупцијата. Според Кривичниот законик се казнуваат кривични дела со широк опсег кои се поврзани со корупција. Во 2018 година, владата ја подобри правната рамка за спречување на корупцијата со донесување нов Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси. Новиот закон ги зголеми овластувањата на Државната комисија за спречување на корупцијата. Со него се појаснува и се зајакнува збир на клучни правила со кои се уредуваат нееднаквостите меѓу одредени јавни функции или ограничувањата за водење деловна активност додека вршат јавни функции. Законот, исто така, вклучува санкции против институции кои не обезбедуваат информации. Тоа го олеснува собирањето информации преку утврдување единствен образец за изјавата на имотна состојба и изјавата на интерес во согласност со препораките на ГРЕКО. Обрасците се доставуваат електронски во базата на податоци за да се олесни контрола и верификација.

Со Законот за **финансирање на политичките партии** се предвидува начинот и постапката за обезбедување финансиски средства и нивно управување од политичките партии. Правилата за финансирањето предизборни кампањи се утврдени во Изборниот законик. Измените на Законот за финансирање на политичките партии од државниот буџет го зголемија процентот на расположливи средства од 0,06% на 0,15%, за да се зголеми финансиската независност на политичките партии. Паралелно, максималниот износ на донации од двете правни и физички лица беше намален. Државниот завод за ревизија врши претходна контрола и новите овластувања на Државната комисија за спречување на корупцијата ќе ѝ овозможат да врши инспекции во секое време, овозможувајќи го постојаното следење на партиското финансирање.

Беа донесени измени на **Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер**. Овие измени го вклучуваат правото да се бараат информации за јавните финансии на политичките партии.

Законот за лобирање донесен во 2008 година ги регулира активностите за лобирање, регистрацијата на лобисти и вклучува механизам за надзор. Сè уште има потреба од воведување правила за тоа како пратениците во собранието ќе се здружуваат со лобисти и други трети страни кои сакаат да влијаат на законодавниот процес.

Со измените на Законот за заштита на **укажувачите**, и секундарното законодавство, се спроведуваат препораките на Венецијанската комисија, но потребно е понатамошно усогласување со новото *acquis* на ЕУ за ова прашање. Беше подготвен „Прирачник за заштита на укажувачите“ и беше развиен

софтвер за шифрирање на податоците добиени од Државната комисија за спречување на корупцијата.

Стратешка рамка

Државниот план за превенција и репресија на корупцијата и намалување на појавата на судирот на интереси со повеќегодишен акциски план (2016-2019) е петти стратешки документ. Приоритетите се да се зајакне институционалната и правната рамка и да се осигурат ефективни санкции против корупцијата. Исто така, има за цел да го зголеми учеството на јавноста и да осигури ефикасна координација, следење и евалуација. Неодамнешните реформи значително придонесуваат за постигнување на овие цели, особено јакнењето на институционалниот и правниот систем, како и репресијата преку работата на Специјалното јавно обвинителство.

Фундаментални права

Правната рамка за заштита на **фундаменталните права** во голема мера е во согласност со европските стандарди. Постигнат е добар напредок со донесувањето на измените на Кривичниот законик за злосторство од омраза и донесувањето на Законот за спречување и заштита од дискриминација, националниот акциски план за спроведување на Истанбулската конвенција и стратегијата за деинституционализација. Сепак, надворешниот механизам за надзор на полицијата сè уште не е целосно функционален. Исто така, земјата треба да направи дополнителни напори за доследно ширење и спроведување на препораките на европските и меѓународните тела за човекови права, особено во однос на третманот на притворените лица, жените и лицата со инвалидност. Пробацискиот систем треба понатаму да се развива преку обезбедување на достапност на алтернативни санкции, бидејќи тоа ќе има позитивно влијание како на поединците, така и на затворскиот систем како целина. Потребни се континуирани напори за спроведување на пресудите на Европскиот суд за човекови права.

Во наредната година, земјата, особено, треба:

- да обезбеди дека сите препораки на европските и меѓународните тела за човекови права систематски се шират и спроведуваат, особено оние кои се однесуваат на притворот, родовата рамноправност и правата на лицата со инвалидност;
- да развие дополнителни служби во заедницата за идентификување на децата кои се изложени на ризик и да обезбеди поддршка на децата кои се жртви на насилство, Ромите и децата со инвалидност, вклучително и преку подобрување на меѓуагенциската соработка;
- да го спроведе новиот Закон за спречување и заштита од дискриминација, да обезбеди усогласување на другите закони со овој нов закон и да го подобри следењето на сите нови и нерешени случаи на дискриминација, злосторство од омраза и говор на омраза.

Земјата ги ратификуваше повеќето **меѓународни инструменти за човекови**

права. Во извештајниот период, земјата беше подложена на Универзалниот периодичен преглед на Обединетите нации кој беше спроведен од страна на Советот за човекови права и беше прегледан од страна на Комитетите на ОН за елиминација на дискриминацијата врз жените и за правата на лицата со инвалидност, соодветно. Практичарите кои работат во овие области мора да бидат информирани за препораките што произлегуваат од овие тела, за да можат да воведат соодветни промени во нивните работни практики.

Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) утврди прекршување на Европската конвенција за човекови права во 12 случаи кои се однесуваат главно на слободата на здружување поврзана со слободата на веоисповед, правото на слобода и безбедност и правото на правично судење. Бројот на нови барања поднесени до телото за одлучување се намали на 305, а пред судот се наоѓаат 339 нерешени предмети. Бројот на пресуди на ЕСЧП кои се во тек и треба да се извршат е 51 на крајот од март 2019 година, при што четири од нив се подложени на постапка со засилен надзор. Властите постигнаа напредок во извршувањето на долготрајните пресуди, а во април 2018 година тие дадоа јавно извинување во случајот Ел Масри. Персоналот на Бирото за застапување пред ЕСЧП се зголеми на пет лица во 2018 година.

Унапредувањето и спроведувањето на човековите права се зајакнати со новите надлежности што ѝ се доделени на Канцеларијата на Народниот правобранител за надворешниот надзор на полицијата. Канцеларијата на Народниот правобранител, исто така, е одговорна за следење на спроведувањето на Конвенцијата на ОН за правата на лицата со инвалидност. Владата постигна добар напредок во спроведувањето на мерките кои произлегуваат од извештајот на Народниот правобранител за 2016 година. Зголемен е Буџетот на Канцеларијата и вработен е дополнителен персонал. Овој дополнителен персонал ќе ѝ помогне на Канцеларијата на Народниот правобранител во целост да ги применува своите прерогативи. Сепак, ќе биде потребно дополнително зајакнување за ефикасно исполнување на своите нови обврски. Канцеларијата доби 3 458 жалби во 2018 година, од кои поголемиот дел се однесуваат на правосудството, по што следат работните односи, условите во казнено-поправните установи и правата на потрошувачите. Најголем број на потврдени повреди се поврзани со финансиските и даночните прашања, по што следат работните односи, детските права и правосудството.

Владата подготви акциски план за спроведување на препораките на Европскиот комитет за спречување на тортура и поднесе квартални извештаи до Комитетот. Ова доведе до подобрувања во **спречувањето на тортура и малтретирање**. Членовите на персоналот во казнено-поправните и воспитно-поправните установи се обучени за новиот Кодекс на однесување на затворскиот персонал врз основа на Европскиот етички кодекс на затворскиот персонал. Со измените на Законите за судовите и за Јавното обвинителство се заврши законската рамка за воспоставување надворешен механизам за надзор на работата на полицијата и затворската полиција. Обвинителите се назначени и започнаа со надзор на полицијата. Сепак, механизмот не е целосно функционален, бидејќи и понатаму треба да се назначат инспектори, и допрва треба да бидат избрани членови на граѓанското општество од механизмот за граѓанска контрола со Канцеларијата на Народниот правобранител.

Во тек е работата за отстранување на најзапуштените објекти со цел да се

решат нехуманите услови забележани од Комитетот за спречување на тортура во одредени објекти за притвор. Треба итно да се решат лошите услови во полициските станици, институциите за социјална заштита и психијатриските установи. И покрај зголемувањето на бројот на вработени, националниот механизам за спречување на тортура и понатаму е попречен поради недоволните ресурси.

Во 2018 година, поднесени се само 3 жалби за прекумерна употреба на сила и малтретирање до Управата за извршување на санкции. Сепак, ова би можело да укаже на ниско ниво на доверба во механизмите за жалби. Деветте жалби поднесени до Канцеларијата на Народниот правобранител за малтретирање во затворите се отфрлени како неосновани, додека три претставки за малтретирање од страна на полицијата се пренесени до Јавното обвинителство. Од 64 жалби од граѓаните за употреба на сила од страна на полициските службеници, само пет се сметаат за допустливи од страна на Одделот за внатрешна контрола и професионални стандарди при Министерството за внатрешни работи. Од друга страна, Одделот поднесе кривична пријава за малтретирање во три случаи во кои учествувале четири полициски службеници и го извести Јавното обвинителство за уште два други случаи во кои биле вклучени тројца полициски службеници. Бројот на кривични пријави против полициските и затворските службеници за случаи на малтретирање останува многу низок. Се очекува новиот надворешен механизам за надзор на работата на полицијата и затворската полиција да се осврне на перцепцијата за неказливост. Од јануари до средината на март 2019 година, релевантното одделение во рамките на Јавното обвинителство примило и започнало да истражува 50 извештаи против полициските службеници и неколку извештаи за употребата на прекумерна сила во затворите.

Во тек е изградба и реконструкција на **затворскиот систем**. Во затворот во Идризово свечено се отворени нови полуотворени и отворени одделенија, но преносот на затворениците во новите простории е бавен. Новиот Закон за извршување на санкциите, донесен во март 2018 година, се однесува на слабостите во развојот на пристапот за професионално управување во затворскиот систем и воведува нови правила за ограничување на времетраењето на самицата. Продолжува да се спроведува стратегијата за развој на затворскиот систем, а одреден затворски персонал е обучен за третман на насилни затвореници, динамична безбедност и за меѓународните стандарди и националното законодавство.

Казнено-поправниот сектор останува недоволно финансиран, со недоволно вработени лица и премногу се потпира на донаторска помош. Здравствената заштита во затворите останува недоволна, а преносот во Министерството за здравство сè уште не е финализиран. Со ослободувањето на 795 лица врз основа на Законот за амнестија од декември 2017 година се намали пренатрупаноста во затворите, но тоа не е одржливо решение, бидејќи пробацискиот систем сè уште е во рана фаза на развој. Спроведувањето на условна казна беше дополнително одложено, сè додека не беа регрутирани пробациските службеници за 26 основни судови во ноември 2018 година. По донесувањето на релевантните подзаконски акти во мај 2018 година, судовите полека почнаа да издаваат алтернативни санкции за притвор. Развивањето на алтернативи на притвор е од суштинско значење за одржливо намалување на пренатрупаноста, подобрување на ресоцијализацијата и рехабилитацијата на осудените лица и намалување на

ризикот од повторување на делото. Потребни се дополнителни напори за да се обезбеди дека услугите за образование и ресоцијализација се достапни во сите казнено-поправни и воспитно-поправни установи.

За **заштита на личните податоци**, Дирекцијата за заштита на лични податоци има потреба од соодветни ресурси за ефективно извршување на своите задачи. Во 2018 година, Дирекцијата прими 396 жалби и изврши 291 инспекција, вклучително и во областа на правосудството и спроведувањето на законите. Повеќето жалби се однесуваат на наводната злоупотреба на лични податоци на социјалните мрежи и наводниот незаконски директен маркетинг и видео-надзор. Во 2018 година започнати се девет прекршочни предмети, но бројот на административни санкции во случаи на прекршување на законодавството за заштита на лични податоци останува низок. Дирекцијата продолжи со ревизија нацрт-законодавството, вклучувајќи и ја реформата на следењето на комуникацијата, со цел да обезбеди усогласеност со правилата за заштита на податоците. Дирекцијата продолжи да обезбедува обука за контролорите и обработувачите на лични податоци, како и за персоналот за спроведување на законите и правосудството. Иако, со измените на Кривичниот законик се зајакна заштитата на личните податоци и кривични предмети, нема конкретен напредок во усогласувањето со општата Регулатива за заштита на податоците 2016/679 и Директивата 2016/680 (Директива за спроведување на законот). Земјата не го потпиша Протоколот од 2018 година за изменување на Конвенцијата за заштита на поединците во однос на автоматската обработка на личните податоци на Советот на Европа.

Продолжува да се гарантира слободата на **мислата, совеста и религијата**, а дискриминацијата врз основа на религијата е забранета. Во април 2018 година, Европскиот суд за човекови права пресуди дека државата ја прекршила Конвенцијата со тоа што одбила да ја продолжи регистрацијата на тетовската заедница Бекташи. Отфрлањето на жалбата на земјата од страна на судот за пресудата на Православната Охридска Архиепископија (Грко-Православна Охридска Архиепископија на Печката патријаршија) во однос на слободата на здружување, гледано во однос на слободата на вероисповед, значи дека сега мора да се спроведе. Комитетот на министри на Советот на Европа го разгледа истиот случај во март 2019 година и ја поздравил одлуката за повторно отворање на постапката за регистрација и обезбедување дека барателите биле во согласност со Конвенцијата. Папата Франциск ја посети земјата во мај 2019 година.

Слобода на изразување

Земјата има **одреден степен на подготвеност/е умерено подготвена** во областа на слободата на изразување и постигна **добар напредок**. Климата за слободата на медиумите и слободата на изразување е подобрена. Продолжуваат отворената политичка дебата и критичкото известување за медиумите. Потребни се понатамошни напори за саморегулирање за подобрување на професионалните стандарди и квалитетот на новинарството. Се почитуваше забраната за владино рекламирање. Потребни се одржливи напори за подобрување на независноста, професионалните стандарди и финансиската одржливост на јавниот радиодифузен сервис. Од суштинско значење е органите да продолжат со унапредување на слободата на

изразување. Донесени се измени на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, а за негово спроведување ќе биде потребна силна политичка заложба за гарантирање на професионализам, почитување на начелата на транспарентност, именувања засновани на заслуги и праведна застапеност. Финансиската одржливост на приватните медиуми и условите за работа на новинарите останува предизвик. Земјата спроведе некои од препораките од извештајот од 2018 година, особено преку создавање клима која е поволна за изразување на плуралистички ставови.

Во наредната година, земјата, особено, треба:

- да продолжи со поддршка на медиумскиот плурализам, со унапредување на професионализам, објективно известување и истражувачко новинарство. Да изгради отпор за ефикасна борба против дезинформации;
- да продолжи со реформата на јавниот радиодифузен сервис, обезбедувајќи ја неговата финансиска одржливост и независност;
- да продолжи со посветување внимание на брзото и ефективното следење на сите случаи на физичко и вербално насилство врз новинарите од страна на полицијата и судските органи.

Општата состојба и политичката клима за медиумите продолжија да се подобруваат. Владата ги интензивираше своите напори за поддршка на медиумите преку законски измени и преку обезбедување на финансиска поддршка на печатените медиуми. Професионалните организации ги признаваат отворениот дијалог и зголемената транспарентност на институциите. Сепак, предизвиците остануваат и потребни се дополнителни мерки за поддршка на слободата на изразување.

Заплашување на новинарите

Од март 2018 година, регистрирани се пет нови случаи на заплашување на новинари, што претставува намалување во споредба со претходната година. Министерството за внатрешни работи започна соработка со Здружението на новинари за да утврди одговорност за инцидентите на физичка и вербална злоупотреба или заканите против новинарите. Сепак, имаше два инциденти на изјави на високи владини претставници против медиумите. Политичарите и јавните функционери, сè уште треба да покажат повисок степен на толеранција кон критиките и да ја унапредат слободата на изразување. Треба да се подобрат постапките за однесување на полицијата кон новинарите и регистрањето на нападите. Органите за спроведување на законот и Јавното обвинителство треба ефективно да ги следат сите инциденти против новинарите. Старите случаи на најсериозните физички напади врз новинарите (13) не се решени поради непрофесионално однесување во истрагите.

Законодавна средина

Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги е изменет во декември 2018 и февруари 2019 година. Сега, законот е во согласност со европските и меѓународните стандарди за аудиовизуелни медиуми. Некои од засегнатите страни ја критикуваа нејасноста на процесот и отсуството на јавни консултации за измените во законот во последна минута. Со оглед на променливата пазарна

реалност, законодавната рамка, сепак, ќе треба понатаму да се усогласи со новата Директива за аудиовизуелни медиумски услуги. Говорот на омраза е нелегален и он-лајн и оф-лајн. Преземени се првични чекори за намалување на паричните казни за клевета на симболичниот износ кој се очекува да го подобри чувството на рамнотежа помеѓу слободата на изразување и заштитата на репутација.

Спроведување на законодавство/институции

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги ја извршува својата надзорна улога, вклучително и за време на референдумот и претседателските избори. Поради двосмисленоста во правната рамка, Државната изборна комисија и медиумскиот регулатор ги презентираа контрадикторните упатства за пристапот на засегнатите страни во референдумот кон платеното рекламирање. Како дел од следењето на медиумите за време на референдумот, Агенцијата покренала пет прекршочни постапки, особено за злоупотреба на платената јавна пропаганда и непочитување на роковите.

Бројот на истражни предмети се зголеми од 0,8% во 2017 година на 2% во 2018 година, но квалитетот на известување и почитување на професионалните стандарди треба дополнително да се подобрува. Јавното обвинителство покренала истрага против новинар врз основа на говор на омраза. Во 2018 година, Советот за медиумска етика доби 68 жалби за непочитување на етичките стандарди, особено на интернет (76,5%). Од март 2018 година, 12 нови тужби се регистрирани за клевета против новинарите.

Јавен радиодифузен сервис

Реформата на јавниот радиодифузен сервис е во рана фаза. Како што е предвидено со Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, финансирањето на јавниот радиодифузен сервис, јавното претпријатие за радиодифузија од државниот буџет ќе се зголеми на 0,8%, по ребалансот на буџетот. Треба да се обезбеди финансиската одржливост на јавниот радиодифузен сервис. Поддршката на независноста на јавниот радиодифузен сервис и спречувањето на непотребното политичко влијание, бараат постојано внимание. Потребни се дополнителни напори за подобрување на квалитетот и објективноста на известувањето, подобрување на постапките и модернизирање на техничката опрема. Долгорочните стратешки реформи треба да се развијат во консултација со засегнатите страни.

Економски фактори

Агенцијата за медиуми ги зголеми своите напори да го открие евентуалното постоење на нелегална медиумска концентрација. Од суштинско значење е понатамошно зајакнување на способноста на регулаторот за идентификување завера помеѓу медиумите и политиката што ја попречува уредничката независност. Органите треба да го оценат економското влијание на брзиот технолошки развој на аудиовизуелниот медиумски пазар, при подготовка на ново законодавство.

Забрането е рекламирање на Владата на комерцијални канали. Медиумските засегнати страни изразија загриженост дека правните измени кои овозможуваат јавно финансирање на референдумската кампања преку медиумски реклами ризикуваат да се повтори влијанието на политичките партии во редакциските линии. Постојат шест дневни весници, вклучително и два на албански јазик.

Следејќи ги препораките од Високата експертска група за системски прашања за владеење на правото во 2017 година, властите одвоија околу 700.000 евра за поддршка на печатените медиуми.

Интернет

Продолжува да се применува законската регулатива со која им се забранува на провајдерите на интернет услуги да го контролираат интернет сообраќајот. Он-лајн медиумите остануваат нерегулирани. Дезинформации, говор на омраза, непочитување на професионалните стандарди и прекршување на правата на интелектуална сопственост претставуваат честа појава во он-лајн медиумите. Органите треба да преземат мерки за ефикасна борба против дезинформациите. Потребни се саморегулаторни принципи и транспарентност на сопственоста за да се зголеми почитувањето на етиката и професионализмот во он-лајн медиумите.

Професионални организации и услови за работа

Не е постигнат напредок во подобрувањето на работните и социјалните права на новинарите чии услови за работа се многу лоши. Како резултат на тоа, новинарите сè уште практикуваат самоцензура. Долгите преговори предводени од Самостојниот синдикат на независни новинари и медиумски работници не резултираа со колективен договор со некоја медиумска куќа. Членовите на синдикатот се дел од работните групи кои работат на ажурирање на релевантните закони.

(Види, исто така, Поглавје 10 - Информатичко општество и медиуми)

Слободата на собирање и здружување се загарантирани со Уставот кој, како и Законот за јавни собири, овозможува собири без претходна најава. Сепак, не се воведени нови законски заштитни мерки во врска со одредбата за „учество во толпа што претставува кривично дело“ за време на процесот на изменување на Кривичниот законик. Во текот на 2018 година, нема никакви ограничувања за остварувањето на овие права, вклучително и во однос на локацијата. Кампањата „бојкот“ против референдумот од 30-ти септември беше во форма на собири и активности на социјалните медиуми. Таа вклучуваше националистички јазик кој често беше провокативен. Исто така, се одржуваа редовни собири за протестирање против процесот на менување на името на земјата што произлегува од Преспанскиот договор. Овие собири не предизвикаа загриженост во однос на употребата на сила. Во однос на слободата на здружување, Законот за здруженија и фондации не содржи непотребни ограничувања за остварувањето на ова право.

Прашањата во областа на **трудоите права и правата на синдикално организирање** се опфатени во *Поглавје 19 - Социјална политика и вработување*.

Во однос на **правата на сопственост**, отсуството на стратешки документи доведе до долги постапки и недоволна координација меѓу институциите. Ова доведува до доцнење во ажурирањето на регистрите од страна на општинските органи и Централниот регистар. Агенцијата за катастар одржува висока стапка на решени случаи во 2018 година (98%). Намалувањето на трошоците воведени во јануари 2018 година доведе до подобрување на пристапот на граѓаните до

катастарските услуги. Регистрацијата на земјиштето и имотот е завршена, а во декември 2018 година е потпишан договор за финансирање за ласерското скенирање на територијата на земјата. Меѓутоа, управите што се занимаваат со реституција, компензација и законодавни процеси вложуваат напори да управуваат со нивните предмети. Остануваат околу 7 000 случаи на денационализација кои сè уште треба да се решат.

Правната рамка за **недискриминација** понатаму е усогласена со *acquis* на ЕУ и европските стандарди со донесувањето на Законот за спречување и заштита од дискриминација. Овој закон опфаќа широк спектар на заштитени основи, кои сега, исто така, вклучуваат сексуална ориентација и родов идентитет. Формирано е Национално координативно тело за следење на спроведувањето на правната и стратешката рамка за недискриминација.

Остануваат слабостите во однос на распределбата на буџетот и спроведувањето на Националната стратегија за еднаквост и недискриминација од 2016 до 2020 година. Недостатоците во работата на Комисијата за заштита од дискриминација сè уште се присутни, додека нејзините простории и финансиски ресурси остануваат несоодветни. Постои јавна недоверба за ова тело кое се смета за политизирано и поврзано со поранешната владејачка партија. Новиот закон предвидува избор на нова комисија. Канцеларијата на Народниот правобранител доби 77 жалби за дискриминација. Со измените на Кривичниот законик донесени во декември 2018 година се појаснија одредбите за злосторство од омраза и се проширија заштитените основи. Јавното обвинителство стана поактивно во започнувањето на истрагите за наводниот говор на омраза. Собирањето на податоци за говорот на омраза не е систематско, додека во базата на податоци на граѓанското општество е забележано зголемување на случаите на злосторства од омраза. Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги објави еден случај на наводен говор на омраза и дискриминација, кој беше одбиен од страна на Комисијата за заштита од дискриминација.

Постигнат е одреден напредок во **рамноправноста помеѓу жените и мажите**. Правната рамка во голема мера е во согласност со *acquis*, но треба да се надгради по ратификувањето на Истанбулската конвенција. Владата донесе национален акциски план за спроведување на Конвенцијата и национален акциски план за родова рамноправност (за 2018-2020 година), во кои се предлага да се воведат квота од 50% за обезбедување учество на жените во изборните процеси и донесувањето одлуки до 2020 година. Планот предвидува мерки за подигање на свеста за родова еднаквост и решавање на родовите стереотипи. Собранието донесе нов Закон за прекин на бременоста, со кој се отстрануваат некои од ограничувањата и административните пречки (задолжително советување проследено со тридневен период на чекање), кои претходно беа воведени во 2013 година. Одредбите за родово буџетирање се спроведени на министерско ниво. Во 2018 година, во Скопје, Тетово и Куманово се формирани три нови кризни центри за жртви на сексуално насилство. Сепак, за да се исполнат стандардите на Истанбулската конвенција ќе бидат потребни дополнителни засолништа за жртвите на сексуално и родово насилство и трговија со луѓе. Одделението за родова еднаквост на Министерството за труд и социјална политика игра клучна координативна улога и треба да има соодветни ресурси со цел да се обезбеди ефикасно спроведување на правните и политичките алатки.

Правната рамка за **правата на детето** во голема мера е во согласност со меѓународните стандарди. Со измените на Кривичниот законик донесени во декември 2018 година се проширува дефиницијата за насилство врз децата, експлицитно опфаќајќи психолошко насилство, он-лајн насилство и насилство од врстници и се зголемува минималната возраст за вонбрачна заедница со дете од 16 до 18 години. Треба да се зајакне спроведувањето на законодавството, а засегнатите страни треба да ги следат најдобрите интереси на детето како водечки принцип. Националното координативно тело за заштита на децата од злоупотреба и запоставување го следи насилството врз децата преку голем број индикатори. По следењето на Комитетот на Советот на Европа во Ланзароте, се доставени голем број препораки до земјата во врска со заштитата на децата од сексуална злоупотреба, кои вклучуваат, на пример, спречување, подигање на свеста и проверка на професионалци кои се во контакт со деца.

Новиот акциски план за децата сè уште е во тек, бидејќи последниот е истечен во 2015 година. Процесот на деинституционализација е во тек и започна преселувањето на деца во установи за згрижување во заедницата, што доведе до затворање на три станбени институции. Потребни се дополнителни услуги во заедницата за да се идентификуваат децата кои се изложени на ризик и да се поддржат Ромите и децата со инвалидност кои се жртви на дискриминација и сегрегација. Во 2018 година се забележува пораст на трговијата со деца, а едно истражување покажало дека 8 од 10 деца во земјата се соочуваат со насилство. И покрај преземените мерки за подобрување на меѓуагенциската соработка, координацијата во спречувањето и реакцијата на насилството се ограничени. Канцеларијата на Народниот правобранител потврди 66 повреди на правата на децата во 2018 година. Се спроведува Законот за малолетничка правда, но треба да се подобрат пристапот до правдата и правното застапување. Не се подобрени материјалните услови и достапноста на образованието за притворените деца.

Постигнат е одреден напредок во подобрувањето на **правата на лицата со инвалидност**. Основани се национални тела за координација и следење за спроведување на Конвенцијата на ОН за правата на лицата со инвалидност. Во октомври 2018 година, Комитетот на ОН за правата на лицата со инвалидност препорача дополнителни напори за да се гарантира недискриминација, за укинување на одредби кои дозволуваат присилно лишување од слобода, за да се подобри пристапноста, за да се обезбеди инклузивно образование, итн. Владата усвои амбициозна Национална стратегија за деинституционализација (за 2018-27 година) и соодветен акциски план. Владата е обврзана да обезбеди дека до 2020 година нема да има деца помлади од 3 години кои нема да бидат институционализирани. Започна преселувањето на некои деца со попреченост во мали групни домови. Мораториумот за прием на нови жители во Специјалниот институт во Демир Капија останува во сила, но условите во оваа институција остануваат многу слаби. Во 2018 година, Канцеларијата на Народниот правобранител пријави 21 жалба поврзани со дискриминација на децата со инвалидност. *(Види, исто така, Поглавје 19 - Социјална политика и вработување)*

Правата на **лезбејките, геј, бисексуалните, трансродовите и интерсексуалните (ЛГБТИ)** лица се подобро заштитени по измените на Кривичниот законик и донесувањето на новиот Закон за спречување и заштита од дискриминација. Сексуалната ориентација и родовиот идентитет се основа

за заштита во двата случаи. Продолжија позитивниот став на политичкото раководство и застапувањето на правата на ЛГБТИ лицата од меѓупартиската група составена од 13 пратеници. Сепак, во однос на ЛГБТИ лицата преовладуваат општествените предрасуди, говорот на омраза, дискриминацијата и распространетата нетолеранција. Поттикнувањето на хомофобична/трансфобична омраза и насилството треба поефикасно да се спречат и да се гонат. Не се изречени конечни пресуди за нападите во 2012, 2013 и 2014 година на ЛГБТИ центарот за поддршка. Потребни се дополнителни напори за обработка и собирање на податоци за злосторства од омраза и говор на омраза врз основа на сексуалната ориентација и родовиот идентитет. Правната рамка не дозволува официјално признавање на парови од ист пол. Пристапот до здравствена заштита на трансродовите лица останува ограничен. Во ноември 2018 година, се започна со подготовките за воспоставување законски регулирани постапки за признавање на половите. Во јануари 2019 година, ЕСЧП утврди дека земјата го прекршува член 8 од Конвенцијата кој се однесува на правото на приватниот и семејниот живот, по случајот во врска со отсуството на законски постапки за признавање на полот.

Во однос на процедуралните права, правната рамка особено предвидува пресумција на невиност и право на комуникација со адвокат. Измените на Законот за кривична постапка за транспонирање на одредбите од *acquis* на ЕУ во врска со правото на толкување и преведување, правото на информирање и правата на жртвите, допрва треба да се донесат. Сепак, земјата веќе делумно ги обезбедува овие права во пракса. Одложено е донесувањето на Законот за правна помош што го оневозможи пристапот до правдата на најранливите луѓе, вклучувајќи ги и децата. Законот за надомест на жртвите на кривични дела сè уште не е донесен. Преносот на кој „Основен суд Скопје 1“ донесува пресуди за осомничените во случаите на Специјалното јавно обвинителство во мај 2018 година и во март 2019 година, предизвика загриженост за почитувањето на пресумцијата на невиност.

Во однос на **заштитата на малцинствата**, тековно се работи на зајакнување на правната рамка за малцинствата во мнозинските заедници. Собранието го донесе Законот за основање на ново Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците. Ова министерство ќе ги преземе функциите на Секретаријатот за спроведување на Охридскиот рамковен договор и на директоратите задолжени за прашањата на заедниците во рамките на Министерството за образование и наука и Министерството за култура. Ова ново министерство треба тесно да соработува со Агенцијата за остварување на правата на заедниците. Институциите задолжени за политиките поврзани со малцинствата се политички и етнички поделени, со нејасни улоги и остануваат надвор од главната политика и процесот на одлучување. Недостатокот на поделба на податоците според пристрасност не овозможува да се потврди степенот на дискриминација со кој се соочуваат припадниците на малцинствата. Меѓутоа, властите и медиумите мора да обрнат внимание на овој проблем. Иако Владата покажува посветеност на интеграцијата на сите луѓе, вклучително и преку работата која е започната за изработка на стратегија под слоганот „Едно општество за сите“, останува уште многу да се направи за подобрување на социјалната кохезија. Не постои систем за следење на спроведувањето на препораките издадени од Советодавниот комитет на Рамковната конвенција за национални малцинства, а постојните мерки кои

главно се финансирани од донатори, не се доволни.

Спроведувањето на Стратегијата за инклузија на **Ромите** (2014-2020 година) и на соодветните акциски планови за образование, вработување, домување и пол, како и здравство, е постепено и останува уште многу да се направи за инклузија на Ромите. Владата е посветена на континуирано зголемување на финансирањето на политиките за интеграција на Ромите, но недостатокот на следење на трошоците, заедно со слабата апсорпција на постоечките фондови, останува проблем.

Според регионалното истражување за инклузија на Ромите, земјата добро напредува во споредба со своите соседи и е подобрена во сите пет приоритетни области, иако со различни стапки. Стапката на завршување на задолжителното образование изнесува 70%. Сепак, оваа бројка е значително пониска од онаа на мнозинското население што живее во слични области. Особено се погодени ромските девојчиња, често поради раните бракови. Сегрегацијата во училиштата останува висока, со 40% од маргинализираните ученици Роми кои посетуваат училишта со мнозинско ромско население. За решавање на прашањата на децата од улиците, потребни се системски, а не реактивни мерки на државните институции. Канцеларијата на Народниот правобранител пријави дека на улиците се забележани околу 337 деца кои питачат. Од нив, 328 се Роми од сите возрасни групи, вклучувајќи ги и бебињата.

Ромските информативни центри, заедно со ромските здравствени и образовни медијатори, обезбедуваат добра поддршка. Во однос на домувањето, целта за намалување на јазот помеѓу Ромите и граѓаните кои не се Роми напредува многу бавно, а повеќето од планираните мерки не се спроведуваат. Многу ромски населби не се вклучени во постојните урбанистички планови, а само 17,6% од сите распределени социјални станови се резервирани за Ромите. Со 49%, стапката на невработеност на Ромите е значително повисока од онаа на нивните соседи кои не се Роми. Покрај тоа, бројот на Роми кои имаат корист од конкретни мерки за вработување е многу ограничен. Потребна е ревизија на воспоставениот механизам за промовирање на вработувањето на Ромите на сите нивоа. Иако се направени напори за намалување на бројот на Роми без документи за лична идентификација, преку јавен повик и работата на организациите на граѓанското општество, не се преземени никакви превентивни мерки за да се избегнат други случаи во иднина. Не постои механизам за да се идентификува или да се утврди статусот на заштита на лицата без државјанство и со државјанство. Бројот на Ромите без документи за лична идентификација се проценува на околу 700. Сите приоритетни активности кои се идентификувани на ромскиот семинар во ноември 2017 година се делумно решени, бидејќи не се јасни одговорностите за следење и известување.

2.2.2 Поглавје 24: Правда, слобода и безбедност

ЕУ има заеднички правила за гранична контрола, визи, надворешна миграција и азил. Шенген соработката наложува укинување на граничните контроли внатре во ЕУ. Исто така, постои и соработка во борбата против организиран криминал и тероризам, како и судска, полициска и царинска соработка.

Северна Македонија е **умерено** подготвена за спроведување на *acquis*. Направен е **добар напредок**, вклучително и за правното усогласување во областа на миграција. Подобрени се оперативните капацитети на службите за

спроведување на законот. Исто така, постигнат е добар напредок во исполнувањето на минатогодишните препораки преку спроведување на реформата на системот за следење на комуникации во согласност со „Итните реформски приоритети“. Ова треба да се зајакне со комплетирање на реформите во полицијата и разузнавачкиот сектор. Со усвојувањето на Стратегијата за зајакнување на капацитетите за спроведување финансиски истраги и конфискација на имот и, за таа цел, формирање одделение за финансиски истражувања во полицијата, беа преземени големи чекори за да се даде приоритет на финансиските истраги и поврат на имот. Продолжија напорите за управување со миграции, вклучувајќи го и парафирањето на спогодбата со ЕУ за соработка со Агенцијата за европската гранична и крајбрежна стража. Треба да се зајакне систематска регистрација на мигранти и профилирање на заштитени чувствителни податоци, за да се гарантира дека нивните потреби се задоволени. Треба да продолжат мерките за борба против насилниот екстремизам и борбата против тероризмот.

Во наредната година, земјата особено треба:

- да ги обезбеди сите неопходни средства за ефикасно спроведување на Стратегијата за зајакнување на капацитетите за спроведување финансиски истраги и конфискација на имот;
- да се осигури дека институционалните реформи во безбедносниот сектор (криминална полиција, финансиски одделение, разузнавачки служби, Национален координативен центар за борба против организиран криминал) се ефективни и преминуваат во проактивна политика за спроведување на стратешките документи и постигнување понатамошни опипливи резултати;
- да се осигури дека приоритетите се јасно дефинирани при спречување и борба против тероризмот и дека канцеларијата на Координаторот може ефикасно да го изврши својот мандат.

Борба против организиран криминал

Земјата има **одредено ниво на подготвеност** во борбата против организираниот криминал. Правната рамка е во голема мера во согласност со европските стандарди. Треба да се продолжи со напорите за спроведување стратегии против организиран криминал и активно да се мери нивното влијание. Постигнат е **одреден напредок** во исполнувањето на минатогодишните препораки со натамошно подобрување на резултатите, зајакнување на соработката во спроведување на законот и значително подобрување на оперативниот капацитет за борба против трговијата со луѓе. Постигнат е дополнителен напредок на оперативно ниво преку подобрување на ефикасноста на Националниот координативен центар за борба против организираниот криминал и учество во заеднички операции со земјите-членки на ЕУ и соседните земји. Сепак, треба да се направи повеќе во однос на проценка на законите и на давање приоритет на борбата против перење пари и финансиски криминал. Координацијата останува клучна за сите засегнати страни вклучени во борбата против организиран криминал.

Во наредната година, земјата особено треба:

- врз основа на подобриот капацитет за проценка на заканите, дополнително да ги зајакне на евиденциите за истраги, обвиненија и пресуди за организиран криминал и перење пари и да покаже способност за ефикасно растурање на организираните криминални мрежи;
- да се зголеми ефикасноста на националниот систем за повраток на имот, вклучително и со воспоставување канцеларија за повраток на имот во согласност со ЕУ *acquis*;
- да се продолжи со работата за воспоставување централизиран регистар на банкарски сметки, во согласност со одредбите од 5. Директива на ЕУ за перење пари.

Институционалната поставеност и правно усогласување

Земјата има 213 униформирани полициски службеници на 100 000 жители, во споредба со просекот на ЕУ од 318 униформирани полициски службеници на 100000 жители во 2016 година, според Евростат. Нови 593 униформирани полициски службеници се вработени во 2018 година. Не се објавени нови јавни работни места. 500 нови полициски кандидати ја започнаа својата едногодишна програма за обука. Актот за внатрешна организација и систематизација на Министерството за внатрешни работи е ставен на чекање, во очекување на тековни реформи во безбедносниот сектор кои влијаат на разузнавачкиот сектор

Клучни институции во борбата против организираниот криминал вклучуваат специјализирани полициски одделенија во рамките на Министерството за внатрешни работи кои се занимаваат со различни видови организиран криминал. Покрај тоа, две специјализирани одделенија се занимаваат со финансиски криминал: Одделението за финансиско разузнавање при Министерството за внатрешни работи собира информации и помага да се идентификуваат сомнителни трансакции и Одделението за финансиска полиција при Министерството за финансии, кое исто така собира информации и има истражни овластувања. За да се реформира секторот за финансиски криминал, во тек се подготовки за формирање нови специјализирани одделенија за финансиски истраги во рамките на Царинската управа и Управата за финансиска полиција.

Некои сектори во полицијата – на пример, граничната полиција - се добро опремени. Центарот за обука на полицијата при Министерството за внатрешни работи обезбедува и почетна и стручна обука, но сè уште не е целосно оперативен.

Системот за следење комуникации беше реформиран, што резултираше со формирање на Оперативната техничка агенција (ОТА), која почна со работа на 1 ноември 2018 година. Директорот на Агенцијата беше назначен од Собранието со двотретинско мнозинство. Завршена е постапката за вработување персонал. ОТА е нова независна институција, која по анонимизиран судски налог, овозможува посредувања меѓу телекомуникациските оператори и овластените тела да ги следи комуникациите за заштита на безбедноста на државата и заради кривични истраги. Некои

овластени тела сè уште треба да воспостават врска со ОТА. Оние кои се поврзани можат да ги следат комуникациите според нивните надлежности. Основањето на ОТА е во согласност со „Итните реформски приоритети“.

Во поглед на **правната рамка**, Кривичниот закон во голема мера е усогласен со европските стандарди и ја прогласува за незаконска трговијата со луѓе, детската порнографија на интернет, компјутерскиот криминал и шверц со дрога. Донесени се измени за вклучување на начелото на неказнување, за да не се казнуваат жртвите со трговија со луѓе за кривични дела извршени во текот или како последица на тоа што биле жртви на трговија со луѓе.

Правните случувања, исто така вклучуваат измени на Законот за оружје со цел усогласување со *acquis* за контрола на мало и лесно оружје (МЛО) и Законот за спречување перење пари и финансирање тероризам усвоен во јуни 2018 година. Законот за замрзнување, конфискација и управување со криминално стекнат имот допрва треба да биде изменет и целосно усогласен со неодамнешната Стратегија за зајакнување на капацитетите за финансиски истраги и конфискација на имот. Треба да се зајакнат правниот статус и функциите на Агенцијата за управување со конфискуван имот. Законот за заштита на сведоци беше изменет за да се осигури дека сведоци се вклучени во програмата за заштита на сведоци по барање на Специјалното јавно обвинителство, поради високата чувствителност на случаите со кои се занимава.

Северна Македонија има воспоставено стратешка рамка за борба против организираниот криминал, вклучително и Стратегијата за развој на полицијата и акциски план за 2016-2020 година, кој се спроведува. Треба да се развие национална проценка на закани за сериозен и организиран криминал во согласност со методологијата на Европол за проценка на сериозни закани од организиран криминал и треба да информира за одлуките за оперативни приоритети во решавањето на организираниот криминал во наредните години.

Усвојувањето на Стратегијата 2018-2020 за зајакнување на капацитетите за спроведување финансиски истраги и конфискација на имот во февруари 2018 година, заедно со акцискиот план, претставува позитивен чекор кон воведување системски пристап за повраток на имот. Таа ја надополнува Националната стратегија за борба против перење пари и финансирање тероризам 2017-2019 и Националната стратегија за дрога 2014-2020. Со неа се бара формирање на одделни организациски одделенија за спроведување на финансиски истраги во Јавното обвинителство, Министерството за внатрешни работи, Управата за финансиска полиција и Царинската управа. Спроведувањето на Стратегијата е во тек. Формирани се четири истражни центри и во Јавното обвинителство.

Националната стратегија за сајбер-безбедноста 2018-2022 усвоена во јули 2018 година е дополнителен напор за решавање на клучните безбедносни прашања. Таа се заснова на Стратегијата за сајбер-безбедноста на ЕУ и Заложбата на НАТО за сајбер-одбрана. Релевантниот акциски план 2018-2022 беше усвоен во декември 2018 година. Тој опфаќа сајбер-отпорност, компјутерски криминал и сајбер-одбрана. Покрај тоа, Стратегијата за сајбер-криминал беше усвоена во септември 2018 година.

Капацитет за спроведување и извршување

Бројот на кривични истраги отворени во Обвинителството во однос на

организирани криминални групи се зголемува редовно. Во 2018 година, 23 нови случаи беа под истрага (во споредба со 12 случаи во 2017 и 16 случаи во 2016 година). Исто така, се зголеми бројот на обвиненија, а 87 лица се обвинети, под сомнение дека се членови на организирани криминални групи (наспроти 37 во 2017 година). Судовите издале првостепени пресуди во 11 случаи и изрекле затворски казни против 29 лица кои се движат од една до 12 години. Повеќето истраги и судења се однесуваат на шверц на дрога и криумчарење мигранти. Одделот на Министерството за внатрешни работи кој се занимава со организиран криминал започна финансиски истраги во четири случаи против 57 лица. Од нив, 39 се осомничени досега. Овие бројки не го одразуваат вкупниот број случаи каде што сериозни кривични дела, како што се криумчарење мигранти, се извршени од страна на еден или двајца поединци и затоа не влегуваат во строгата дефиниција за организирани криминални мрежи, но претставуваат кривични дела кои се предмет на истраги и гонење. Царинската управа, исто така, спроведе две финансиски истраги за организиран криминал.

Механизмот за надворешен надзор е воспоставен за да се обезбеди независен надзор на органите за спроведување на законот и да се одговори на потенцијалните злоупотреби. По измените и дополнувањата на релевантните закони донесени од Собранието, во декември 2018 година е формиран Специјалниот оддел за истрага и гонење на кривични дела извршени од лица со полициски овластувања и припадници на затворската полиција во Основното јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција. Од своето формирање, овој оддел отвори случаи против 15 лица, од кои две се обвинети, а две лица се во притвор. Треба да се воспостави механизам за граѓанска контрола во рамки на Народниот правобранител за целиот механизам за надзор да биде целосно функционален. Ова е важен чекор во обезбедувањето отчетност на органите за спроведување на законот.

Националниот координативен центар за борба против организираниот криминал значително го подобри својот оперативен капацитет. Релевантните институции, како што се Министерството за **внатрешни работи**, Царината, Одделението за финансиско разузнавање и Управата за јавни приходи, ги назначија своите претставници и се поврзани со центарот. Сите органи учесници имаат пристап до нивните бази на податоци. Само Јавното обвинителство и Финансиската полиција сè уште разменуваат информации преку електронска пошта во отсуство на сопствена база на податоци. Центарот го покажа својот капацитет за ефикасно собирање, размена и анализа на информации. Беа преземени проверки за 316 лица и 57 правни лица поврзани со организирани или тешки кривични дела со ефективни резултати.

Имаше напредок во понатамошно подобрување на **односите помеѓу обвинителите, полицијата и другите релевантни тела** и агенции како резултат на многу задоцнетото воспоставување на истражни центри во јавните обвинителства во Скопје, Куманово и Тетово и Јавното обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција. Обвинителската служба сега може да ја игра во полна смисла водечката улога во истрагите.

Организираниот криминал и корупција треба и понатаму да бидат приоритетни во поглед на човечките ресурси во обвинителството. Основно јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција нема доволно

јавни обвинители (пополнети се само 10 од планираните 15 позиции). Воспоставена е интероперабилност помеѓу полицијата, јавното обвинителство и другите органи за спроведување на законот и треба да се следи нејзината имплементација. Спроведувањето на политиката за вработување заснована на заслуги и системот на кариера загарантирани со законот налагаат континуирана контрола. Специјални истражни мерки се користени во два случаи на организиран криминал. Се спроведува концептот на **полицијата предводена од разузнавачки служби**, но треба да се зајакне и усогласи со тековните реформи во судството и полицијата. Земјата треба да продолжи со своите напори да делува заедно со приоритетите од циклусот на политиките на ЕУ.

Земјата учествува во **меѓународна полициска соработка** преку главните канали за соработка. Има пристап до разни платформи и бази на податоци, како и директна комуникација со Интерпол. Соработката со Европол е добро воспоставена по склучувањето на Стратешки договор во 2007 година и Оперативен договор во 2011 година. Офицер за врска од земјата е испратен во седиштето на Европол во Хаг од 2015 година. Во 2018 година, земјата учествуваше на годишното планирање на оперативни акции во рамките на Европската мултидисциплинарна платформа против криминални закани (ЕМПАКТ) за олеснување на нерегуларната миграција. Земјата учествуваше во три регионални операции во рамките на Деновите на заедничка акција на ЕМПАКТ. Таа, исто така, се обврза да учествува во пет оперативни активности заедно со земјите-членки на ЕУ за борба против криумчарењето на мигранти во 2019 година. Органите за спроведување на законот треба да ги користат регионалните иницијативи, како што се Заедничката оперативна канцеларија во Виена и Работната група за Западен Балкан, која служи како регионална оперативна платформа за меѓународна истрага за организирано криумчарење мигранти - криминални групи.

Органите за спроведување на законот и органите на прогонот мора дополнително да го зголемат оперативниот капацитет, вклучително и за систематско спроведување **финансиски истраги**. И покрај одреден напредок, сè уште постои потреба за понатамошно подобрување на координацијата, оперативниот капацитет и систематската размена на податоци. Воспоставување на регистар на централни банкарски сметки чиј пристап значително ќе придонесе за квалитетот на финансиските истраги е во фаза на доработка и донесување на новиот Закон за платежни услуги.

Конфискацијата на криминалниот имот сега треба да биде стратешки приоритет во националната борба против организираниот криминал, тероризмот и корупцијата на високо ниво. Алатките на земјата за замрзнување, управување и конфискување на криминално стекнатиот имот сè уште не се доволно ефективни. Потребен е поинтегриран оперативен приод за ефикасно да се осигури повраток на имотот.

По спроведувањето на Националната стратегија за борба против **трговијата со луѓе и илегалната миграција** (2017-2020), беше формирана посебна единица, вклучувајќи и претставници од Министерството за внатрешни работи и двајца обвинители од Основното јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција. Ова е позитивен чекор кон поголема ефикасност во борбата против трговијата со луѓе и илегалната миграција, бидејќи обезбедува

комуникација во реално време помеѓу релевантните власти. Во февруари 2019 година, овој приод резултираше со апсење на група од 21 член против која беа поднесени кривични пријави за криумчарење мигранти. Посебната единица го поддржа апсењето на членовите на трите други групи против кои во тек се истраги. За една група која вклучува девет лица, беа усвоени мерки за привремено замрзнување на 53 банкарски сметки на четири физички лица и 24 банкарски сметки од три правни лица. Беа донесени мерки за да се обезбеди одземање на 13 недвижности. Конечни пресуди се изречени против 11 лица за активности поврзани со криумчарење мигранти кои се движеа од 1 до 6 години затвор. Бројките покажуваат дека бројот на откриени случаи на криумчарење се зголемил од 17 во 2017 година на 58 во 2018 година. Основно јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција поднело кривична пријава во 44 случаи, во која се вклучени вкупно 73 лица.

Против трговијата со луѓе, на 5 февруари 2018 година во Скопје, Битола, Куманово, Тетово и Гевгелија формално се формирани пет мобилни тимови за идентификација на ранливите категории, вклучително и жртвите на трговијата со луѓе. Мобилните тимови се составени од членови на релевантни институции (Министерството за внатрешни работи и Министерството за труд и социјална политика) и организациите на граѓанското општество. Во 2018 година, беа идентификувани поголем број на жртви на трговија со луѓе во споредба со минатата година, од кои 10 вклучуваа 6 малолетни лица, а против 17 лица беа поднесени 6 кривични пријави. Во еден случај, три лица беа осудени помеѓу 13 и 12 години затвор.

Кривични пријави за **перење пари** се поднесени во 20 случаи против 23 лица, а изречени се две конечни пресуди против две лица. Сите релевантни институции мора правилно да го применуваат законодавството против перење пари. И Управата за финансиска полиција и Одделението за финансиско разузнавање немаат доволно ресурси и капацитети.

Во поглед на **мало и лесно оружје** има оперативни резултати со заплени 129 парчиња огнено оружје. Во 2017 година немало уништено оружје, додека во 2018 година се уништени 590 парчиња разни дисфункционални, оштетени и неупотребливи оружја. Во 2018 година се откриени 187 кривични дела за нелегално производство, чување и тргување со оружје или експлозивни материји, за што беа казнети 203 сторители и две правни лица. Ова е 45% зголемување на стапката на откривање во споредба со минатата година. Изречени се 18 пресуди против 20 лица. Во 18 случаи биле одземени предметите употребени за извршување на кривичното дело. Постојат специфични правила за увоз и продажба на оружје и муниција, вклучувајќи специфични режими и процедури за четири различни категории. Земјата, исто така, учествуваше во една од регионалните операции во рамките на Европската мултидисциплинарна платформа против криминални закани за спречување на нелегалната трговија и криумчарење оружје и муниција, илегална миграција, недозволена трговија со дрога и измама со документи.

Во врска со **сајбер-криминал**, откриени се вкупно 105 компјутерски криминали, вклучувајќи и два кои содржат производство и дистрибуција на детска порнографија, а два се поврзани со прикажување порнографски материјал на дете. Досега не постојат воспоставени постапки за систематско следење на „темниот интернет“ (скриен интернет). Северна Македонија сега

треба исто така да зајакне поефикасен одговор на спроведување на законот, фокусирајќи се на откривање, следење и гонење на сајбер-криминалците.

Проактивната борба против организираниот криминал и корупцијата останува фундаментална во борбата против криминалната инфилтрација на политичките, правните и економските системи.

Соработка во областа на дрогата

Институционална поставеност и правно усогласување

Направен е напредок во преземањето чекори за усогласување на законодавството поврзано со дроги со ЕУ *acquis* преку измена на Законот за контрола на дроги и психотропни супстанции. Нацрт-амандманите имаат за цел да воспостават посилен систем за откривање на нови психоактивни супстанции. Ова треба да биде поддржано со формалното воспоставување на национален систем за рано предупредување, како што се бара од ЕУ *acquis*. Национална опсерваторија за дроги постои од 2007 година во Министерството за здравство.

Усвоена е Националната стратегија за дрога 2014-2020, која е усогласена со Стратегијата за дроги на ЕУ 2013-2020 и нејзиниот нов акциски план 2018-2020.

Капацитет за спроведување и извршување

Во 2018 година, постигнат е добар напредок во развивањето на евиденција за заплenuвање на дрога и разоткривање на организирани криминални групи. Имаше зголемување во откривањето на кривичните дела поврзани со дрога и бројот на сторителите. Откриени се 673 кривични дела за незаконско производство и нелегално циркулирање на наркотици, психоактивни супстанции и прекурзори (467 во 2017 година), вклучувајќи 782 сторители (532 во 2017 година) и 116 дела за олеснување на употребата на наркотици (88 во 2017 година) со 124 сторители (97 во 2017 година). Вкупно се заплени 1538 килограми разни наркотици, четирипати повеќе од количината на наркотици заплени во 2017 година. Најголем дел од нив се марихуана со заплени 1532 кг, проследено со хероин со заплена од 1,9 кг и кокаин со 587 грама заплени. Истрагите резултираа со разоткривање на осум организирани криминални групи во кои учествуваа 46 лица со трговија со марихуана. Соработката со соседните земји е добра, вклучувајќи ја и *ад хок* соработката. Во 2018 година е пресретната интернационална пратка на течен кокаин. Исто така, спроведени се пет меѓународни кривични истраги, кои ја потврдија добрата соработка со трети земји, вклучително и под ЕМПАКТ.

Оперативниот капацитет на Националната опсерваторија за дроги треба да се зајакне за да може правилно да ги спроведува своите задачи за следење на дрога. Собирањето на податоци, анализата и известувањето во согласност со барањата и методологиите на Европскиот центар за следење на дрогите и зависности од дроги бара понатамошно зајакнување.

Недостигот на безбедно складирање дрога и прекурзори пред уништувањето останува проблем. Според сегашното законодавство, не е можно да се чува само мал примерок како материјален доказ за судска постапка, наместо целокупната задржана количина. Допрва треба да се постави соодветен процес за уништување на прекурзори.

Борба против тероризам

Институционална поставеност и правно усогласување

Има Национален координатор за борба против тероризам и спречување насилен екстремизам, и двајца заменици одговорни за спречување насилен екстремизам и борба против тероризам. Координаторот раководи со Националниот комитет за спречување на насилен екстремизам и борба против тероризам. Канцеларијата на националниот координатор и Националниот комитет ги подобрија нивните капацитети преку различни основни и специјализирани обуки и се пооперативни. Се зголеми соработката помеѓу службите за спроведување на законот, разузнавачките служби и релевантните клучни државни институции (образование, здравство и социјални услуги). Треба да се направи повеќе во односите со локалните заедници и граѓанските организации. Потребно е да се обезбедат потребните човечки и финансиски ресурси.

Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција е одговорно за дела поврзани со тероризам. До сега, Управата за безбедност и контраразузнавање е одговорна за внатрешна безбедност и контраразузнавање, вклучително странски борци повратници, но во тек се големи реформи.

Кривичниот закон е во голема мера усогласен со *acquis* и меѓународните инструменти против тероризам.

Се спроведуваат Националната стратегија за борба против тероризам 2018-2022 и Стратегијата за борба против насилен екстремизам 2018-2022 и нивните релевантни акциски планови, со кои владата премина од приод чисто базиран на безбедност кон поинтегриран и превентивен приод. Се преземаат чекори за да се формира тим за дејствување во заедницата што ќе вклучува различни учесници на локално ниво за да се поддржи спречувањето и раното откривање на радикализам во заедниците. Беше организирана обука за образовен кадар. Во октомври 2018 година, земјата го потпиша Заедничкиот акциски план на ЕУ и Западен Балкан за борба против тероризам, којшто ги одредува конкретните чекори за зајакната соработка во борбата против тероризам и спречување радикализам во наредните две години.

Капацитет за спроведување и извршување

Нема антитерористички активности од ноември 2016 година, кога 25 лица (операции наречени „Келија 1“, „Келија 2“, „Келија 3“) беа осудени по обвиненијата за учество во странски воени, полициски и паравоени формации. Во 2018 година, шестмина од осудените беа пуштени од затвор. Меѓутоа, нема систематски механизам за нивно следење по пуштањето. Потребни се систематски механизми за следење на странските борци повратници откако ќе се вратат и/или ќе бидат пуштени на слобода.

Се проценува дека околу 106 граѓани на земјата заминале во конфликтни зони (Сирија и Ирак) од 2012 година. Ниту еден не заминал во 2018 година. Околу 103, т.е. 2/3 од оние што заминале, се вратиле во земјата, околу 20 се сè уште во Сирија и 30 биле убиени таму.

Беа преземени чекори за програми за дерадикализација во затворите. Ова треба да продолжи.

Северна Македонија активно учествува во спроведувањето на Иницијативата

на Западен Балкан против тероризам.

Легална и нелегална миграција

Институционална поставеност и правно усогласување

Имаше напредок во подобрување на правната рамка со усвојување на измените на Законот за меѓународна и привремена заштита и Законот за странци. Кризната ситуација на границите на земјата беше продолжена до 30 јуни 2019 година, со што се дозволи продолжило распоредување на војската.

Постои поделба на задачите помеѓу институциите кои се занимаваат со миграција. Одговорностите се делат помеѓу Одделението за гранични работи и мигранти во Министерството за внатрешни работи (кое се занимава со безбедносните аспекти и управувањето со границите), Министерството за труд и социјална политика (кое управува со пристапот до услугите и социоекономската интеграција на мигрантите и бегалците) и специјализираната единица од Одделот за сериозен и организиран криминал која се бори против трговијата со луѓе и криумчарење на луѓе.

Капацитет за спроведување и извршување

Северна Македонија продолжува да игра активна и конструктивна улога во управувањето на мешаните миграциски текови. Соработува ефикасно со земјите членки на ЕУ и со соседните држави. Продолжија значителните напори за да се обезбедат основни услови за живеење и услуги за сите мигранти што престојуваат во земјата. Сè уште има несигурности во поглед на опсегот и структурата на миграциските текови. Недоследната регистрација на мигрантите фатени во нелегални движења го спречува редовното и соодветно профилирање на заштита на чувствителни податоци и упатувањето на националните механизми за заштита. Со помош на војската и распоредувањето на службеници од земјите членки на ЕУ, се обезбедува ефикасна контрола на јужната граница. Сепак, треба дополнително да се постапи во врска со проблемот со редовните криумчарења на северната граница.

Земјата и понатаму е под голем притисок како резултат на географската положба. Миграциските текови продолжија да бидат во голема мера транзициски, при што најмногу мигранти пристигаат од Грција и ја напуштаат Северна Македонија по неколку дена. Бројот на официјално пријавените нелегални премини значително се зголеми во споредба со претходната година (16 895 обиди во 2018 година во споредба со 2 831 во 2017 година) наводно главно на јужната граница со Грција (13 494). Ова може да вклучува и повторни обиди од истите лица. Повеќето мигранти се од Пакистан, Иран и Авганистан. Бројот на мигранти што транзитираат низ земјата се смета дека е многу поголем од официјалните бројки.

Се смета дека околу 32 500 мигранти нелегално ги преминале границите на земјата во двата правци од почетокот на 2018 година, вклучително многу Иранци што преминуваат нелегално од Србија и продолжуваат кон Грција.

Од ноември 2018 година, околу 60 лица се заглавени во земјата. Поднесени се 44 кривични пријави против 62 лица за криумчарење мигранти што резултираше со пресуди во девет случаи (16 осудени, обвинението е отфрлено за 7 лица). Борбата против мрежите за криумчарење мора да биде приоритет.

Резолуцијата за миграциска политика донесена од владата во 2015 година е

главен политички документ во оваа област. Еден од нејзините стратешки приоритети е да ги идентификува мигрантите, да ги профилира и да ги упати до соодветниот систем за заштита.

Има напредок во подобрување на условите за прием во центарот за азил во Визбегово. Во 2018 година, вкупно 299 лица побарале азил. Земјата продолжи со произволно задржување на одреден број лица фатени во незаконски движења, со цел да ги обезбеди нивните сведочења во судските случаи против криумчари. Транзитните центри за мигранти кај Гевгелија и Табановце се речиси празни. Ниту еден од транзитните центри не е погоден за долгорочни престои, а властите и понатаму не сакаат да обезбедат повеќе од привремен престој.

Договорот за реадмисија со ЕУ се спроведува на задоволителен начин во поглед на сопствените државјани. Стапката на враќање, која и понатаму е над 100%, покажува дека граѓаните на кои им е наредено да ја напуштат ЕУ се враќаат, при што голем процент од нив се Роми. Земјата треба да воспостави служби за повратници и да го оживее координативното тело за повратници. Во 2018 година, бројот на лица од трети земји кои биле вратени во нивните земји остана низок. Се спроведоа помошни постапки за доброволно враќање за 21 мигрант. Земјата треба да воспостави механизам за враќање на нелегалните имигранти, во согласност со *acquis*.

Потребен е поголем напор за успешно реинтегрирање на повратници, особено на најранливите како Ромите – кои опфаќаат голем дел од повратниците. Потребно е зајакната соработка, комуникација и координација помеѓу власта на централно ниво, помеѓу централната и локалната власт и со меѓународните организации и НВО активни во реинтеграцијата на повратници. Власта треба да размисли за оживување и зајакнување на координативното тело за повратници под водство на Министерството за труд и социјална политика.

Азил

Институционална поставеност и правно усогласување

Беа направени дополнителни важни чекори за усогласување на националното законодавство со европското *acquis*. Беше донесен нов Закон за меѓународна и привремена заштита, кој го подобрува концептот за безбедна трета земја и семејно обединување. Беше усвоена листа на безбедни земји на потекло. Воспоставени се Стандардни оперативни процедури (СОП) за деца без придружба и за ранливи категории странци, меѓутоа потребни се дополнителни напори за да се обезбеди систематско спроведување.

Воспоставени се институции и постапки за справување со барањата за азил со систем за донесување одлуки на три нивоа. Постои и забрзана постапка за случаи на јасно неосновани пријави.

Сè уште не е донесена Стратегијата за интеграција за бегалци и странци 2017-2027 година. Има програма и средства од буџетот за нејзино спроведување под одговорност на Министерството за труд и социјална политика. По постоење од една декада, министерството го укина центарот за интеграција, посебно одделение за отпочнување, поддршка и координирање на активностите за унапредување на интеграцијата. Наместо тоа, Меѓуопштинскиот центар за социјална работа Скопје презеде некои од задачите за интеграција. Потребни се поголеми напори за справување со негативни јавни ставови кон мигрантите и

бегалците.

Капацитет за спроведување и извршување

Министерството за внатрешни работи ја надградува постојната база на податоци за странци преку развивање на нов модул за азил за да ја обезбеди алатката за управување со случај за обработка на барањата за азил.

Има напредок во намалување на времето за обработка на барањата за азил и произволната пракса за пристап до азил повеќе не загрижува. Сепак, квалитетот на одлучување по постапките за азил треба да се подобри, вклучително и на жалбено ниво. И понатаму има потешкотии во обезбедувањето превод за време на интервјуа со баратели на азил и не е достапна бесплатна правна помош во пракса поради некои барања коишто барателите на азил не можат да ги исполнат.

Во отсуство на соодветен систем за добро управување со незаконските движења, особено можноста за ефикасно спроведување на некои спогодби за реадмисија со соседните земји, и понатаму има нелегални повратници. Од јануари 2018 година, меѓународните организации регистрираа 8 823 лица незаконски вратени во Грција. На 1 јуни 2018 година влезе во сила протокол во врска со договорот за реадмисија со Косово⁵.

Во 2018 година беа поднесени 299 барања за азил, шест лица добија супсидијарна заштита, ама не беше доделен статус на бегалец. Беше доделен статус на бегалец за едно лице од Косово кое е во државата од 1999 година, кога и било родено. Повеќето случаи беа прекинати со оглед на тоа што барателите исчезнале пред да се донесе одлука. Повеќето одлуки беа за одбивање или одземање на азил. Одлуките за престанок на правото на азил ги погодија главно косовските бегалци, чиј статус беше прекинат по 18 години престој во земјата. Овие лица останаа на територијата без правен статус. Косовските Роми беа особено погодени. Од септември 2017 до декември 2018 година, супсидијарната заштита беше укината во 64 случаи кои погодија 184 лица, сите косовски Роми, вклучително шест случаи врз основа на закана за националната безбедност. Овие случаи се оспорени пред управен суд.

Визна политика

За да се обезбеди добро управувана средина во поглед на миграции и безбедност како главен услов за континуирано исполнување на одредниците, земјата треба да осигури целосна усогласеност со визната политика на ЕУ. Од 2009 година постои оперативна врска помеѓу дипломатските и конзуларните мисии на земјата, Националниот визен информатички систем Н-ВИС и Визниот центар во Министерството за надворешни работи.

Непречено продолжи да функционира безвизниот режим со ЕУ. Националните власти ја продолжија соработката за справување со неосновани барања за азил направени во Шенген земјите и придружните земји. Бројот на пријави се намали. По шест месеци падна од 505 на 285.

Шенген и надворешни граници

⁵ Оваа ознака не е во спротивност со ставовите за статусот и е во согласност со Резолуцијата 1244/1999 на Советот за безбедност на Обединетите нации и Мислењето на МСП за Декларацијата за независност на Косово.

Институционална поставеност и правно усогласување

Одделот за гранични работи и миграција е специјализирана стратешка единица во рамките на Министерството за внатрешни работи. Граничната полиција е структурирана во четири регионални центри, во рамките на кои функционираат полициските станици за граничен надзор и полициските станици за гранични контроли.

Законската рамка за управување со надворешните граници во голема мера е во согласност со стандардите на ЕУ. Согласно тековната Стратегија за развој на полицијата, постојат планови за понатамошно унапредување на стратешката и локалната рамка. Стратегијата за интегрирано гранично управување 2015–19 е усогласена со концептот на ЕУ за интегрирано гранично управување од 2006 година. Воспоставени се концепт и методологија за управување со ризици за граничната полиција и со ова се регулира управувањето и спроведувањето на анализата на ризик од страна на граничната полиција.

Шенгенскиот акциски план, донесен во 2008 година, мора да се надгради и да се прилагоди на неодамнешниот развој во европското *acquis*. Треба да се зајакне Националниот координативен центар за гранично управување, формиран за ефикасна координација, размена на податоци, размена на информации и поголема ефикасност.

Капацитет за спроведување и извршување

На јужната граница се распоредени мешани полициски патроли кои вклучуваат припадници на граничната полиција на Австрија, Хрватска, Република Чешка, Унгарија, Полска и Словачка, заради управување на миграциските текови. Националните органи имаат опсежна соработка со Европската агенција за гранична и крајбрежна стража, вклучително и како набљудувачи во заеднички операции. Текстот за договорот за статус помеѓу ЕУ и земјата беше парафиран во јули 2018 година. По потпишувањето и ратификувањето на договорот и подготвувањето на оперативниот план, тимовите ќе се распоредат во земјата. Северна Македонија активно учествуваше во мрежата за анализа на ризик на Западен Балкан.

Треба да продолжи спроведувањето на Стратегијата за интегрирано гранично управување 2015-2019 и поврзаниот акциски план. Иако Националниот координативен центар за интегрирано гранично управување подготвува редовни извештаи за анализа на ризик, сè уште треба да се зајакне институционалниот и оперативниот капацитет. Информатичката и техничката експертиза мора да се интензивира, како прашање на приоритет.

Граничната полиција, царината и другите тела сè уште немаат заеднички пристап до базите на податоци и нема формализирани и сигурни активности за размена на информации со соодветните служби за безбедност. И понатаму останува да се воспостави евиденција за откривање, истрага и гонење на прекуграничниот криминал.

Продолжи да постои добра соработка со соседните земји. Граничните договори со сите соседни земји се спроведуваат непречено. Сè уште не е склучен формален договор со Грција, но билатералната техничка соработка функционира во пракса. Заедничките гранични патроли со Албанија, Бугарија, Косово и Србија и заедничките контакт центри со овие земји продолжија да функционираат со редовни размени на информации. Во моментот има два

заеднички гранични премини за локален сообраќај со Србија и Албанија.

Судска соработка во граѓански и кривични предмети

Во однос на правната рамка за соработка во *граѓански и комерцијални предмети*, во тек е постапка за пристап и ратификација на следните Хашки конвенции: Хашката конвенција од 1996 година за надлежноста, применливото право, признавањето, спроведувањето и соработката во однос на родителската одговорност и мерките за заштита на децата; Конвенцијата за избор на суд од 2005 година; и Конвенцијата од 2007 година за меѓународен надомест на детска поддршка и други форми на семејна поддршка и нејзиниот протокол за Законот применлив за поддршка. Земјата издаде 264 барања за граѓански предмети и прими 384.

За судската соработка во *кривични предмети*, земјата издаде 184 барања и прими 804. Земјата испрати 10 барања за трансфер на осудени државјани вратени во земјата на потекло, и прими 76 барања. Издаде 200 барања за екстрадиција и прими 87.

Одделот за меѓународна правна помош во Министерството за правда работи со две-третини од предвидениот кадар. Шестмина од нив работат во одделение што работи со барања за заемна правна помош во кривични и граѓански предмети, а четворица работат во одделението што е одговорно за екстрадиција и трансфер на осудени лица. Има нов софтвер за регистрирање случаи и за движењето на барања за заемна правна помош и статистички извештаи.

Националниот обвинител за врски за Европрана беше назначен и започна да работи во ноември 2018 година. Покрај контакт точката воспоставена во 2011 година, во август 2018 година беа назначени три дополнителни контакт точки за односи со Европрана, со што се создадоа услови за интензивирање на соработката и тоа веќе резултира во подобрена размена на информации.

Сите аспекти од соработката во областа на царината сега се опфатени со Поглавје 29 – Царинска унија.

3. НАЈНАПРЕД ОСНОВИТЕ: ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ И КОНКУРЕНТНОСТ

Северна Македонија: Клучни економски бројки	2010-15	2016	2017	2018
БДП по глава на жител (% од ЕУ28 во стандарди на куповна моќ (СКМ))	35,0	37,0	37,0	
Реален пораст на БДП	2,6	2,9	0,2	2,7
Стапка на стопанска активност за население на возраст од 15 жени	62,0	64,5	65,3	65,4
<i>мажи</i>	48,7	50,8	51,7	52,2
<i>мажи</i>	76,8	77,8	78,4	78,3
Стапка на невработеност (%), вкупно	30,0	24,0	22,5	21,0
<i>жени</i>	24,4	22,9	22,0	20,1
<i>мажи</i>	27,3	24,6	22,9	21,5
Вработеност (годишен раст %)	1,9	2,4	2,7	2,5
Номинални надници (годишен раст %)	1,2	2,0	2,6	5,7
Индекс на потрошувачки цени (годишен раст %)	1,8	-0,2	1,4	1,5
Девизен курс во однос на ЕУР	:	61,60	61,5	61,5
Биланс на тековна сметка (% од БДП)	-2,0	-2,9	-1,0	-0,3
Нето странски директни инвестиции, СДИ (% од БДП)	2,6	3,3	1,8	5,8

Општ државен биланс (% од БДП)	-3,4	-2,7	-2,7	-1,8
Општ државен долг (% од БДП)	32,7	39,6	39,3	40,5

Извор: Евростат и национални извори

Во согласност со заклучоците на Европскиот совет во Копенхаген во јуни 1993 година, пристапувањето во ЕУ бара постоење на функционална пазарна економија и капацитет за справување со конкурентниот притисок и пазарните сили во рамките на Унијата.

Во последните години, економското управување уште повеќе се централизираше во процесот на проширување. Следењето на Комисијата се одвива во два процеси: спроведувањето на Програмата за економски реформи и подоцнежната проценка на усогласеноста со економските критериуми за пристапување. Секоја земја од процесот на проширување изготвува годишна Програма за економски реформи (ПЕР), која утврдува среднорочна рамка на макрофискална политика и агенда за структурни реформи со цел да се обезбеди конкурентност и инклузивен раст. Програмите за економски реформи се основа за препораки за политиките специфични за земјите, заеднички донесени од страна на ЕУ и Западниот Балкан и Турција на министерско ниво во месец мај секоја година.

3.1 Постоење на функционална пазарна економија

Северна Македонија постигна **одреден напредок** во текот на изминатите 12 месеци и **има добро ниво на подготвеност** во развивањето на функционална пазарна економија. Економскиот раст продолжи по една година стагнација, иако инвестициите останаа ограничени. Владата презеде мерки за подобрување на управувањето со јавните финансии и транспарентноста. Ги донесе реформите за оданочување на доход и пензискиот систем. Сепак, составот на трошење се влоши и фискалната консолидација треба да биде поамбициозна за да ги стави јавните финансии на одржлив пат. Функционирањето на пазарот на трудот е нарушено со постојани структурни проблеми.

Со цел да се подобри функционирањето на пазарната економија, Северна Македонија треба особено:

- да го стабилизира соодносот на долгот со движење кон избалансиран примарен буџет и со подобрување на наплатата на приходите;
- да го подобри фискалното управување со усвојување на фискални правила и соодветна среднорочна рамка на расходи;
- да спроведе мерки за намалување на сивата економија во согласност со стратегијата и акцискиот план за 2018-2020 година;
- да ја спроведе младинската гаранција на целата територија на земјата со акцент на недоволно развиените региони.

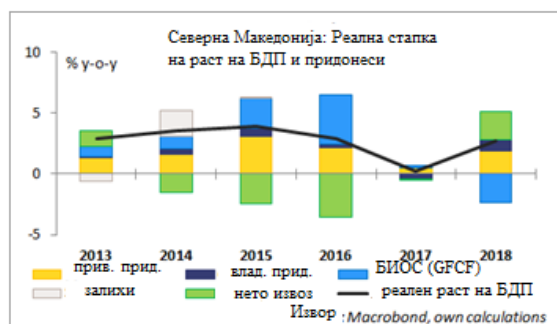
Економско управување

Владата ги следи пазарните економски политики, со зголемен фокус на социјалната кохезија, истовремено зајакнувајќи ја државната помош. Во

соработка со ММФ, Светска банка и Европската комисија, Владата спроведе реформи за подобрување на управувањето со јавните финансии и за воведување прогресивно оданочување на приходот. Таа ги усвои промените во пензискиот систем, кои се очекува да доведат до намалување на расходите за пензиите и до повисок државен приход на среден рок. Владата продолжи да ја спроведува стратегијата за реформа на јавната администрација од 2017 година. Таа презеде чекори за да обезбеди независност на судството и да се бори против корупцијата. Се зголеми финансиската поддршка за деловни инвестиции и вработување, додека критериумите за државна помош, како и нејзините корисници останаа нејасни. Се зголеми минималната плата, додека растот на продуктивноста е ограничен и сивата економија останува доста голема. Политичките насоки, заеднички договорени во мај 2018 година на Економскиот и финансиски дијалог помеѓу ЕУ и Западен Балкан и Турција, се делумно спроведени.

Макроекономска стабилност

Економскиот раст се зголеми во 2018 година, но инвестициите и понатаму се со помал интензитет. По стагнацијата во 2017 година, бидејќи довербата претрпе поради политичка несигурност, растот на БДП забрза до 2,7% на год. ниво⁶. Трошоците на потрошувачите беа поттикнати со зголемување на платите,

трансферите и кредитите за домаќинствата. Меѓутоа,

инвестициите, коишто се зголемуваа со просечна годишна стапка од 5% помеѓу 2012 и 2016 година, не се опоравија од падот во 2017 година. Производството продолжи да се шири, иако со побавно темпо од просекот од претходните 5 години.

Конвергенцијата кон нивото на

приход во ЕУ и понатаму е слаба. Реалниот БДП по глава на жител се зголеми од просечните 34% на ЕУ-28 во 2012 година на 37% во 2017 година.

Надворешните слабости не влијаеја. Дефицитот на тековната сметка се намали за 0,7 процентни поени во однос на годината (на годишно ниво) во 2018 година, на 0,3 % од проценетиот БДП, што се должи на дополнително подобрување на трговското салдо. Приватните трансфери останаа стабилни во споредба со 2017 година, но сепак под нивниот просек од изминатите 5 години, со над 1 п.п. Приливите од странски директни инвестиции, исто така, значително се зголемија во 2018 година по падот во 2017 година и изнесуваа 5,8% од БДП, што е далеку над нивниот просек од 2,6% во претходните 5 години. Сепак, надворешниот долг брзо се зголемува од 2009 година, поради заостанатото задолжување на јавниот сектор во странство и зголемениот меѓукомпаниски долг. Со 74% од БДП на крајот на 2018 година, тој е повисок за 4 п.п. од просекот во 2013-2017 година. Покрај тоа, високиот степен на „евроизација“ на кредитите и депозитите на банките претставува дополнителен предизвик на надворешната страна. Девизните резерви беа надополнети во 2018 година, откако се намалија во претходната година, што претставува повеќе од

⁶ Според првата проценка од националниот завод за статистика.

компензација на раната делумна отплата на Владата на еврообврзницата во 2020 година. На крајот на 2018 година, резервите изнесуваа околу 23% повеќе отколку една година порано и опфатија околу 4-5 месеци од потенцијалниот увоз.

Позицијата на монетарната политика продолжи да дава поддршка на стабилноста на цените и девизната политика. Во 2018 година, потрошувачките цени во просек се зголемија за 1,5%, само малку побрзо отколку во претходната година (1,4%). Инфлацијата беше предизвикана од зголемувањето на цените за енергија и поврзаните прелевања, особено во транспортниот сектор. Базичната инфлација остана пригушена. Стабилните девизни пазари и цврстите економски основи ја поттикнаа централната банка помеѓу март 2018 и март 2019 година да ја намали клучната каматна стапка во четири последователни чекори за 25 базични поени (б.п.) секој на рекордно ниска вредност од 2,5%. Централната банка продолжи да ја следи „денаризацијата“ на билансите на состојба на банките со умерен успех. Уделот на кредитите деноминирани во странска валута на вкупните кредити дополнително се намали на 41,4% на крајот на 2018 година (-1,1 п.п. на годишно ниво), но останува висок. Свкупно, сегашната позиција на монетарната политика се смета дека е во согласност со економските основи, особено со умерена динамика на инфлација, ниски ризици за надворешната стабилност и прилично благ пораст во корпоративното кредитирање.

Составот на јавното трошење се влоши.

Државните расходи сè повеќе се насочени кон тековните расходи во последните 6 години. Социјалните трансфери сочинуваат половина од вкупните расходи во 2018 година, само мал пад од претходната година. Соодносот на капиталните расходи, откако се зголеми помеѓу 2009 и 2012 година, оттогаш се намали, од 12% во 2012 година на 6% во 2018 година. Генерално, подобрувањето на основните фискални дефицити помеѓу 2015 и 2018 година главно

произлегува од недоволно спроведување на капиталните расходи (сепак, тоа не ги зема предвид капиталните расходи извршени од страна на небуџетски субјекти). Вклучувајќи го и јавното претпријатие за државни патишта (ЈПДП), примарните дефицити во просек изнесуваа околу 2,4% од БДП помеѓу 2008 и 2017 година. Потребни се помали дефицити за да се обезбеди стабилизирање на јавниот долг на среден и долг рок. Владата презеде некои мерки за зголемување на приходите и справување со дефицитот на пензиите. Во буџетот од 2019 година се вклучени повисоки стапки на пензиски придонеси и промена на индексирањето на пензиите само на инфлација, како и враќање кон прогресивно оданочување на приход и зголемување на данокот на капитална добивка. Сепак, зголемената државна помош и социјалните трансфери дополнително ги зголемија ризиците за фискална консолидација.

Фискалните дефицити ги водат нивоата на јавен долг. Јавниот долг, во однос на БДП, за првпат од 2009 година се намали незначително во 2017 година

и повторно се зголеми само малку во 2018 година, на 48,4% на крајот на годината. Владата финансираше голем дел од откупувањето на фискалниот дефицит и долг од своите депозити во централната банка и од акумулацијата на девизните резерви. Слабости произлегуваат од високиот удел на долгот деноминиран во странска валута (околу 80%), кој се зголеми во последните години и голем удел на краткорочни доспевања. Со зголеменото потпирање на еврообврзниците, променливата стапка - удел на долгот (околу 35%) се намалува во последните години.

Управувањето со јавните финансии дополнително се подобри. Владата продолжи со расчистување на неплатените обврски во јавниот сектор и претходно блокираните поврати на ДДВ и воспостави сметководствени алатки за да спречи зголемување на идните заостанати долгови. Спроведувањето на Програмата за реформи во управувањето со јавните финансии, која беше усвоена во декември 2017 година, во најголем дел е во тек. Сепак, новиот Закон за буџет, кој ги утврдува фискалните правила, среднорочната буџетска рамка и воспоставувањето на независен фискален совет сè уште не е донесен. Освен тоа, задолжувањето на јавните претпријатија задолжени за големи јавни инфраструктурни активности сè повеќе го зголемуваат јавниот долг и потенцијалните обврски за Владата. Финансирањето на овие небуџетски субјекти останува нејасно и, генерално, не е вклучено во општо државно фискално известување, дури и кога е тоа потребно според статистичките стандарди.

Позицијата на политиката треба дополнително да се прилагоди за решавање на економските и фискалните предизвици. Тековниот микс на политики на експанзивна фискална политика и монетарна политика на ниски каматни стапки сè уште во голема мера е соодветна со оглед на умерениот раст на економската активност во услови на ниска инфлација. Реформите на Владата за намалување на пензискиот дефицит и враќање кон прогресивно оданочување на приход, најверојатно ќе ги подобрат јавните финансии на среден рок. Сепак, фискалниот простор се намали во изминатите години и неодамнешната поддршка на приходите и државната помош носи нови ризици за фискалната одржливост. Покрај тоа, зголемувањето на минималната плата претставува предизвик за конкурентноста, со оглед на стагнирачката продуктивност на трудот и недостатоците во вештините на работниците. Решавањето на овие прашања бара: (i) добро калибрирана интеракција помеѓу поамбициозната фискална консолидација преку пониски примарни дефицити и зачувување на капиталните расходи што го зголемуваат растот; (ii) понатамошни структурни реформи за да ги направат поконкурентни пазарите на труд и производи; и (iii) напредок во владеењето на правото и борбата против корупцијата.

Функционирање на пазарот на производи

Деловно опкружување

Спроведувањето на договорите сè уште е неефикасно. Институционалниот капацитет за спроведување на законот и понатаму е слаб и решавањето на трговски спор по судски пат одзема време и е скапо. Одреден оптимизам за деловната дејност произлегува од заложбата на Владата да го намали бројот на ненајавени инспекции и износот на парафискални давачки. Законодавството за инспекциите во моментот се изменува со цел да се намалат и казните за разни прекршоци. Важно е да се обезбеди дека се применува новото законодавство

кое воведува транспарентни постапки за инспекција што ги спроведуваат инспекторати со јасни овластувања. Доцнењата во повратот на ДДВ и усогласеноста на јавните тела со нивните обврски за плаќање кон приватниот сектор, како што се бара со Директивата на ЕУ за задоцнето плаќање, продолжуваат негативно да влијаат на ликвидноста на претпријатијата. Во тек се законодавни реформи за подобрување на независноста и непристрасноста на судовите. Донесени се измени на релевантните закони за дисциплинска одговорност на судиите и постапките. Во 2018 година, бројот на нови претпријатија е намален за 5% во споредба со претходната година. Во извештајниот период не беа преземени дополнителни мерки за поедноставување на регистрацијата на претпријатијата. Бришењата во регистарот на претпријатија се намалија за 39% и новите стечајни постапки за 48%. Новиот Закон за стечај сè уште е во подготовка.

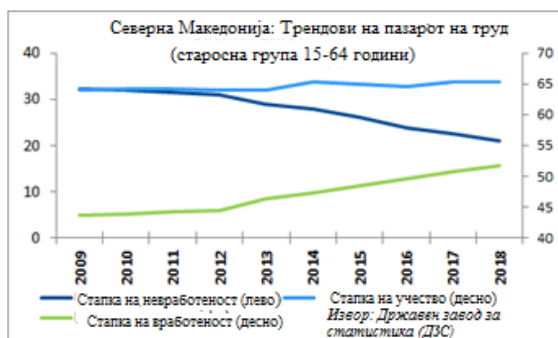
Конкуренцијата од сивата економија влијае на конкурентноста на формалниот приватен сектор. Големината на сивата економија, проценета од страна на националниот завод за статистика, на околу 17,4% од вкупното производство во 2016 година, се намали пополека во изминатите години, и покрај претходните мерки. Во 2018 година, Владата донесе стратегија и акциски план за намалување на неформалното вработување, наведувајќи бројни мерки за формализирање на работните места и таргетирање на недостатоците во деловното опкружување за кои се смета дека е веројатно да ги придвижат фирмите кон неформалност. Претпријатијата ја дефинираат големата сива економија и вкоренетата корупција како главни пречки за бизнис и како негативно влијание врз однесувањето кон инвестициите.

Влијание на државата на пазарот на производи

Приватната сопственост е доминантна, но транспарентноста на државната помош сè уште претставува проблем. Кон крајот на октомври 2018 година, бројот на претпријатија во кои Владата имаше удел останува ист како и во претходните три години (16 претпријатија во целосна државна сопственост). Вредноста на државните средства како процент од БДП остана на ниво од претходните години (11,4%). Сепак, управувањето со претпријатијата во државна сопственост (ПДС) заостанува зад меѓународната добра практика по одредени точки. Претпријатијата продолжуваат да подлежат на парафискални давачки без јасна цел, особено на локално ниво. Покрај тоа, голем дел од земјиштето во државна сопственост останува пречка за развој на земјоделството, ограничувајќи ја неговата употреба како гаранција за заем. Транспарентноста во постапките за избор и корисниците на државна помош, која беше зајакната со владиниот „План за економски раст“, сè уште претставува проблем. Не постои единствен регистар за државна помош, што го поткопува капацитетот на Комисијата за заштита на конкуренцијата (КЗК) да ја открие, следи или оцени ефективност на државната помош. Компатибилноста на режимот со правилата на ЕУ, исто така, е дискутабилна.

Приватизација и реструктурирање

Во извештајниот период немаше дополнителни приватизации на претпријатијата во државна сопственост. Владата ја отфрли можноста за приватизација на производителот на електрична енергија „ЕЛЕМ“. Претпријатието го воведува раздвојувањето на сопственоста, во согласност со Третиот енергетски пакет на ЕУ. Реструктурирањето на приватизираното

тутунско претпријатие „Тутунски комбинат АД Прилеп“, едно од претпријатијата со најголем удел на Владата, кое влезе во стратешко партнерство со Филип Морис во 2014 година, се одвива полека. Владата сè уште е во подготвителна фаза за приватизација на производителот на композитни материјали „Еврокомполит АД

Прилеп“.

Функционирање на финансискиот пазар

Финансиска стабилност

Банкарскиот сектор дополнително ја подобри својата отпорност. Банките доминираат во финансискиот сектор во земјата, иако нивниот удел во вкупниот капитал на финансискиот сектор падна на 83% во 2017 година, со пад од 88% во 2013 година. Концентрацијата и понатаму е висока и непроменета во споредба со претходните години, со некои 58% од капиталот кај трите најголеми банки (од 15). Ликвидноста е обемна - ликвидните средства претставуваат една третина од вкупниот капитал и опфаќаат повеќе од половина од краткорочната пасива. Коефициентот на адекватност на капиталот се зголеми дополнително во 2018 година, што го надминува регулаторниот минимум. Уделот на нефункционалните кредити (НФК) во вкупните кредити дадени на нефинансискиот сектор (вклучувајќи ги и задолжителните отписи), на крајот на 2018 година, се намали за 1,1 п.п. на годишно ниво на 5,2%. Намалувањето главно се должи на собирањето на нефинансиски побарувања во корпоративниот сектор. Сепак, дел од НФК беше преместен од билансот на состојбата на банките, отежнувајќи го реструктурирањето на кредитите. Уделот на депозитите и кредитите деноминирани во евра и понатаму останува висок, и покрај голем број мерки на централната банка за поттикнување на кредитирањето и штедењето во домашна валута.

Пристап до финансии

Нивото на финансиско посредување дополнително се зголеми. Капиталот од финансискиот сектор дополнително се зголеми во текот на извештајниот период, на 76,2% од БДП (+ 1,3 п.п. на годишно ниво) на крајот од 2018 година. Приватните кредити од нефинансискиот сектор се зголемија во просек за 6,2% во претходната година. Домаќинствата учествуваа во најголем дел од зголемувањето на кредитите, додека растот на корпоративниот кредит, кој континуирано се зголемува од есента 2017 година, исто така, се забрза. Сепак, строгите барања за гаранција за заем и комплексните постапки за апликација остануваат проблем за барателите на кредити. Кредитите од комерцијални банки остануваат главно извор на финансирање на мали и средни претпријатија.

Функционирање на пазарот на трудот

Намалувањето на невработеноста ги прикрива структурните проблеми. Поддржани од владините програми, креирањето работни места продолжи со интензивно, иако намалено темпо (2,4% во просек помеѓу 2012 и 2018 година). Во услови на опаѓачка работна сила, просечната годишна стапка на

невработеност (возрасна група од 15-64 години) се намали за речиси 10 п.п. на 21 %, помеѓу 2012 и 2018 година.

Сепак, структурните проблеми на пазарот на трудот го нарушуваат потенцијалот на економијата за зголемување на продуктивноста. Намалувањето на вкупната невработеност делумно се одразува на ниските стапки на активност. Родовиот јаз останува значаен, со околу 78% од мажите кои учествуваат на пазарот на трудот, во споредба со 52% од жените, со мали промени во изминатите 5 години. Невработеноста кај младите, која полека, но постепено се намалува во последните години, останува висока. Стапката на вработеност се зголеми од 44% во 2012 година на 51,7% во 2018 година, но останува на ниско ниво согласно регионалната споредба. Околу 80% од невработените се долгорочно невработени, што претставува одраз на неусогласеност на вештините. Во последните 5 години работната сила се намали за речиси 1%, главно поради високата миграција.

Неформалното вработување продолжи да се намалува, но процентот останува висок. Процентот на неформално вработување, со 18,1% во 2017 година, постојано се намалува од 28,6% во 2008 година, но останува значителен, особено за нискоквалификуваните. Високиот данок на труд влијае врз учеството и формалното вработување. Во август 2018 година, Владата донесе акциски план за спроведување на стратегијата за 2018-2020 година за поттикнување на формализацијата на неформалната работа, опфатени со подобрувања на капацитетот на следење на администрацијата. Владата, исто така, презеде мерки да ги ограничи плаќањата во готовина и „коверт“.

3.2 Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата

Северна Македонија има постигнато **одреден напредок** и е **умерено подготвена** да се справи со конкурентскиот притисок и пазарните сили во рамки на ЕУ. Интеграцијата со ЕУ во трговијата и инвестициите дополнително се продлабочи. Извозот и производството дополнително се проширија кон производи со повисока вредност. Сепак, недостигот на вештини и недостигот на усогласеност на вештините со оние што ги бараат претпријатијата, како одраз на слабостите во наставните програми, како и недостатоците од значајни инвестиции во инфраструктурата, ја нарушуваат продуктивноста на трудот и конкурентноста на економијата.

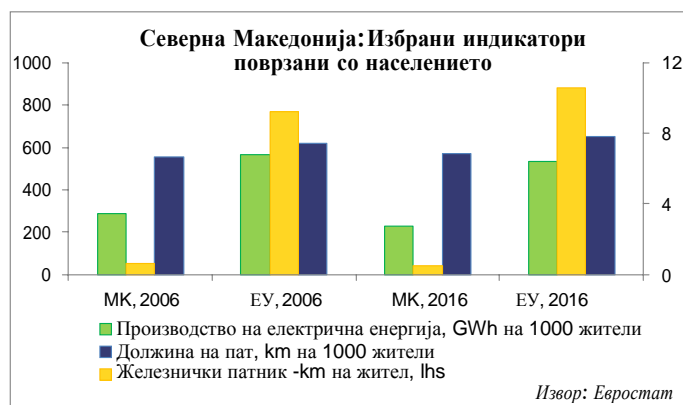
Со цел да се подобри конкурентноста и долгорочниот раст, Северна Македонија треба особено:

- да ги заврши инвестициите во патниот и железничкиот сообраќај;
- да ги зајакне управувањето со и ефикасноста на трошењето во образовниот сектор со цел да се забрза модернизацијата на образовниот систем на сите нивоа;
- да ги разгледа причините за слабата интеграција на домашните претпријатија во глобалните вредносни вериги.

Образование и иновации

Неусогласеноста на вештините ги попречува конкурентноста и растот.

Јавните расходи за образование - околу 4% од БДП во просек во текот на последните 5 години - се само малку пониски од просекот на ЕУ. Меѓутоа, стапките на запишување и завршување во средното образование (околу 87% завршување) и високо и вишо образование остануваат под просекот на ЕУ и се зголемија само маргинално во овој период. Резултатите во образованието се под повеќето регионални еквиваленти, а пониски од оние што може да се очекуваат од нивото на приход во земјата, како што е прикажано во последното рангирање на ПИСА (од 2015 година) и Индексот на човечки капитал на Светска банка од 2018 година. Јазот помеѓу квалификациите на лицата кои завршуваат образование и оние кои се бараат од страна на претпријатијата го ограничува потенцијалниот раст и се влошува поради големата миграција на висококвалификувана работна сила. Владата започна реформирани стручни наставни програми, вклучувајќи грантови за соработка помеѓу претпријатијата и училиштата. Во пролетта 2018 година, таа донесе нова образовна стратегија, но спроведувањето е во голема мера нереализирано. Реформата во областа на обезбедување квалитет и стандардизација во основното и средното образование е, исто така, сè уште на дневен ред. Недостатокот на квалификувани работници дополнително ја отежнува соработката меѓу заснованите странски и домашни претпријатија, што ја попречува структурната трансформација на економијата.

Јавните и приватните трошоци за истражување и развој (И и Р) остануваат ниски. На 0,4% од БДП во 2017 година, трошоците на економијата за истражување и иновации не се зголемија во последните години и остануваат значително под просекот на ЕУ (2% во 2016 година). Деловниот сектор опфаќа само околу 26% од вкупните трошоци за истражување и развој. Владата ги поддржува истражувањата и развојот во приватниот сектор преку Фондот за иновации, кој започнаа да исплаќа во 2015 година, но бавно се реализираа. Во 2018 година, средствата беа зајакнати и регулаторната рамка беше изменета што резултираше со зголемување на исплаќањето.

Физички капитал и квалитет на инфраструктура

Недостатокот на значајни инвестиции го попречува растот на продуктивноста. Квалитетот на основниот капитал е генерално низок, иако странските директни инвестиции ги надградија производните погони во некои сектори во последните години. Во голема мера застарената транспортна, енергетска, здравствена и образовна инфраструктура негативно влијае на продуктивноста на трудот. Недостатокот на значајни инвестиции е особено голем во енергетскиот сектор. Нискиот капацитет за производство на

електрична енергија доведува до чести прекини на електричната енергија и загуби во преносот и дистрибуцијата на електрична енергија. Воспоставувањето на прекугранична размена на струја е попречено со постојана регулација на цените на националниот пазар на електрична енергија. Изградбата на далновод со Албанија е во рана фаза, а планираната гасна интерконекција со Грција сè уште е во фаза на финансирање.

Прекуграничното поврзување во транспортот напредува. Последниот дел од автопатот „Коридор X“ беше завршен во 2018 година и продолжија градежните патни работи на „Коридор VIII“, кој привремено беше блокиран на делницата Кичево-Охрид. Сепак, подобрувањето на железничките врски со соседните земји и олеснувањето на прекуграничните премини е бавно. Неефикасните постапки за набавки и слабите резултати на изведувачите го отежнуваат спроведувањето. Со оглед на овие недостатоци, инвестициите остануваат недоволни - во 2018 година, бруто инвестициите изнесуваа до 33% од БДП, непроменети од една година претходно. Дигитализацијата на економијата напредува, но останува ниска во споредба со ЕУ. Процентот на домаќинства со пристап до интернет дома се зголеми за 21 с.к.м. помеѓу 2012 и К1 од 2018 година (79,3%), а мобилната широкопојасна пенетрација дополнително се шири. Сепак, фиксната широкопојасна пенетрација сè уште е ограничена, што негативно влијае на конкурентноста на деловната активност. Интернет продажбата, исто така, се развива бавно.

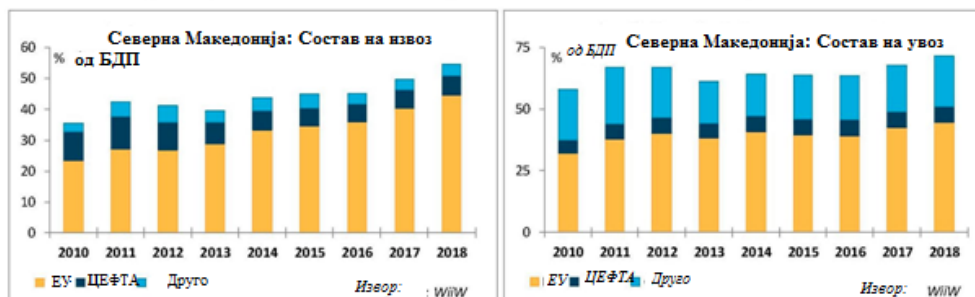
Секторска структура и структура на претпријатија

Структурната трансформација на македонската економија останува бавна. Секторската и деловната структура на економијата во голема мера е непроменета во последните пет години. Во околу 60%, услугите сочинуваат најголем дел од бруто додадената вредност. Индустријата придонела 19,5%, што е само малку над нејзиниот удел во 2013 година, а придонесот на земјоделството изнесува 10%. Главно поради странски претпријатија, уделот на индустријата на стоки произведени со повисока вредност (машини и опрема, хемиски производи) се зголеми на сметка на основните стоки (железо, челик и облека). Половина од работните места се обезбедени преку услугите, што е само малку повеќе отколку пред 5 години, потоа индустријата (31%, во споредба со 30% во 2013 година) и земјоделството (16%, намалување од 19% во 2013 година). Над 99% од сите претпријатија се мали и средни претпријатија, кои обезбедуваат над 77% од додадената вредност во економијата и скоро еднаков износ на вработување. 40% од претпријатијата беа активни во трговскиот сектор, а 13% во производството. Владата ги поддржува МСП преку Програмата за конкурентност, иновации и претприемништво и Планот за економски раст. Во 2018 година, Владата донесе нова стратегија за МСП за 2018-2023 година. Во февруари 2018 година, таа донесе среднорочна програма за финансиска поддршка на микро и мали и средни претпријатија преку кофинансирани грантови од Фондот за иновации.

Економска интеграција со ЕУ и конкурентност на цените

Важноста на ЕУ како трговски и инвестициски партнер и понатаму расте. Економијата објавува висок и растечки степен на трговска отвореност, на 126% од БДП во 2018 година (+ 8 п.п. на годишно ниво). Извозот во ЕУ, кој изнесува 82% од вкупниот извоз, се зголеми за 18,4% на годишно ниво, а увозот од ЕУ е повисок за 11,5%. Додека трговските количини со другите земји од Западен

Балкан продолжија да се зголемуваат во 2018 година, уделот во вкупната трговија дополнително се намали (-0,7 п.п. на 11% од вкупниот извоз, и -0,8 п.п. до 8,8% од увозот). Фирмите од ЕУ, исто така, го зголемија својот удел на странски инвестиции во земјата во изминатите години, со околу 82% од вкупно во 2017 година (+ 3 п.п. на годишно ниво). Структурната трансформација на економијата останува управувана од страна на странски инвеститори.

Меѓутоа, интеграцијата во глобалните производствени мрежи останува недоволна, главно поради видот производи произведени од СДИ, како и позицијата на СДИ во структурата на глобалните вредносни вериги (т.е. нагорно и надолно по веригата). Меѓународната трошковна конкурентност на економијата се влоши уште повеќе во 2018 година, бидејќи зголемувањето на бруто платите (во просек +5,7% на годишно ниво), засилено со порастот на минималните плати за кој одлучи Владата, го надмина растот на продуктивноста на трудот. Реалниот ефективен девизен курс (базиран на ИПЦ) во голема мера остана стабилен во последните пет години.

4. ДОБРОСОСЕДСКИ ОДНОСИ И РЕГИОНАЛНА СОРАБОТКА

Извештајниот период беше обележан со историскиот договор постигнат со **Грција** под покровителство на Обединетите нации и со силната поддршка на Европската Унија за решавање на спорот за името. Овој договор ги зајакнува добрососедските односи и поставува пример за помирување за регионот и Европа како целина. Грција беше првата земја која го ратификуваше Протоколот за пристапување во НАТО, по што Преспанскиот договор стапи во сила во февруари 2019 година. Како дел од договорот, беше формиран Заедничкиот интердисциплинарен комитет на експерти за историски, археолошки и образовни прашања и се состана два пати во текот на извештајниот период. Во април 2019 година, премиерот Ципрас ја посети Северна Македонија. За време на посетата беа потпишани девет договори, вклучително и за соработка во одбраната и за отворање нов граничен премин. Директен воздушен превоз на патници меѓу Северна Македонија и Грција е повторно воспоставен.

Добрососедските односи и регионалната соработка се суштински дел од процесот на приближување на земјата кон ЕУ. Тие придонесуваат за стабилност, помирување и погодна клима за решавање на отворените билатерални прашања и проблемите од минатото. Владата зазема многу позитивен пристап кон регионалната соработка и добрососедските односи. Земјата продолжи активно да учествува на регионалните иницијативи како што се Процесот за соработка во Југоисточна Европа, Советот за регионална соработка, ЦЕФТА, Договорот за енергетска заедница, Спогодбата за европска заедничка воздухопловна област, Централно-европската иницијатива,

Регионалната иницијатива за азил, бегалци и миграција, РЕКОМ, РИКО, Регионалната школа за јавна администрација (РеСПА), Јадранско-јонската иницијатива и „Процесот Брдо - Бриони“.

Северна Македонија учествуваше во спроведувањето на Повеќегодишниот акциски план (ПАП) за развој на регионален економски простор во Западен Балкан, иако е потребно повеќе внимание за да се обезбеди навремено донесување на направените мерки, како и насочување на регионалните обврски во националните политики. Земјата учествуваше на самитот на **Западен Балкан** во Лондон во јули 2018 година. Министерот за внатрешни работи го потпиша Меморандумот за разбирање помеѓу ЕУ-28. Зголемувајќи ги резултатите од претходните самити, Лондонскиот самит во јули 2018 година донесе обновена заложба за агендата за поврзување. Дијалогот со Западен Балкан продолжи и во Скопје за спроведување на Дигиталната агенда, на кој сите лидери од регионот се обврзаа преку изјава за поддршка. Поконкретно во врска со преговорите за такси за роаминг, регионалниот договор беше потпишан на Дигиталниот самит за Западен Балкан во Белград во април 2019 година, со што се овозможи изедначување на цените во роаминг со цените на домашниот сообраќај (RLAN) од јули 2021 година. Регионалната конференција на Европската комисија за медиуми (Денови на медиумите) се одржа и во Скопје. Земјите членки и партнерите од Западен Балкан го потпишаа Заедничкиот акциски план за борба против тероризмот за Западен Балкан на министерскиот форум за правда и внатрешни работи во Тирана во октомври 2018 година. Во февруари 2019 година, на Министерскиот состанок за енергетска транзиција, што се одржа во Подгорица, министрите за енергетика и животна средина на Западен Балкан се обврзаа да донесат конкретни мерки за спроведување на Парискиот договор и обврските на Енергетската заедница засновани на Пакетот на ЕУ за чиста енергија за сите Европејци.

Земјата остана конструктивно посветена на **билатералните односи** со другите земји од проширувањето и со соседните земји членки на ЕУ.

Билатералните односи со **Албанија** се интензивираа. Албанија обезбеди силна поддршка на Преспанскиот договор. Албанскиот министер за надворешни работи дојде во официјална посета на Скопје во септември 2018 година. Премиерот Заев ја посети Тирана во март 2019 година. Албанија го ратификуваше протоколот за пристапување во НАТО.

Законот за ратификација на Договорот со Советот на министри на **Босна и Херцеговина** за патување на граѓаните на двете земји е донесен во јуни 2018 година. Потпишан е Меморандум за соработка со Националниот институт за метрологија на Босна и Херцеговина. Постојат неколку билатерални договори, вклучително и за соработката во процесот на пристапување во ЕУ.

Односите со **Косово** продолжија да се развиваат, и покрај предизвиците создадени со одлуката на Косово во јули 2018 година за привремено воведување на царински давачки за увоз на овошје и зеленчук, што имаше негативно влијание врз билатералната трговија. На 1 јуни 2018 година, стапи на сила Протоколот за договорот за реадмисија со Косово. Контактите меѓу владините службеници продолжуваат да се интензивираат. Работните активности на новиот премин на Станчиќ - Беланоц беа започнати во јуни 2018 година.

Односите со **Црна Гора** останаа добри. Во март 2019 година, Црна Гора го

ратификуваше Протоколот за пристапување на Северна Македонија во НАТО. План за билатерална соработка во областа на одбраната за 2018 година беше потпишан во април 2018 година. Договорот за борба против трговијата со луѓе беше потпишан во јули 2018 година. Консултациите меѓу двете министерства за надворешни работи за соработка со НАТО се одржаа во јули 2018 година во Подгорица. Во ноември 2018 година, двете земји потпишаа договор за имотните односи.

Односите со **Србија** се подобрија. Во мај 2018 година, претседателот на Собранието на Северна Македонија го посети Белград. Претседателот Вучиќ и премиерот Заев се состанаа на граничниот премин Прешево во септември 2018 година за да го објават почетокот на проектот за интегрирано гранично управување. Законот за ратификација на Договорот со Владата на Република Србија за соработка во областа на туризмот беше донесен во февруари 2018 година.

Односите со **Турција** останаа добри. Турската државна агенција за развој - ТИКА презема чекори во областа на здравството, образованието и зачувувањето на историското и религиското наследство. Законите за ратификување на договорот за воена и финансиска соработка и измените на Протоколот 2 кон Спогодбата за слободна трговија беа донесени во мај 2018 година.

Во тек е спроведувањето на Договорот за пријателство, добрососедство и соработка со **Бугарија**, со неколку состаноци на Заедничката комисија за историски и образовни прашања што се одвиваат во конструктивна атмосфера. Законот за ратификување на договорот со Владата на Бугарија за соработка во случај на катастрофи беше усвоен во мај 2018 година. Премиерот Заев ја посети Софија во февруари 2019 година. Заедничката меѓувладина комисија за трговска и економска соработка го одржа својот прв состанок во Скопје во март 2019 година, 10 години по нејзиното основање. Бугарија го ратификуваше протоколот за пристапување во НАТО.

5. СПОСОБНОСТ ДА СЕ ПРЕЗЕМАТ НА ОБВРСКИТЕ ОД ЧЛЕНСТВОТО

5.1 Поглавје 1: Слободно движење на стоки

Слободното движење на стоки гарантира дека со повеќето производи може да се тргува слободно низ ЕУ врз основа на заеднички правила и постапки. Кога производите се регулирани со национални правила, начелото на слободно движење на стоки спречува да се создаваат неоправдани пречки во трговијата.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на слободно движење на стоки. Во извештајниот период **не е постигнат напредок** и препораките од минатата година сè уште остануваат. Во наредната година, земјата треба особено:

- да ги засили напорите за отстранување на нетарифните трговски бариери;
- да го заврши усогласувањето со Директивата за општа безбедност на производи; и
- да обезбеди соодветен административен капацитет за спроведување на законската рамка.

Општи начела

Земјата има добро воспоставена институционална рамка за **производство, дистрибуција и пуштање во промет на индустриски производи**. Во Националната програма за усвојување на *acquis* и во поединечни стратешки документи за стандардизација, метрологија и акредитација се утврдени планови за **понатамошно усогласување на законодавството со *acquis***. Меѓутоа, овие планови треба да се спроведат.

Неусогласена област

Министерството за економија е главен орган надлежен за следење и спроведување на **членовите 34-36** од Договорот за функционирањето на Европската Унија (ДФЕУ). Остануваат девет нетарифни трговски бариери кои сè уште не се отстранети.

Усогласена област: инфраструктура за квалитет

Воспоставени се правната основа и административната структура за технички прописи, стандарди, оценка на сообразност, акредитација, метрологија и надзор на пазарот. Нема напредок во понатамошното усогласување на националното законодавство со *acquis* во областите на општа безбедност на производите и надзор на пазарот.

Институтот за **стандардизација** е полноправен член на Европскиот комитет за стандардизација/Европскиот комитет за електротехничка стандардизација (CEN и CENELEC). Тој усвои 25 608 европски стандарди и технички документи за стандардизација како национални стандарди.

Во земјата постојат 182 активни тела за **оценка на сообразност** за калибрација, тестирање, медицински лаборатории, производи и процес на сертификација и инспекција. Институтот за акредитација потпиша договори со Меѓународниот форум за акредитација, Европската соработка во областа на акредитацијата и Меѓународната соработка за акредитација на лаборатории. Европската соработка во областа на акредитацијата ја заврши втората позитивна проверка на мониторингот за начинот на функционирање на Институтот, а во извештајниот период имаше признавање на сертификати за системи за управување со квалитет. Подготвена е нова шема за акредитација за калибрација и тестирање на лаборатории. Сè уште недостасуваат шемите за акредитација за сертифицирање на персоналот и на организациската поставеност на тестирање вештини.

Бирото за метрологија е официјално тело за **метрологија во земјата**. Од 2007 година е член на Европската асоцијација на национални институти за метрологија и има потпишано договор со Генералната конференција за тежини и мерки. Неговиот капацитет е зајакнат. Има 5 нови вработувања, со што вкупниот број се зголеми на 42. Потпишан е меморандум за соработка со Националниот институт за метрологија на Босна и Херцеговина.

Во областа на **надзор на пазарот**, во 2018 година, Државниот пазарен инспекторат спроведе повеќе од 680 инспекции во врска со Законот за општа **безбедност на производите** (намалување од 752 во споредба со 2017 година), главно на апарати за домаќинство, играчки и детска облека. Тој, исто така, спроведе 225 инспекции на градежни производи (намалување од 524 во споредба со 2017 година). Инспекторатот повлече 35 штетни производи од пазарот како што е објавено на интернет страницата на Инспекторатот. Сепак,

не беа преземени мерки за подобрување на капацитетот на Државниот пазарен инспекторат во однос на човечки ресурси и опрема. Буџетските ограничувања продолжуваат да ги спречуваат активностите за ефективен надзор на пазарот и соодветно тестирање. Координативно тело за надзор на пазарот продолжува да ги координира активностите на Државниот пазарен инспекторат со другите инспекторати и царинските власти.

Усогласена област: секторско законодавство

Во однос на **законодавството за производи од „Новиот и глобален природ“**, степенот на усогласеност со *acquis* на ЕУ сè уште не е еднаков. Земјата веќе донесе законодавство со цел да се усогласи со *acquis* на ЕУ во повеќе сектори, особено за играчки, апарати на гас, машини и медицински помагала. Меѓутоа, не беше постигнат напредок во усогласувањето со најновото *acquis* во овие области и во други области вклучувајќи ги експлозивите за цивилна употреба и моторни возила.

Националното законодавство беше донесено со цел да се усогласи со речиси целото **законодавството за производи од „Стариот природ“**. **Скромн почеток на усогласувањето со *acquis*** е направен во однос на Регулативата за регистрација, евалуација, овластување и ограничување на хемикалиите (REACH) и законодавството за хемикалии, класификација, етикетање и пакување на супстанции и мешавини, како и добрите лабораториски практики. Меѓутоа, во извештајниот период не беше постигнат напредок во понатамошното усогласување со законодавството, ниту во зајакнувањето на административниот капацитет во оваа област. Категориите на **ѓубрива** опфатени со националното законодавство се осмислени за да бидат целосно усогласени со *acquis*. Законодавството што треба да е усогласено со *acquis* и релевантните процедурални мерки за **оружје** е инкорпорирано во националната правна рамка.

За **процедурални мерки**, Министерството за економија и Институтот за стандардизација се идентификувани како надлежни тела за **процедури за нотификација** на стандарди и технички прописи. Јавните власти кои ја контролираат и надгледуваат примената на законите се воспоставени и целосно функционираат. Не постои **надворешна гранична проверка** на усогласеноста со правилата за безбедност на производите за производи увезени од земји кои не се членки на ЕУ. Воспоставени се системите за лиценцирање, следење и контрола на економските оператори кои се занимаваат со **прекурзори за наркотици и цивилни експлозиви**, но соодветното национално законодавство е усогласено само со *acquis* коешто е веќе заменето со поново *acquis*. Законот за заштита на културното наследство беше изменет за да се усогласи со *acquis* за враќање на **културни добра**.

5.2 Поглавје 2: Слободно движење на работници

Граѓаните на земја членка на ЕУ имаат право да работат во друга земја членка и мора да им бидат дадени истите работни и социјални услови како и на другите работници.

Подготовките во областа на слободно движење на работници се сè уште во рана фаза.

Во извештајниот период **не е постигнат напредок**. Во наредната година,

земјата треба:

да продолжи да ја прилагодува правната рамка во согласност со *acquis* за пристап до пазарот на трудот, особено во однос со недискриминација врз основа на националност на работниците од ЕУ.

да преземе чекори во областа на координација на системите за социјална заштита за да се утврди кои административни мерки треба да се воведат во подготовка за идното пристапување.

Законот за вработување на странци го регулира пристапот на пазарот на труд на странски работници. Секоја година, земјата одлучува за максималната квота за работни дозволи за странски работници, кои се поделени по типови. Согласно сегашната институционална поставеност, странски работник може да добие единствена дозвола со поднесување на една апликација до еден орган. Граѓаните на ЕУ немаат пристап на работни места во јавна администрација. Бидејќи не беа преземени чекори за понатамошно усогласување на националното законодавство со *acquis*, не се прави разлика помеѓу странец и граѓанин на ЕУ.

Постојат 23 билатерални договори за координација на системите за социјална заштита, од кои 14 се со земји членки на ЕУ. Ниту еден нов договор не беше ратификуван во 2018 година. Земјата има 18 заемни договори за здравствено осигурување што им овозможува на граѓаните од една земја да користат здравствени услуги од друга земја, врз основа на привремено вработување, туристичко или бизнис патување, образование, наука и културна соработка. Има девет договори за употребата на европска картичка за здравствено осигурување помеѓу земјата и земјите членки. Не беше ратификуван нов договор во 2018 година.

5.3 Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги

Физичките и правните лица на ЕУ имаат право да се основаат во која било земја членка и да обезбедуваат прекугранични услуги. За одредени регулирани професии, постојат правила за заемно признавање на квалификациите. Постепено се отвораат поштенски услуги за конкуренција.

Земјата е **умерено подготвена** за правото на основање и слободата на давање услуги. Постигнат е одреден **напредок** во текот на извештајниот период, препораките од минатата година остануваат валидни. Во наредната година, земјата особено треба да:

- продолжи со усогласување на националното законодавство со *acquis*, главно со Директивата за услуги и со заемното признавање на професионалните квалификации;
- воспостави точка на единствен контакт, вклучувајќи регистрација на компанија во согласност со Директивата за услуги;
- продолжи со усогласување на националното законодавство со *acquis* за поштенските услуги и комплетирање на целосната либерализација на поштенскиот пазар.

Во врска со развојот на **правото на основање и слободата на обезбедување прекугранични услуги**, Законот за услуги беше усвоен во март 2019 година. Членовите 26 и 27 од Директивата за услуги треба да бидат вклучени во

законодавството за заштита на потрошувачите. Процесот на проверка на секторското законодавство, со кој се утврдуваат нееднаквости со *acquis*, треба да продолжи. Точката на единствен контакт, вклучувајќи регистрација на компанија, како што се бара со Директивата за услуги, не е утврдена. Се препорачува да започне фаза на тестирање за нејзино основање. Странските компании сè уште не можат да понудат ISO 9001 сертификат за обезбедување на квалитет на националните тела на јавната администрација. Ова останува пречка за слободата на давање услуги.

Либерализацијата на пазарот на **поштенските услуги** беше дополнително одложена, со 1 јануари 2020 година како нов рок за укинување на резервираната област или поштенски монопол на универзалната услуга. *АД Македонска пошта* обезбедува универзална услуга, покривајќи повеќе од 90% од поштенскиот пазар. Воведувањето на посебен сметководствен систем за универзалната поштенска услуга и финансирањето на нето трошоци за обврските за универзална услуга сè уште се во фаза на подготовка. Властите треба да ја гарантираат и целосно да ја почитуваат независноста на Агенцијата за пошти и да го зајакнат нејзиниот административен и регулаторен капацитет. Во 2018 година, 37 лиценцирани даватели на поштенски услуги активно работеа на поштенскиот пазар, со лиценци за различни типови и опсег на услуги и географски оперативни области.

За **заемното признавање на професионални квалификации**, не е постигнат значителен напредок. Нема напредок во усвојувањето на Законот за признавање на професионални квалификации со цел усогласување со *acquis*. Потребните прилагодувања на националниот закон за усогласување со минималните барања за обука наведени во Директивата на ЕУ - обука за „секторски професии“ кои имаат корист од автоматското признавање на нивните професионални квалификации - не се имплементирани. Потребно е да се финализира валидацијата на податоците од електронскиот регистар за професионални квалификации и акредитираните професионални квалификации треба да бидат вклучени. Сè уште недостасува ажурирана и транспарентна листа на сите регулирани професии кои содржат оправданост за секоја од нив. Исто така, постои потреба за понатамошно зајакнување на институционалниот капацитет за заемно признавање на професионалните квалификации.

5.4 Поглавје 4: Слободно движење на капитал

Во ЕУ, капиталот и инвестициите мора да можат да се движат без ограничување и постојат заеднички правила за прекугранични плаќања. Банките и другите економски оператори применуваат одредени правила за поддршка на борбата против перењето пари и финансирањето тероризам.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на слободното движење на капиталот. **Одреден напредок** беше постигнат со донесувањето на новото законодавство во борбата против перење пари и со изготвувањето на новиот Закон за платните услуги и системи. Во следната година, земјата треба, особено:

- да ги примени правилата за слободно движење на капитал по влегувањето во сила на втората фаза од Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА);
- да го донесе и да го спроведе новото законодавство за платежни услуги;
- да покаже солиден резултат во борбата против перењето пари и

финансирањето на тероризмот, и понатаму да се усогласува со *acquis* на ЕУ во оваа област.

За движењата на капиталот и плаќањата, земјата напредуваше во втората фаза од барањата на ССА. Сепак, остануваат ограничувања на движењето на капиталот, имено, за резидентни граѓани кои не можат да отворат банкарска сметка во странство Странците можат да отворат банкарска сметка во земјата, но тие не можат да поседуваат земјоделско земјиште, освен ако не постои реципроцитет за договор кој е во сила.

Во однос на **платните системи**, централната банка управува со нивниот надзор. Новиот Закон за платни системи е подготвен во согласност со последните измени на релевантните директиви..

Во однос на **борбата против перењето пари и финансирањето на тероризмот**, потребна е понатамошна работа со цел усогласување со *acquis*. Земјата беше отстранета од MONEYVAL постапката за следење откако се справи со недостатоците на системот. Стратегијата за борба против перење пари се спроведува. Новиот Закон за борба против перење пари беше усвоен, фокусирајќи се на крајната корисничка сопственост и подобрената длабинска анализа на клиентите. Новиот Меморандум за разбирање ја регулира соработката помеѓу агенциите за спроведување на законот, разузнавачките служби и релевантните клучни државни институции, како што е Централната банка. Во 2018 година, Управата за финансиско разузнавање пријави зголемување од 109 на 194 доставени сомнителни трансакции. Управата испрати 64 извештаи (34 во 2017 година) за случаи на перење пари и финансирање на тероризам и 183 известувања (94 во 2017 година) за други активности до органите за спроведување на законот. Како последица на тоа, девет лица беа обвинети и две лица осудени за перење пари или финансирање на тероризам (*исто така, види, Поглавје 23 - Судство и фундаментални права и Поглавје 24 - Правда, слобода и безбедност*).

5.5 Поглавје 5: Јавни набавки

Правилата на ЕУ гарантираат дека јавните набавки на стоки, услуги и работи во сите земји членки се транспарентни и отворени за сите компании од ЕУ врз основа на недискриминација и еднаков третман.

Земјата останува **умерено подготвена** во оваа област, што е особено подложна на корупција. Постигнат е **одреден напредок** со усвојувањето на новиот Закон за јавни набавки во јануари 2019 година со што се обезбеди потранспарентен и ефективен систем за јавни набавки. Потребни се дополнителни напори за спречување на неправилностите и корупцијата за време на циклусот на набавки. Во наредната година, земјата особено треба:

- да обезбеди понатамошно усогласување со директивите на ЕУ за јавни набавки од 2014 година, особено за јавно приватни партнерства, концесии и одбрана, и да се усвојат релевантните подзаконски акти на новиот Закон за јавни набавки за да се овозможи негова целосна имплементација;
- да обезбеди дека извештаите за нерегуларности поврзани со јавните набавки соодветно се истражуваат, а сторителите се санкционираат;
- да се зајакне административниот капацитет на Бирото за јавни набавки и на Државниот завод за ревизија за надзор и следење на јавните

набавки и на Министерството за економија за управување со концесии и јавно приватни партнерства.

Институционална поставеност и правно усогласување

Новата **правна рамка** за јавни набавки е широко усогласена со директивите на ЕУ за јавни набавки од 2014 година во класичниот и комуналниот сектор. Со влегувањето во сила во април 2019, употребата на „задолжителни“ е-аукции и на најниска цена како единствен критериум за доделување на договор, повеќе не се применуваат. Сепак, компаниите и понатаму се исклучени од идните тендери заради професионална злоупотреба („црна листа“), што не е во согласност со судската практика на Европскиот суд на правдата. Усогласувањето со Директивата на ЕУ за набавки во областа на одбраната и безбедноста сè уште е во развој. Сите правни и финансиски инструменти кои се користат во областа на јавните набавки и концесиите, вклучувајќи ги и меѓувладините договори склучени со земји кои не се членки на ЕУ за спроведувањето на заеднички проекти, треба да бидат во согласност со принципите на транспарентност, конкуренција, еднаков третман и недискриминација.

Условите за регистрација во системот за е-набавки сега се еднакви и за компаниите основани во ЕУ и националните компании. Во новата правна рамка се предвидени овластувања за надзор и следење на Бирото за јавни набавки, одржувајќи ја неговата улога како столб на системот за јавни набавки. Има ограничена соработка помеѓу телата за јавните набавки и засегнатите страни, вклучувајќи ја и Државната комисија за жалби по јавни набавки, Државната комисија за заштита на конкуренцијата и Државната комисија за спречување на корупција. Административниот капацитет на Министерството за финансии останува недоволен, земајќи ја предвид нивната одговорност за севкупниот надзор и механизмот за известување за овие процеси. Централизираното купување останува ограничено.

Јавните набавки се вградени во реформската програма за управување со јавни финансии за 2018-2021 година (*види дел за Реформа на јавната администрација*). Овој инклузивен пристап води до дигитализација на јавните набавки преку воведување на е-жалби, е-пазар за набавки со мала вредност и е-каталози.

Примена и спроведување на капацитетите

Во однос на **доделувањето на договорите за јавни набавки**, пазарот на јавни набавки изнесува 9% од БДП во земјата и 20,6% од државниот буџет во 2018 година. Задолжителната употреба на е-аукции не е во согласност со *acquis* и беше поправена со влегувањето во сила на новиот закон. Поврзувањето на доделените договори со нивните анекси е согласно новата правна рамка за јавни набавки. Договорите доделени со проектот „Скопје 2014“ се истражени од страна на Канцеларијата на Специјалниот јавен обвинител, но не можат да се следат во системот за е-набавки. Поништувањето на тендерите се зголеми, особено по укинување на Советот за јавни набавки.

Новата правна рамка за јавни набавки ги обврзува договорните органи да ги објавуваат своите планови за јавни набавки со цел да се зголеми транспарентноста и да се овозможи планирање и подготовка на годишна основа. Процентот на вкупната вредност на јавните набавки доделени на МСП постојано се намалува во последните три години, достигнувајќи 65,6% во 2018

година.

Врската помеѓу огласите за договори и договорите доделени во системот за е-набавки ја зголемува транспарентноста и го намалува ризикот од отстапување во пост-договорната фаза. Употребата на процедури за договарање на набавки со и без претходно објавување беше 5,7% од вкупната вредност на набавките во 2018 година, што е намалена во однос на 2017 година.

Специјалното јавно обвинителство продолжи да ги испитува случаите на злоупотреба на овластените службени лица и злоупотреба на службената положба кои вклучуваат и бројни постапки на јавни набавки. Во некои мали случаи има завршни пресуди, вклучувајќи ги и оние каде е вклучен и поранешниот премиер и поранешни функционери на високо ниво. Зајакнувањето на функцијата на внатрешната ревизија останува од витално значење за подобрување на спроведувањето и мониторингот на договорот (види *Поглавје 32- Финансиска контрола*).

Министерството за економија сè уште е одговорно за концесии и јавно приватно партнерство, но има само двајца вработени кои се занимаваат со овие прашања. Нема регистар на концесии или на јавни приватни партнерства и податоците се недоволни. Концесиите за Аеродромот Скопје и за Градот Скопје не се јавно достапни. Советот за јавно приватно партнерство сè уште не е во функција.

Капацитетот за управување со процесите на јавни набавки е нееднаков помеѓу договорните органи и особено претставува предизвик за малите договорни органи.

Новата законска рамка за јавни набавки бара професионализација на договорните власти што управуваат со процесите на јавни набавки. Постои регулаторна и институционална рамка за **интегритет и судир на интереси**. Новата Државна комисија за спречување на корупцијата беше назначена според целосно ревидирана правна рамка. На Комисијата ѝ се доделени дополнителни овластувања и ќе ја демонстрира својата способност да го исполни својот мандат и во секторот на набавки. Бројот на извештаи поврзани со интегритетот останува на ниско ниво, но сепак недостасуваат последователни истраги и соодветни казни.

Ефикасен систем за правна заштита

Новата законска рамка за јавни набавки обезбедува независност на системот на правна заштита и структурата останува формално усогласена со *acquis*. По укинувањето на Советот за јавни набавки во ноември 2017 година, бројот на жалби се зголеми од просечно 650 на годишно ниво до 737 во 2018 година. Стапката на завршни одлуки на Државната комисија за жалби по јавни набавки останува стабилна на 95%, вклучително и во 2018 година. Казните за прекршоци што се појавуваат за време на процесот на ревизија сега се утврдени во Кривичниот законик. Претседателот на Државната комисија за жалби по јавни набавки и четири членови беа заменети откако заврши нивниот мандат во ноември 2018 година. Потребни се напори за зајакнување на професионализацијата на вработените во Комисијата. Потребно е да се зголеми транспарентноста со подобрување на пристапот до одлуките на Комисијата и алатките за пребарување на интернет и поврзување со системот на е-набавки. Исто така, треба да се зајакне **капацитетот за спроведување** на судовите.

5.6. Поглавје 6: Право на трговски друштва

ЕУ има заеднички правила за барањата за основање, регистрација и обелоденување на една компанија, со дополнителни правила за сметководствено и финансиско известување и законска ревизија.

Земјата има постигнато **добро ниво** на подготовка во областа на правото на трговски друштва. Бидејќи не е постигнат напредок за време на извештајниот период, земјата треба особено:

→ да го усогласи Законот за трговски друштва, особено со *acquis* за корпоративното сметководство, законска ревизија и прекугранично спојување

Законодавната рамка за **законот за трговски друштва** сè уште не е усогласена со Директивата на ЕУ за прекугранични спојувања. Централниот регистар води јавен регистар за е-регистрација на компании и објавување на нивните финансиски извештаи, што е задолжително за секоја регистрација на компанија, без оглед на големината. Кодексот за корпоративно управување допрва треба да се воспостави според Законот за трговски друштва.

Законодавството за **корпоративно сметководство** е делумно усогласено со Директивата на ЕУ за сметководство. Се применуваат Меѓународните стандарди за финансиско известување (МСФИ) и МСФИ за мали и средни претпријатија, што е над спецификациите на Директива на ЕУ за сметководство. Барањата за известување за нефинансиски информации сè уште не се исполнети. Во делот за **ревизија**, треба да се усвои закон со кој се воведува ефективен систем на истраги и санкции. Советот за унапредување и надзор на ревизијата дејствува како независно тело. Во тек се подготовки за формално барање за доделување на еквивалентност и соодветност од страна на Комисијата. Институтот за овластени ревизори е одговорен за сертифицирање и обука на ревизорите и за признавање на нивните квалификации. Субјектите од јавен интерес се дефинирани во Законот за ревизија, кој има некои специфични барања за нивната законска ревизија (на пример, обврската за формирање на комитет за ревизија и задолжителното ротирање на ревизорите). Законската ревизија се врши според усвоените меѓународни ревизорски стандарди. Општо земено, потребни се понатамошни напори за усогласување со најновото *acquis* за корпоративно сметководство и законска ревизија.

5.7. Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост

ЕУ има усогласени правила за правна заштита на правата на интелектуална сопственост (ПИС), како и правила за правна заштита на авторско право и сродни права. Правилата за правна заштита на ПИС опфаќаат, на пример, патенти и трговски марки, дизајни, биотехнолошки пронајдоци и лекови. Правилата за правна заштита на авторско право и сродни права опфаќаат, на

Земјата останува **умерено подготвена** во оваа област. Постигнат е **одреден напредок** во подигањето на свеста за фалсификување и закани по здравјето. Во наредната година, земјата треба особено да продолжи:

→ да го зголеми бројот на истраги и прекршувања на интелектуалната сопственост, особено во областа на индустриската сопственост, со фокус на злоупотребата на трговските марки;

→ да ја подобрува правната рамка за интелектуална сопственост, особено системот за управување со колективни права преку усогласување со Директивата за управување со колективните права и правата на индустриска сопственост преку усогласување со Директивата за спроведување и со Директивата за трговски тајни;

→ со воспоставување на информативна платформа за институциите за спроведување на законот за размена на податоци за правата од интелектуална сопственост.

пример, книги, филмови, компјутерски програми и радиодифузија.

Измените на правната рамка за **авторските права и сродните права** беа одложени. Правата на авторите се заштитени од страна на единствената лиценцирана организација за колективно управување. Сегашната правна рамка овозможува паралелни организации да собираат надоместоци од автори, но без дозвола. Одговорното одделение во Министерството беше надградено, но бројот на вработени остана мал, при што само четири членови на персоналот се занимаваат со ова прашање. Слабиот капацитет доведува до слаба соработка, како со националните така и со меѓународните партнери.

За **правата од индустриска сопственост**, Државниот завод за индустриска сопственост ја продолжи стратегиската соработка со Европскиот патентен завод, Светската канцеларија за интелектуална сопственост и Канцеларијата за интелектуална сопственост на Европската Унија. Оваа соработка се фокусира на подигање на свеста за фалсификуваните стоки, наместо најдобрите практики за спроведување на правата на интелектуална сопственост. Обезбедувањето на квалитетни услуги за бизнис-заедницата останува предизвик.

Клучните активности планирани во рамките на стратегијата за права на индустриска сопственост за 2016-2018 година не беа имплементирани, вклучувајќи го и воспоставувањето на информатичка платформа за размена на податоци поврзани со ПИС меѓу институциите за спроведување на законот. Ова го спречува воспоставувањето на веродостојна евиденција за **спроведување** и веродостојни статистички податоци за институционалното постапување со прекршувањата на ПИС. Координативното тело за интелектуална сопственост нема политичка поддршка во своите напори за борба против фалсификувањето и пиратеријата и заштита на правата на носителите на правото. Владата не ги замени поранешните членови по службена должност.

5.8. Поглавје 8: Политика на конкуренција

Правилата на ЕУ ја штитат слободната конкуренција. Тие вклучуваат правила за антиitrust против рестриктивни договори помеѓу претпријатијата и злоупотреба на доминантна позиција. Тие, исто така, вклучуваат правила за концентрации помеѓу компаниите кои значително ќе ја попречуваат конкуренцијата. Правилата на ЕУ, исто така, утврдуваат систем на контрола на државна помош. Властите се овластени да доделуваат државна помош само ако се исполнети рестриктивните услови, со цел да се спречи нарушување на конкуренцијата.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на политиката на конкуренција. **Нема напредок** во оваа област во текот на периодот на известување. Бидејќи ниту една од препораките на последниот извештај не е применета, тие остануваат валидни. Потребни се значителни напори за спроведување.

Во наредната година, земјата треба да посвети особено внимание:

→ да го зајакне спроведувачкото досие на Комисијата за заштита на конкуренција (КЗК), вклучително за најпроблематичните случаи спомнати подолу;

→ да ја зголеми транспарентноста за државната помош доделена од страна на

Владата.

→ да обезбеди независност и капацитет на КЗК.

Политика на антитруст и спојувања

Законодавната рамка сè уште во голема мера останува усогласена со член 101 (рестриктивни договори) и член 102 (злоупотреба на доминантна позиција) од ДФЕУ и со соодветните одредби од ССА. Таа, предвидува *екс анте* контрола на спојувања, според начелата од Регулативата за спојување. Некои недостатоци во подзаконските акти допрва треба да бидат усогласени.

Во однос на **институционалната рамка**, КЗК е одговорна за спроведување на Законот за заштита на конкуренцијата, КЗК е формално функционален независен орган со капацитет да донесува одлуки за извршување во антитруст и спојувања. Нејзините четири членови и Претседателот беа назначени од страна на Собранието во октомври 2018 година со мандат од уште 5 години. Одложувањата во назначувањето на новиот состав на КЗК создадоа заостанати случаи. КЗК не е соодветно екипирана и нивото на експертиза треба да се подобри преку активности за обука. Буџетот доделен на КЗК не е доволен за извршување на нејзините задачи и се менува секоја година, предизвикувајќи загриженост во врска со нејзината независност, како и создавање на проблеми за задржување на вработените. Техничката опрема е застарена. КЗК постапува по жалби, известувања или на сопствена иницијатива. Може да издава барања за информации, да спроведува ненајавени инспекции на лице место и да спроведува секторски истраги. Ако се нарушат правилата за конкуренција, може да воведат парични казни и да предложи правни лекови. Политиката на попустливост кон укажувачите на картелите е во сила, но сè уште не се користи. КЗК може да одобри спојувања со или без услови или да ги забрани истите. Таа доставува мислења во однос на нацрт-законодавство кое може да влијае врз конкуренцијата. Нејзините одлуки можат да подлежат на жалба пред Управниот суд.

Во врска со **спроведувањето**, бројот на одлуки за спојувања е зголемен од 50 во 2017 година на 61 во 2018 година, а бројот на донесени одлуки за картели и злоупотреба на доминантна позиција се намали од 7 во 2017 година на 5 во 2018 година. Не постојат насоки за дефинирање на нивото на парични казни. Политиката за спроведување на КЗК допрва треба да се зајакне, со зголемување на употребата на инспекции на лице место и унапредување на политиката на попустливост. Исто така, треба да продолжи целосно да ја употребува можноста за парично казнување, доколку е применливо и истото да биде на транспарентен начин. Загриженоста останува во однос на недостатокот на независност и капацитетот на судовите при справување со случаи на антитруст. КЗК беше консултирана за предлог-закони кои влијаат врз конкуренцијата.

Државна помош

Законодавната рамка за контрола на државна помош во голема мера ги рефлектира членовите 107 и 108 од ДФЕУ и соодветните одредби од ССА. Законот за државна помош и Регулативата за доделување на помош од мало значење (*де минимис*) допрва треба да се изменат. Законодавството за спроведување на одредени форми на помош и специфични сектори допрва треба да се усогласи со *acquis*. Регистарот за државна помош и регионалната мапа за помош се застарени и со недостаток на транспарентност.

Во однос на **институционалната рамка**, КЗК е, исто така, одговорна за спроведување на Законот за државна помош. Давателите на државна помош мора да ја известат КЗК за нивните планови за доделување нова или за промена на постојната државна помош за да може да ја процени нивната компатибилност. Доколку не е известно за некоја мерка за помош, КЗК има право да ја истражува *екс официо* и да нареди враќање на помошта.

Сепак, **административниот капацитет** на КЗК за справување со контролата и спроведувањето на државната помош останува несоодветен со само тројца вработени, застарена опрема и буџетски ограничувања.

Повеќе одлуки беа донесени во областа на **спроведувањето**. Нотифицираната и одобрена државна помош претставуваше 0,2% од БДП на земјата во 2018 година. Во врска со конкретни случаи, Министерството за транспорт воспостави шеми за државна помош за воздушниот сообраќај од 2012 до 2014 година и од 2015 до 2018 година, за поддршка на еден авиопревозник. Повикот за периодот од 2018 до 2021 година не успеа два пати, пред да се додели третиот повик на истиот превозник. Треба да се потврди усогласеноста на овие шеми со принципот на оператор на пазарна економија, упатствата за воздухопловство и одредбите од ССА. Законот за поддршка на финансиските инвестиции беше усвоен во јуни 2018 година за да се обезбеди стимулација за приватниот сектор од страна на Владата. Сепак, оваа шема не е во согласност со *acquis* за државна помош. Во иднина, имплементацијата на правилата за државна помош, исто така, треба да се следи од страна на КЗК во големи проекти во соработка со трети земји. Допрва треба да се воспостават заштитни мерки за да се обезбеди дека мерките за државна помош се ослободени од конфликт на интереси.

Либерализација

Правилата за антитруст и државна помош се однесуваат на државните претпријатија и претпријатијата со посебни или ексклузивни права, освен кога нивната примена би го попречила извршувањето на одредени задачи кои им се доделени. Сепак, земјата сè уште треба да покаже дека овие правила се спроведени. Не постојат докази во однос на постоењето на монополи од комерцијален карактер, во рамки на значењето на член 37 од ДФЕУ.

5.9. Поглавје 9: Финансиски услуги

Правилата на ЕУ имаат за цел да обезбедат фер конкуренција помеѓу финансиските институции, како и нивната стабилност, имено правилата за банкарство, осигурување, дополнителни пензии, инвестициски услуги и пазари на хартии од вредност. Тие вклучуваат правила за овластување, работење и надзор на овие институции.

Во областа на финансиските услуги, земјата останува **умерено подготвена**. Направен е **одреден напредок** во примената на регулативите и во зајакнувањето на капацитетот за спроведување на регулаторите на финансиските пазари. Централната банка беше назначена како орган за разрешување на банките. Акцијата за зголемување на финансиската писменост и заштита на потрошувачите е во тек. Во наредната година, земјата треба да се фокусира на:

→ понатамошно усогласување со законската рамката за капитални барања

- кај банките (CRR/CRD) и осигурителната рамка за Solvency II;
- собирање на податоци за нерегистрирани и неосигурени возила;
 - подготовка на распоред на активности за спроведување на втората фаза од Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) во областа на финансиските услуги.

За **банките и финансиските конгломерати**, Комитетот за финансиска стабилност ја назначи централната банка како орган за разрешување на банките, до формалното усвојување во законот. Усвоени се новите правила за добрите практики за корпоративно банкарство, во согласност со упатствата на Европскиот банкарски орган. Централната банка усвои нова методологија за управување со кредитните ризици и банките за лиценцирање, следејќи ги основните принципи на Базел за ефикасна банкарска супервизија. Беше усвоена и нова стратегија за управување со нефункционалните кредити. Кредитното биро сега може да подготви кредитен извештај за позајмувачите, придонесувајќи за подобро управување со кредитното портфолио на банките и намалување на кредитните ризици. Меѓутоа, институционалната поставеност, алатките за решавање и механизмите треба понатаму да се дефинираат. Напорите за усогласување на националниот закон со регулативите на ЕУ за прудентна супервизија за заштита на потрошувачите и спречување на неправедни банкарски практики треба да продолжат.

Во однос на **осигурувањето и професионалните пензии**, пазарот на осигурување продолжи да расте постепено. Околу половина од сите премии беа за осигурување на моторни возила. Законодавството со кое се овластува Министерството за финансии да утврди премии за осигурување на моторни возила, што е спротивно на *acquis*, не е отстрането. Релевантни податоци за процентот на неосигурени возила сè уште не се достапни. Бројот на неосигурени возила покажува дека еднократните полициски проверки за отстранување на таквите возила од патот не се доволни. Усогласувањето на националните правила со Директивата за солвентност II не започна. Пренесувањето на сопственоста на еден целосно финансиран пензиски фонд е завршено и понудата за основање на третиот пензиски фонд е доставена до регулаторот на пазарот на пензиско осигурување. Сè уште се применува одредбата за поставување ограничување од 50% за инвестирање во странски хартии од вредност од страна на пензиските фондови, спротивно на *acquis* и втората фаза на ССА.

Немаше развој во **инфраструктурата на финансискиот пазар**. Усогласувањето со Директивата за финансиско обезбедување и со Директивата за порамнување останува нецелосно. Во врска со **пазарите на хартии од вредност и инвестициските услуги**, дополнителни обврски за транспарентност, како што е проширувањето на периодот на задолжителна котација за компании, се вклучени во Законот за хартии од вредност. Долго најавуваниот Закон за пазарите на капитал за усогласување на националното законодавство со *acquis*, вклучувајќи ги и одредбите со кои се пропишуваат стапките на ликвидност и солвентност за брокерските куќи, сè уште не е усвоен.

5.10. Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми

ЕУ го поддржува правилното функционирање на внатрешниот пазар за електронски комуникации, електронска трговија и аудиовизуелни услуги. Правилата ги штитат потрошувачите и поддржуваат универзална достапност на современи услуги.

Земјата е умерено подготвена во областа на електронските комуникации и информатичко општество. Постигнат е **одреден напредок** во извештајниот период, откако земјата го измени Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, подготви Национална стратегија за сајбербезбедност, започна подготовки за бројот за итни случаи 112 и ги усогласи услугите за електронска идентификација, авторизација и доверливост со *acquis*. Бидејќи некои од препораките од 2018 година не се имплементирани, во наредната година земјата особено треба:

- да подготви долгорочна Стратегија за информатичко-комуникациска технологија (ИКТ);
- да ја зајакне независноста и капацитетот на медиумскиот регулатор и јавниот радиодифузен сервис
- да продолжи да го спроведува акцискиот план за воведување на бројот за итни случаи 112 и да ги распредели потребните финансиски средства.

Како дел од Дигиталната агенда, земјата го заврши мапирањето на националниот широкопојасен интернет на постојните електронски комуникациски мрежи изградени со јавни средства и мрежите за пристап „од следната генерација“ од страна на комерцијалните оператори. Стратегијата за широкопојасен интернет за 2019-2023 година помина низ широк процес на јавни консултации и е во завршна фаза. Владата ги усвои Националната стратегија за сајбербезбедност за 2018-2022 година во јули 2018 година и поврзаниот Акциски план во декември 2018 година. Властите учествуваа во преговорите за Регионалниот договор за роаминг и го потпишаа договорот во април 2019 година. Дополнително, започнаа подготовки за воведување на Европскиот број за итни повици 112.

Во областа на **електронски комуникации и информатички и комуникациски технологии (ИКТ)**, фиксната широкопојасна пенетрација благо порасна на 19,46% (>30Mbps е 3,8% и за >100 Mbps околу 0,16% од населението). Мобилниот широкопојасен интернет, вклучувајќи 2G/3G/4G се намали на 61%. Инвестициите во развојот на електронските комуникации се зголемија. Постапките за јавна консултација со операторите се интензивираа во текот на подготовката на измените на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги.

Во однос на **информатичкото општество**, Стратегијата за развој на дигиталните вештини сè уште не е развиена, додека пак новата Стратегија за образование вклучува дигитална писменост меѓу нејзините приоритети. Примената на електронски потписи е ограничена на неколку институции кои обезбедуваат услуги за бизниси. Системот за интероперабилност го користат само неколку институции и покрај инсталираната опрема и софтвер. Е-Влада е во рана фаза на подготовка. Бидејќи модернизацијата на јавната администрација е клучен елемент за успешна дигитализација, Северна Македонија треба да

вложи повеќе напори во имплементацијата на рамки и услуги на е-Влада. Е-трговија се зголеми на 62% во 2018 година. Сепак, постојните бариери за е-трговија сè уште не се отстранети, вклучувајќи ги и царинските давачки и ДДВ за увозот за предмети со мала вредност.

Во областа на **аудиовизуелната политика**, Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги беше изменет во декември 2018 година и во февруари 2019 година, со цел да се усогласи со ЕУ *acquis*. Медиумскиот регулатор продолжи со својот проактивен пристап во известувањето за навредувачки или дискриминаторски јазик и говор на омраза, како и непрофесионално новинарско известување. Се интензивираше соработката со граѓанското општество, медиумите и државните актери за промовирање на медиумската писменост. Развојот на посистематски пристап кон медиумите и дигиталната писменост останува приоритет. Регулаторот ја следеше сопственичката транспарентност на медиумите, потсетувајќи ги медиумите на нивните законски обврски. Меѓутоа, потребно е понатамошно зајакнување на капацитетот на регулаторот и зголемување на меѓуинституционалната соработка за откривање на скриена сопственоста на медиуми и нелегалната медиумска концентрација.

Во однос на медиумското известување за време на референдумот во септември 2018 година, разлики беа забележани во различни правни акти, како што се Законот за референдум и Изборниот законик. Ова доведе до поинакво читање од страна на Државната изборна комисија и од медиумскиот регулатор за пристапот на заинтересираните страни во референдумот кон платеното рекламирање.

Загриженоста останува околу реформите на јавниот радиодифузен сервис. Зајакнувањето на неговата независност и обезбедувањето на ефективни операции и управување продолжува да биде приоритет. Аудиовизуелниот сектор започна да има корист од учеството на земјата во медиумската потпрограма на „Креативна Европа“, со поддршка на осум проекти.

5.11 Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој

Со заедничката земјоделска политика се поддржуваат земјоделците и руралниот развој. Ова бара строги системи за управување и контрола. Исто така, постојат заеднички правила на ЕУ за политиката за квалитет и органско земјоделство.

Земјата останува **делумно подготвена** во областа на земјоделството и руралниот развој. Постигнат е **одреден напредок** во извештајниот период, особено во делот на Мрежата на сметководствени податоци од фарма.

Во следната година, земјата треба особено:

- да го финализира законското и процедуралното усогласување на националната Мрежа на сметководствени податоци од фарма со *acquis*;
- да подготви акциски план за понатамошно институционално и правно усогласување со *acquis* во областа на заедничкото пазарно организирање;
- да го имплементира Инструментот за претпристапна помош во руралниот развој (ИПАРД II) и да обезбеди целосна апсорпција на средствата од ЕУ преку зајакнување на административните капацитети и надлежностите на Агенцијата за ИПАРД.

Правната рамка на земјата за ова поглавје е во голема мера усогласена со *acquis*. Во однос на **хоризонталните прашања**, петгодишната национална програма за поддршка на директните плаќања и руралниот развој е усвоена. Директните плаќања остануваат поврзани со производство со ограничена примена на правила за вкрстена усогласеност. Годишните трошоци продолжија во 2018 година, како и во 2017 година, и изнесуваат околу 100 милиони евра. Мора да се донесат одлуки за одвојување на директните плаќања од производството, како и за понатамошно усогласување на политиките. Натомошното развивање на Интегрираниот административен и контролен систем (ИАКС) треба да се надополни со стратешки политички одлуки за директни мерки за поддршка. Потребни се напори за усогласување на мерките за државна помош со *acquis*.

Исто така, во тек е усогласување на Мрежата за сметководствени податоци на фарма (FADN) со правилата на ЕУ. Исто така, направени се напори за подобрување на квалитетот на податоците и за проширување на нејзината употреба за политички и истражувачки цели. Во однос на Системот за идентификација на земјишни парцели (ЛПИС), направени се нови орто-фотографски карти, а земјоделското земјиште се дигитализира. Сепак, користењето на системот останува ограничено, бидејќи катастарските записи се сè уште референца за исплати врз основа на област. Треба да се разгледаат разликите помеѓу вкупната земјоделска површина и декларираниите земјоделски парцели. Земјоделските советодавни услуги се обезбедуваат од страна на Националната агенција за развој на земјоделството, која е со забележителен недостиг во капацитетот и финансирањето. Новото законодавство за советодавни услуги го отвора пазарот за приватните советодавни услуги.

Во областа на **заедничко уредување на пазарите**, правната рамка за стандарди за квалитет и маркетинг за земјоделски производи е главно воспоставена. Постојат законски одредби за интервенции на пазарот во согласност со *acquis* на ЕУ, но сепак треба да се спроведат. Сè уште е потребен напредок во усогласувањето на програмите за специфични стоки и во поддршката за јавните и приватните складишта, организациите на производители и интервенцијата на пазарот. Капацитетот за имплементација треба да се зајакне.

Во **руралниот развој**, иако е постигнат одреден напредок во зголемувањето на вработените во Агенцијата за спроведување и Телото за управување, капацитетот за апсорпција на средствата од претпристапната програма на ЕУ за рурален развој (ИПАРД II) останува недоволен, со што се загрозува ризикот од неискористување на средствата, како и одложување на доверувањето на нови мерки. За **политиката за квалитет**, секторското законодавство е усогласено со *acquis*, но има ограничен напредок во развивање и унапредување на програми за квалитет. Треба да се зајакне капацитетот за спроведување и контрола на програмите за квалитет.

Во однос на **органското земјоделство**, законодавството е усогласено со *acquis*. Потребната инфраструктура е воспоставена (надлежен орган, систем за акредитација на контролните тела и систем за сертификација) и органското земјоделство се поддржува преку зголемени директни плаќања. Треба да се зајакне мониторингот на органската сертификација и производите. Националниот пазар за органски производи остана ограничен.

5.12 Поглавје 12: Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика

Правилата за хигиена на ЕУ за производство на храна обезбедуваат високо ниво на безбедност на храната. Правилата обезбедуваат здравје и благосостојба на животните, безбедност на храната од животинско потекло и исхрана на животните, квалитет на семето, материјал за заштита на растенијата и заштита од штетни организми.

Земјата има **добро ниво** на подготвеност во областа на безбедноста на храната и ветеринарната политика. Постигнат е **добар напредок**, особено во подобрувањето на идентификацијата и регистрацијата на животните, контролата на болести кај животните и одредувањето на статусот на штетници во земјата.

Во наредната година, земјата особено треба:

→ да продолжи со активности за подобрување на хигиената, благосостојбата на животните и стандардите за биосигурност на фармите;

→ да воспостави акциски план за собирање и третирање на животински нуспроизводи;

→ да донесе и применува законодавство за пестициди.

За **општа безбедност на храна**, Законот за безбедност на храната беше изменет, во согласност со новата регулатива на ЕУ за службени контроли. Националниот совет за безбедност на храната и добиточната храна обезбедува научна и техничка поддршка за активностите на Агенцијата за храна и ветеринарство. Понатаму, воспоставен е Националниот систем за брзо информирање за храна и добиточна храна, а системите за внатрешна ревизија и обуки на Агенцијата се оперативни. Агенцијата ја врши својата работа во согласност со стандардите за управување со квалитет ISO 9001:2015. Новите ветеринарни и фитосанитарни гранични инспекциски капацитети се изградени со помош од ЕУ на границата со Косово. Агенцијата воспостави систем за контрола на измами со храна, редовно известува до Европската агенција за безбедност на храната и активно учествува во нивните научни мрежи.

Во однос на **ветеринарната политика**, постојното законодавство за спроведување, системот за внатрешен пазар за контрола и за некомерцијалното движење на домашни миленици, е усогласено со *acquis*. За системот за контрола на увозот, Агенцијата за храна и ветеринарство обезбедува редовни надградби на мерките за заштита при увоз и барањата за увоз на живи животни и производи од животинско потекло. Подобрена е сигурноста на системот за идентификација и регистрација на животни. Агенцијата ја подобри идентификацијата и регистрацијата на свињите и презеде активности за воспоставување и унапредување на мерките за биосигурност на одгледувалиштата на свињи. Постигнат е напредок во контролните мерки за болести кај животните. Агенцијата вакцинира лисици против беснило и вакцинира против болеста на јазлеста кожа. Таа ја воспостави програмата за антимикробна отпорност. Некои закони за спроведување на трговијата во ЕУ со живи животни, сперма, јајца и ембриони се изменети. Првичното испитување на еквиди и фарми со еквиди е завршено. Микро-чипирањето и регистрирањето на домашни миленици се стандардна практика. Агенцијата, исто така, усвои план за контрола на остатоците од пестициди, загадувачи и микробиолошки опасности и за испитување на физичките карактеристики и хемиските состојки на храната од неживотинско потекло и материјалите за контакт со храна од увоз. Донесени се Стратегија и Акциски план за заштита на животните и благосостојбата на животните. Капацитетот за понатамошно усогласување и спроведување на *acquis* за зоотехничките прашања останува слаб.

Во однос на **пласирањето на пазарот на храна, добиточна храна и нуспроизводи од животинско потекло**, Агенцијата ја продолжува својата програма за целосна усогласеност на млечните фарми со здравствените и хигиенските стандарди. Постојното законодавство за нуспроизводи од животинско потекло е усогласено со *acquis*. Сепак, системот за собирање и третман на нуспроизводи од животинско потекло сè уште не е воспоставен. Постојните правила за финансирање се базираат на долната граница утврдена од ЕУ. Постигнат е одреден напредок во **правилата за безбедност на храната**. Донесени се некои закони за спроведување на безбедносните барања за додатоци во исхраната и зајакнати прехранбени производи. Постојното законодавство е усогласено со *acquis* за етикетирање, критериуми за дозволени адитиви и критериуми за чистота, ензими за исхрана, растворувачи за екстракција, ароми, материјали за контакт со храна, храна за посебни прехранбени производи, брзо замрзнати прехранбени производи, загадувачи, нови производи, јонизирачко зрачење и минерални води. Проверките не се вршат секогаш според стандардите на ЕУ. Агенцијата редовно ги ажурира здравствените тврдења со цел да се избегне погрешното информирање на потрошувачите.

Во однос на **специфичните правила за добиточна храна**, постојното законодавство е усогласено со *acquis* за пуштање на пазар и употреба на добиточна храна, адитиви за добиточна храна и несакани супстанции. Агенцијата спроведува програма за следење на безбедноста на добиточната храна и за подобрување на системот за безбедност на добиточната храна.

Има напредок во **фитосанитарната политика**. Се утврди статусот на штетници во земјата. Треба да се донесе Законот за производи за заштита на растенијата. Фитосанитарната инспекција почнува да воведува мерки за уништување на штетници утврдени со програмите за следење и контрола.

Законот за семе и размножување на материјали е изменет. Започнато е воспоставување на фитосанитарниот информативен систем. Меѓутоа, капацитетот на Фитосанитарната управа да обезбеди анализа на собраните податоци и да ги дефинира соодветните програми за контрола и уништување на штетници останува ограничен. Координацијата помеѓу надлежните органи не се подобри. Генерално, административниот капацитет е слаб, иако капацитетот на Државната фитосанитарна лабораторија е зајакнат со нова опрема.

Законот за **генетски модифицирани организми** ги дефинира мерките за следење и означување на овие организми и нивната комбинација во сите фази на нивното намерно ослободување во животната средина и е усогласен со *acquis*. Усогласувањето ќе продолжи со финализирање на законодавството за укинување на забраната за производство, ставање во промет и увоз на храна и добиточна храна на генетски модифицирани организми. Агенцијата за храна и ветеринарство е надлежен орган за генетски модифицирана храна и добиточна храна, а контролните и надзорните активности ги вршат инспектори за храна.

5.13 Поглавје 13: Рибарство

Со заедничката политика за рибарство се заштитуваат живите ресурси на морето и се ограничува влијанието на животната средина врз рибарството. Ова вклучува поставување на квоти на улови, управување со капацитетот на флотата, правила за аквакултура, како и поддршка за рибарството и крајбрежните заедници.

Северна Македонија и понатаму е **умерено подготвена** во оваа област. **Не е постигнат напредок** во однос на препораката од минатата година за понатамошно усогласување на пазарната политика со *acquis*. Во наредната година, земјата треба:

→ дополнително да го усогласи своето законодавство со *acquis* и да обезбеди негово спроведување и зајакнување, особено за нелегален, непријавен и нерегулиран риболов, собирање на податоци, структурна поддршка и државна помош.

Со оглед на тоа што секторот за рибарство се заснова на комерцијален езерски риболов и аквакултура, *acquis* за **квоти за улов, управување со капацитетот на флота, инспекција и контрола** едвај се применува во националниот контекст. Во текот на извештајниот период, немаше развојни настани за управување со риболов, инспекција, контрола, надзор, следење, структурни акции и меѓународни договори за рибарство.

Северна Македонија треба да преземе чекори за да обезбеди целосна усогласеност со *acquis* за нелегален, непријавен и нерегулиран риболов, како и за инспекција и контрола. **Собирањето на податоци** за риболовот и аквакултурата треба да се подобри во согласност со релевантното *acquis*. Бидејќи Северна Македонија потврди дека нејзините внатрешни води се домаќини на европската јагула (*Anguilla Anguilla*), земјата треба да обезбеди спроведување на Регулативата за јагули на ЕУ, со дефинирање на единиците за управување со јагулите и спроведување на планови за управување.

Беа воведени **структурни мерки** за мал риболов или внатрешен риболов врз основа на годишната програма за финансиска поддршка на риболовот и аквакултурата со национални буџетски обврски од околу 1 милион евра. Беше усвоена годишната програма за финансиска поддршка за рибарство и

аквакултура за 2019 година. Структурната помош ја комбинира поддршката за инвестирање во аквакултурата, финансиската поддршка за зголемување на рибните резерви, како и за промоција и маркетинг. Северна Македонија не примени никакви **мерки за државна помош** во текот на извештајниот период.

Административниот капацитет за управување, инспекција и контрола на политиката за риболов треба дополнително да се зајакне.

5.14. Поглавје 14: Транспортна политика

ЕУ има заеднички правила за техничките и безбедносните стандарди, безбедноста, социјалните стандарди, државната помош и пазарната либерализација во патниот сообраќај, железничкиот сообраќај, внатрешниот воден сообраќај, комбинираниот сообраќај, воздухопловството и поморскиот сообраќај.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на транспортот. Постигнат е **ограничен напредок** во изминатата година. Потребна е зголемена политичка посветеност за да се постигнат неопходните секторски реформи. Исто така, треба да се зајакнат административните и оперативните капацитети за сите видови транспорт. Земјата, особено треба:

- да го зајакне оперативниот и административниот капацитет на инспекциските тела и да ги развие капацитетите за спроведување заради намалување на жртвите во патната и железничката инфраструктура;
- да ги спроведе реформските мерки за поврзување на реформите во железничкиот сообраќај и на отворање на пазарот за железнички превоз барем за домашните и регионалните претпријатија, како и да воспостави национален систем за континуирано собирање податоци за патен сообраќај;
- да донесе законодавство за интелегентни транспортни системи и комбиниран транспорт и да вложи дополнителни напори да создаде стратешка рамка за спроведување на системите и основните мрежи.

Клучните стратешки документи за транспортниот сектор и неговите сродни сектори се веќе воспоставени. Новата Национална стратегија за транспорт 2018-2030 беше усвоена во декември 2018. Нема напредок во зајакнување на слабите оперативни и административни капацитети за сите видови на транспорт. Потребни се ефикасни мерки за реформи во железницата за да се намали зависноста од патниот сообраќај. Независното истражно тело за несреќи во железничкиот сообраќај сè уште не е формирано. Потребни се дополнителни напори за спроведување на законодавството на ЕУ за права на патници во сите видови транспорт.

За **патниот транспорт**, правната рамка е широко усогласена со *acquis*. Исто така, законодавството за опасни стоки е усогласено со *acquis*. Сепак, допрва треба да се воведат оценување на сообразноста на постојната опрема за транспорт на опасни стоки. Како и во минатата година, усогласувањето со *acquis* за социјална заштита и безбедност останува нецелосно. Потребни се дополнителни напори во подобрување на образованието и обуката, како и зголемување и зајакнување на капацитетите, особено на административните и техничките капацитети на Државниот инспекторат за транспорт. Одговорните органи се повикани да изготват тригодишен план за проверка на безбедноста на патиштата (ПБП) за јадрото и сеопфатната мрежа, како и спроведување на

пилот проверки за безбедноста на патиштата на деловите каде има високо ниво на несреќи. Исто така, потребни се дополнителни напори да се воспостави национален систем за континуирано прибирање на податоци за сообраќајни несреќи на пат. Потребно е да се усогласат казните за прекршување на одредбите од Европската спогодба која се однесува на работата на екипажите на возилата што се користат за меѓународен превоз. Меѓутоа, законодавството за чиста енергија и енергетско-ефикасни возила во патниот сообраќај и за интелегентни транспортни системи сè уште е потребно да се усогласи со *acquis*. Законодавството за пристап на пазарот на стоки, патници и цени е усогласено со *acquis*. *Acquis* за пристап до меѓународните пазари за автобуси и автобуски услуги е веќе усогласено.

Во **железничкиот превоз**, главните барања од *acquis* се исполнети во однос на одвојувањето на управувањето со инфраструктурата и националниот оператор. Сепак, сè уште има одложувања во одвојувањето на сметките на националниот оператор за патнички и товарни активности и во усогласувањето на примената на многу од одредбите на Единствената европска железничка област. Потребни се повеќе заложби и напори за целосно отворање на железничкиот пазар. Законодавството за безбедност на железниците е усогласено со *acquis*, но треба да се спроведе. Договорите за прекугранична железничка соработка со Грција и Косово сè уште треба да бидат целосно спроведени. Телото за истраги на несреќи сè уште не е воспоставено. Освен тоа, телото за безбедност сè уште не е целосно функционално.

За **поморскиот транспорт**, земјата, и покрај тоа што не излегува на море, е дел од сите основни транспортни конвенции на Меѓународната поморска организација. Но бидејќи нема поморски пристаништа, не може да стане член на Парискиот меморандум за разбирање.

Националното законодавство е усогласено со релевантното *acquis* за **внатрешниот воден транспорт**, со исклучок на Регулативата за признавање на сертификација и превоз на стоки и патници. Законот за трговски транспортни потреби не е усогласен со *acquis* поради отсуството на превоз на стоки по внатрешните водни патишта. Земјата активно учествува во Меѓународната комисија за сливот на реката Сава, но сè уште не учествува во Стратегијата на ЕУ за развој на Дунавскиот регион. Земјата ги потпиша главните меѓународни договори за внатрешен воден транспорт и има добра билатерала соработка со соседните земји.

Во **воздухопловството**, земјата одржа добро ниво на усогласеност со *acquis* и е делумно усогласено со законодавството за безбедност во воздушниот сообраќај и законодавството за безбедност. Не беше постигнат напредок во исполнување на барањата од првата преодна фаза од Спогодбата за европски заеднички воздухопловен орган. Европската агенција за воздухопловна безбедност треба да провери дали земјата е целосно усогласена со и спроведувањето на Единственото европско небо. Повеќето безбедносни области, освен оние опфатени со неодамнешна инспекција за управување со воздушниот сообраќај, не се проверени од Агенцијата од 2012-2014. Работниот аранжман на Агенцијата ги опфаќа сите аспекти од *acquis* во безбедноста на цивилното воздухопловство и заштита на животната средина на производителите, организациите и персоналот. Меѓутоа, потребни се понатамошни напори за олеснување на инспекциите за стандардизација на Агенцијата. Во однос на

комбинираниот транспорт, не е направен напредок за финализирање на релевантното национално законодавство, но има одреден напредок во поставување на мултимодален јазол во близината на Скопје.

5.15 Поглавје 15: Енергетика

Енергетската политика на ЕУ опфаќа снабдување со енергија, инфраструктура, внатрешен енергетски пазар, потрошувачи, обновлива енергија, енергетска ефикасност, нуклеарна енергија и нуклеарна безбедност и заштита од радијација.

Земјата е умерено подготвена во оваа област. Постигнат е добар напредок во усогласувањето на националните правила со третиот енергетски пакет. Во наредната година, земјата особено треба:

- да го заврши разврзувањето (сертифицирањето) на системите за пренос на електрична енергија и гас;
- да го зголеми бројот на вработените и техничкиот / инженерски капацитет на Секторот за енергетика во Министерството за економија и Агенцијата за енергетика;
- да ги финализира новите или ажурираните подзаконски акти согласно Законот за енергетика и третиот енергетски пакет, да го усвои Законот за енергетска ефикасност за усогласување со Директивата за енергетска ефикасност и Директивата за енергетски карактеристики на згради. да продолжи со напорите за усогласување на тековната работа со Стратегијата за енергетика и климатската стратегија, обезбедувајќи конзистентност меѓу целите и спречување на негативните стимулации.

Националната енергетска стратегија до 2035 година се подготвува и треба да се финализира до средината на 2019 година. Таа треба да ги земе предвид приоритетите и целите на ЕУ за енергетика и климатска политика за 2030 година и претстојната интегрирана стратегија за енергетика и клима.

Достапноста на јаглен за термоелектраната во Битола допрва треба итно да се реши, бидејќи тоа се однесува на **безбедноста во снабдувањето** и бара акција, вклучувајќи и инвестиции во нови и одржливи ресурси. Законот за задолжителни нафтени резерви од 2014 година беше изменет по четврти пат, а неговото влегување во сила во јануари 2020 година ќе биде задоцнето 5 години. Подготвени се соодветни закони за спроведување и акциски планови кои се усогласени со Директивата за нафтени резерви, но исто така се одложуваат. Нафтени резерви на земјата кореспондираат со 63 дена од просечната дневна потрошувачка, но методот за пресметка се смета за несоодветен. Нафтената индустрија сè уште не е соодветно компензирана за одржување на итни резерви на нафта. Затоа, не учествува во повиците за набавки на нафта и нафтени производи, што ќе ѝ овозможи на земјата да ги одржува и зголемува нафтени резерви.

Развиени се меѓу-конекторите за пренос на електрична енергија, а подготвителните активности за изградба на нова 400 kV електрична линија со Албанија се во тек. За гасоводни интерконекции, Владата презема мерки за да

обезбеди потребни финансиски средства за изградба на интерконективна линија со Грција. Операторот на системот за пренос учествува во регионалната аукциска канцеларија во Југоисточна Европа. Потпишан е Меморандум за разбирање за спојување на пазарот со електрична енергија со Независната бугарска енергетска берза, со рок до средината на 2019 година.

За **внатрешниот енергетски пазар**, земјата усвои рамковно законодавство во согласност со третиот енергетски пакет на ЕУ за гас и електрична енергија. Пазарите за електрична енергија и гас се отворени за конкуренција. Соодветните подзаконски акти се во процес на усвојување. Утврдени се соодветните играчи на пазарот. Преносот и дистрибуцијата на електрична енергија и гас се формално раздвоени. Операторот за пренос на електрична енергија поднесе барање до Регулаторната комисија за енергетика за сертификација, а првичната одлука треба да се достави до Секретаријатот на Енергетската заедница за мислење. Операторот за транспорт на гас сè уште нема поднесено барање за сертификација. Разврзувањето на операторот на дистрибутивниот систем за електрична енергија е завршено и ревидираната програма за усогласување по донесувањето на Законот е одобрена од страна на регулаторното тело. Операторот на електропреносниот систем е во процес на завршување на неговото реструктурирање, со одвојување на операторот на пазарот во нова компанија како прв чекор во воспоставувањето на организиран оператор на пазарот и спојување со соседен пазар. Регулаторната комисија за енергетика ги одобрува новите пазарни правила. Владата треба да ја донесе одлуката за формата на операторот на организираниот пазар.

Целосната рамномерна одговорност на сите учесници на пазарот, што се бара со закон да се воведо до 1 јануари 2019 година и конкурентското обезбедување на услуги, повторно се одложени.

Снабдувачот во крајна инстанца и снабдувачот кој ја обезбедува севкупната услуга во владината постапка за јавни тендерски постапки треба да биде назначен до март 2019 година, откако комисијата за избор ќе ја заврши постапката за избор. Програма за заштита на ранливите потрошувачи сè уште не е развиена.

Во моментот, околу 50% од вкупната потрошувачка на електрична енергија е покриена со отворен пазар на електрична енергија. Ова главно опфаќа продажба на големите индустриски потрошувачи. Од 1 јануари 2019 година сите корисници, вклучувајќи ги и малите потрошувачи и домаќинствата, се законски подобни и имаат право да ги менуваат снабдувачите. Регулацијата на цените за разлика од снабдувањето на малите потрошувачи и домаќинствата, во режимот на универзална услуга се укина.

Пристапот на трети лица кон системот за природен гас е регулиран со Законот за енергетика, кој е усогласен со *acquis*, но треба да се подобрат распределбата на капацитетите и транспарентноста. Не беше постигнат напредок во воспоставувањето на тарифен систем за пренос на влез-излез, како што се бара со *acquis*, и нема позитивен напредок во решавањето на спорот околу сопственоста на гасоводот за пренос на гас.

Во областа на јаглеводородите, Законот за минерални сировини има за цел да се усогласи со Директивата за лиценцирање на јаглеводороди.

Енергетската заедница ја намали целта за обновлива енергија за 2020 година од

28% на 23%.

Изменетиот национален акциски план за **обновлива енергија** сега е во согласност со обврзувачката цел за 23% од енергијата што доаѓа од обновливи извори на енергија до 2020 година. Новиот Закон за енергетика е целосно усогласен со Директивата за енергетика на обновливи извори. Законот за спроведување е во процес на усвојување. Новиот Закон за енергетика утврдува премија за пренос како нов механизам за поддршка на обновливите извори на енергија што ќе се доделува на конкурентска основа.

Инвестирањето во хидроенергијата треба да биде во согласност со релевантното *acquis* за животна средина.

По донесување на третиот национален акциски план за **енергетска ефикасност**, земјата е на пат да ги исполни своите задолжителни цели. Потребно е сè уште да се развива пазарот на енергетски услуги и да се измени постојното законодавство, со цел компаниите за енергетски услуги да може да се договорат. Финансирањето за унапредување на енергетската ефикасност треба да се подобри, вклучително и преку воспоставување на Фондот за енергетска ефикасност. Општините треба да преземат чекори за целосно почитување на нивната обврска за развој и спроведување на општинските програми за енергетска ефикасност.

Земјата изготви нов Закон за енергетска ефикасност, усогласувајќи го со Директивата за енергетска ефикасност и Директивата за енергетски карактеристики на згради. Овој нов закон тековно е во фаза на јавна консултација. Подготовката и примената на подзаконските акти останува значителен предизвик, поради ограничениот човечки и технички капацитет на Секторот за енергетика на Министерството за економија и Агенцијата за енергетика.

Во врска со **инвестирањето во инфраструктурата**, земјата продолжува да ги гради следните делници за пренос на гас: Штип - Неготино, Неготино - Битола и Скопје - Тетово-Гостивар.

Во однос на **нуклеарната енергија, нуклеарната безбедност и заштитата од радијација**, земјата ги ратификуваше релевантните меѓународни конвенции за нуклеарна безбедност и заштита од радијација и е полноправна членка на Системот на Европската заедница за рана размена на информации во случај на радиолошки вонреден настан (ECURIE).

5.16 Поглавје 16: Оданочување

Правилата на ЕУ за оданочување го опфаќаат данокот на додадена вредност и акцизите, како и аспектите на корпоративно оданочување. Тие, исто така, ја опфаќаат и соработката помеѓу даночните администрации, вклучувајќи и размена на информации за спречување на даночно затајување.

Земјата е **умерено подготвена** во оваа област. Постигнат е **одреден напредок** во намалувањето на административниот товар за даночните обврзници и скратувањето на времето потребно за обработка на годишната даночна пријава. Во наредната година, препораките од минатата година остануваат валидни и земјата особено треба:

→ да го подобри капацитетот на даночната управа, на централно и локално

- ниво преку усвојување и ефикасна имплементација на Стратегијата за даночен систем;
- дополнително да го усогласи законодавството со *acquis*, особено Законот за акцизи, и да направи измени на Законот за персонален доход и Законот за даночна постапка, во согласност со Стратегијата за даночен систем;
 - да обезбеди ратификација на Мултилатералната конвенција на ОЕЦД за заедничка административна помош во даночните прашања до крајот на 2019 година.

Во однос на **индиректното оданочување**, Законот за ДДВ сè уште содржи одредени исклучоци кои не се предвидени со *acquis*. Доцнењата при повратот на ДДВ не се толку чести како порано. Што се однесува до *акцизите*, правната рамка мора да биде дополнително усогласена со *acquis*. Движењето на акцизни стоки под царинска суспензија сè уште е предмет само на проверка базирана на хартија, а електронски проверки сè уште не се воспоставени.

Во однос на **директното оданочување**, Законот за персонален данок на доход беше изменет со цел воведување на прогресивно оданочување и намалување на административниот товар за даночните обврзници, како и скратување на времето потребно за обработка на годишните даночни пријави.

Во однос на **административната соработка и заемната помош**, Владата потпиша нови договори со земјите членки на ЕУ и земјите кои не се членки на ЕУ за да се избегне двојното оданочување и да се спречи фискалната евазија. Потпишани се вкупно 49 такви договори, од кои 24 со земји членки. Во однос на заемната помош, Управата за јавни приходи усвои нова постапка за меѓународна размена на даночни информации, земајќи ги предвид последните стандарди на ОЕЦД во оваа област. Во јуни 2018, земјата ја потпиша Конвенцијата на ОЕЦД за заемна помош за даночни прашања и треба да ја ратификува најдоцна до крајот на 2019 година. Во август 2018, земјата пристапи кон инклузивната рамка на ОЕЦД за спречување на ерозија на основата и пренасочување на профитот (BEPS – Base erosion and profit shifting).

Во делот на **оперативниот капацитет и компјутеризација**, Управата за јавни приходи треба дополнително да ги подобри деловните процеси, да имплементира нов интегриран ИТ модел, алатки за управување со ризик и е-услуги. Стратегијата за даночен систем, која опфаќа фер оданочување, наплата на приходи, даночна транспарентност, квалитет на услугите и зелено оданочување, сè уште не е усвоена. Во врска со неформалната економија, Управата за јавни приходи продолжи да учествува во заеднички инспекции со **други национални тела** за идентификување на неплатените даночни обврски и нерегистрирани даночни обврзници, со цел подобрување на наплатата на даноците.

5.17 Поглавје 17: Економска и монетарна политика

Правилата на ЕУ бараат независност на централните банки и им се забранува директно финансирање на јавниот сектор. Земјите членки на ЕУ ги координираат нивните економски политики и се предмет на фискален, економски и финансиски надзор.

Земјата останува **умерено подготвена** во областа на економската и монетарната политика. Постигнат е **одреден напредок** во спроведувањето на програмата за реформи во управувањето со јавните финансии. Не сите препораки од извештајот од 2018 година беа целосно имплементирани. Во следната година, Северна Македонија треба да преземе дополнителни мерки за:

- да постави среднорочна буџетска рамка за дополнително подобрување на фискалната дисциплина и транспарентност;
- подобрување на фискалното управување со усвојување на фискални правила;
- вклучување на јавните претпријатија во општата владина рамка за фискално известување што се бара согласно европските статистички стандарди.

Во областа на **монетарната политика**, усогласувањето на правната рамка со *acquis* останува напредното. Сепак, потребно е дополнително усогласување за да се обезбеди функционална и институционална независност на централната банка. Согласно Законот за НБРМ се забранува монетарното финансирање на јавниот сектор, како и повластениот пристап на јавниот сектор до финансиските институции. Ценовната стабилност е примарна цел на Централната банка, што е целосно во согласност со основната цел на Европскиот систем на централни банки.

Во однос на **економската политика**, се напредна работата за спроведување на солидна буџетска политика и понатамошно усогласување на фискалната политика со Директивата за барања за буџетски рамки. Подготвен е новиот нацрт органски закон за буџет кој го предвидува воспоставувањето на фискални правила и независен фискален надзор, но сепак треба да биде усвоен. За да се зголеми транспарентноста и одговорноста, повеќе информации беа достапни за користење на јавните ресурси. Во 2018 година, беше донесен Закон за регистрирање и известување за обврските и заостанатите долгови. Фискалното известување и известувањата според постапката за прекумерен дефицит се во согласност со Европскиот систем на национални и регионални сметки „ESA 2010“. Програмата за реформи за управувањето со јавните финансии 2018-2020 е во тек и Акцискиот план од 2018 година беше имплементиран.

Програмата за економски реформи 2019-2021 беше поднесена на време и беше подобрена нејзината аналитичката дијагностика. Потребни се дополнителни напори за да се развие доволно капацитет за осмислување на структурните реформи и нивно брзо спроведување.

5.18 Поглавје 18: Статистика

Правилата на ЕУ бараат од земјите членки да се во можност да изготват статистики врз основа на професионална независност, непристрасност, веродостојност, транспарентност и доверливост. Предвидени се заеднички правила за методологијата, обработката и ширењето на статистички информации.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на статистиката. Постигнат е **добар**

напредок, особено во подготовката на пописот на населението и понатамошно усогласување на секторските статистики со стандардите на ЕУ. Поднесено е известување за обемната постапка за дефицит, иако се потребни понатамошни подобрувања во податоците. Исто така, потребни се континуирани напори за подобрување на обемот и квалитетот на податоците на макроекономските и социјалните статистики. Во наредната година, земјата особено треба:

- да спроведе пилот фаза од пописот на населението, делумно потпирајќи се на административни податоци;
- да усогласува финансиски сметки и квартални национални сметки со Европскиот систем на сметки 2010 (ESA 2010);
- да задржи соодветен број на персонал и доволно финансиски средства за Државниот завод за статистика.

Во областа на **статистичката инфраструктура**, правната рамка во голема мера останува усогласена со практиката на Европскиот статистички кодекс. Во 2018 година, Владата ја потпиша Посветеноста за доверба за да обезбеди професионална независност на Државниот завод за статистика. Канцеларијата го зголеми својот персонал. Сепак, ресурсите треба дополнително да се зголемат. Доделени се доволно средства за спроведување на пописот на населението. Во однос на другите главни даватели на статистички податоци, централната банка е целосно посветена на статистичките стандардни од Кодексот на практики. Министерството за финансии сè уште не назначи шеф за статистика. За **класификациите и регистрите**, главните класификации се во согласност со *acquis* и редовно се ажурираат. Употребата на административни извори на податоци се зголемени, вклучително и за подготовка на пописот на населението. Достапноста и квалитетот на податоците се подобрени, но сè уште треба да се оптимизираат. Преносот на податоци до Еуростат дополнително се зголеми, но останува нецелосен.

Во поглед на **макроекономските статистики**, Државниот завод за статистика подготвува годишни и квартални макроекономски статистики и податоци за бруто домашен производ (БДП) во актуелни и постојани цени, усогласени со ЕСА 2010. Изготвени се годишни секторски сметки и табели за снабдување/употреба, иако временските серии се уште не се завршени. Кварталните национални сметки не се целосно достапни. Во областа на статистиката на државните финансии, потребни се дополнителни напори за разграничување на единиците на општиот владин сектор. Поднесени се известувања за постапката со прекумерен дефицит, иако треба да се подобри квалитетот на податоците. Финансиските сметки се подготвени и поднесени во форма на експериментални податоци. Централната банка подготвува статистички податоци за билансот на плаќања и за странските директни инвестиции според најновите стандарди.

Структурните **деловни статистики** и краткорочните статистики за индустрискиот и градежниот сектор се добро развиени. Имаше дополнителни подобрувања во краткорочните статистики за услугите, кои беа објавени. Регистарот на деловни активности е воспоставен и договорен е план за подобрување на истиот. Формирана е рамка за да се подготват статистики на странските филијали. Подобрено е усогласувањето на статистиката на туризмот и транспортот со *acquis*. Статистичките податоци за истражување и развој и за

информатичките и комуникациските технологии се доволно усогласени.

Во однос на **социјалните статистики**, новиот попис на населението и домувањето со комбинирана методологија е добро напреднат. Беше спроведено истражување за статистички податоци за приходите и условите за живот. Подобрени се статистичките податоци за социјалната заштита. Статистиките за миграција треба дополнително да се прошират. Статистиката на пазарот на трудот генерално е усогласена со *acquis*. Статистиките за криминалот, образованието и јавното здравје имаат потреба од подобрување.

Статистиките за **земјоделското производство се само делумно** адекватни во споредба со *acquis*. Прегледувањето на структурата на фармите продолжува редовно да се спроведува. Методологијата на ЕУ за годишната статистика на култури беше тестирана за да се усогласи со *acquis*. Агроекономските статистики се подготвуваат во согласност со *acquis*. Билансите на набавки, исто така, забележаа подобрување за сточарската компонента. Статистичките податоци за **енергетиката и животната средина**, вклучувајќи ги и трошоците за заштита на животната средина, отпадот, водата и даноците поврзани со животната средина, главно се во согласност со *acquis*. Обезбедени се краткорочни статистички податоци за енергија и енергетски биланси. Меѓутоа, не се подготвуваат сметки за емисии на воздух. Изготвени се сметките за материјални текови, но ова сè уште не ги вклучува салдата на материјалните текови.

5.19 Поглавје 19: Социјална политика и вработување

Социјалните правила на ЕУ се однесуваат на минимум стандарди во областа на трудово право, еднаквост, безбедност и здравје при работа и недискриминација. Тие, исто така промовираат социјален дијалог на ниво на Европска Унија.

Земјата е **умерено подготвена** во оваа област. Во периодот на известување беше постигнат **одреден напредок**. Програмата за реформите во вработувањето и социјалната политика тесно се следи од страна на Владата, но недостасуваат финансии. Се пилотираше шемата за Младинската гаранција и беа преземени мерки за вклучување на долгорочно невработените и за неактивните лица на пазарот на трудот. Сиромаштијата останува да биде сериозен проблем, но, се очекува подобрување со новиот Закон за социјална заштита кој цели кон обезбедување на минимална гарантирана помош за сите невработени лица. Се направија напори политиките да се насочат повеќе кон вработените лица кои се под ризик на сиромаштија. Со оглед на тоа дека минатогодишните препораки не беа докрај исполнети, истите се сè уште валидни. Во наредната година, во земјата треба особено:

- да се подобри активирање на долгорочно невработените и неквалификуваните лица, вклучително и жените, лицата со попречености, и Ромите;
- да се интензивираат напорите за подобрување на капацитетите на Државниот инспекторат за труд и да се зајакне колективното договарање помеѓу работниците и работодавачите;
- да се имплементира Стратегијата за намалување на сиромаштијата, Стратегијата за инклузија на Ромите и соодветните акциски планови во

Беа усвоени измени на **Законот за работни** односи, кои имаа за цел да ги допрецизираат правилата и да овозможат еднаков пристап за лицата на кои им завршил договорниот работен однос како резултат на стечај или ликвидација. Во тек е изработка на нов Закон за работни односи. Се усвои нов Закон за приватни агенции за вработувања, усогласен со Конвенцијата на МОТ (С 181, 1997), како и подзаконски акти кои произлегуваат од овој закон. Се усвоија измени на Законот за минимална плата.

Капацитетите за и меѓусебна соработка меѓу релевантните институции, кои имаат надлежности во спроведувањето на трудовото законодавство, не се подобрени во вистинска смисла. Кадровската екипираност и професионалната работа на Државниот инспекторат за труд е на премногу ниско ниво за да може соодветно да ги покрие потребите на земјата, а и понатаму ќе опаѓа во наредните години, поради заминување во пензија на дел од вработените. Не постои некој поголем проблем со детскиот труд во земјата.

Се направија напори за да се подобри респонзивноста и соработката меѓу работодавачите и вработените во однос на прашања кои се однесуваат на **безбедност и здравје при работа**. Недостатокот на капацитети на Државниот инспекторат за труд, кој е одговорен за контрола и инспекција на примената на законите во областа на работни односи, вработување, безбедност и здравје при работа, остава некомплетно завршени работи. Реализацијата на Стратегијата за безбедност и здравје при работа (БЗР) 2017-2020 останува незадоволителна. Се организираа разни активности за подигнување на свеста согласно Акцискиот план за БЗР за 2017-2020. Согласно податоците на Државниот инспекторат за труд во 2018, во секторот градежништво, имаше највисок број на несреќи при работа со фатални последици на годишно ниво. Согласно податоците на граѓанските организации, за 2018 година, беше известно за 92 повреди на работно место, од кои 22 со фатални (смртни) последици.

Постигнат е ограничен напредок во областа на **социјален дијалог**. Социјалните партнери се вклучени во подготовките на новиот Закон за работни односи, кој меѓу другото вклучува и одредби за правото на здружување, колективното договарање и штрајк. Со законот, кој е во рана фаза на подготовка, ќе се продолжи со понатамошно уредување на секторските колективни договори, договорите на ниво на работодавач, како и постапката за основање на синдикати. Се очекува да се продолжи со развојот на локалните економски и социјални совети во текот на 2019 година.

Стапката на невработеност малку опадна, и тоа од 22.4% во 2017 на 20.7% во 2018. Паралелно на ова, учеството на жените на пазарот на трудот (52.2% на возраст од 15-64 во 2018) и на Ромите и лицата со попреченост не се подобри и останува ниска. Фокусот на политиките за вработување остануваат на долгорочно невработените и младите. Пилотирањето на шемата за Младинската гаранција која таргетира млади лица кои се невработени, и кои не се во образование или обука, нејзиниот воведување, продолжување и проширување на територијата на целата земја е особено позитивен чекор во таа смисла.

Се усвоија првата среднорочна Стратегија за формализација на неформалната економија 2018-2022 и придружниот Акциски план за 2018–2020. Се

воспоставуваат мерки за: регулирање на бизнис средината во однос на : (i) зголемување на важноста на институциите на пазарот на труд (ii) зголемување на инспекциите; и (iii) подигање на свеста кај индивидуалците и бизнисите за важноста на формализирање на неформалните економски активности. Потребно е да се распределат адекватни ресурси со кои ќе се обезбеди реализацијата на акцискиот план во предвидената временска рамка. Описот на занимања се доразви, 21 занимања беа објавени до третиот квартал на 2018 година.

Се постигна напредок во областа на **социјална инклузија и заштита**. Се подготви новиот Закон за социјална заштита. Законот обезбедува значителни реформи во системот на социјална заштита. Ризикот од сиромаштија во 2017 година, земајќи го предвид прагот од 60% од среден изедначен приход изнесуваше 22.2%. Стапката на лица во ризик од сиромаштија е 9%, додека меѓу пензионерите е 7.7%. Цини коефициентот за мерење на несоодветната распределба на приходите е 32.4.

По пилот фазата, во која на 64 лица им беше дадена можноста да користат лични асистенти, шемата постепено се вградува во новата политика.

Ромите и лицата со попреченост остануваат да бидат со највисок ризик од сиромаштија. Социјална пензиска шема ќе биде вклучена во Новиот закон за социјална заштита. Ќе овозможи поддршка за лица над 64 годишна возраст кои немаат никаква друга парична помош. Капацитетот на центрите за социјална работа е недоволен, а поддршката на терен за оние на кои им се потребни социјалните услуги е несоодветна. Мерките кои имаа за цел да ја намалат сиромаштијата остануваат недоволни. Социјалната заштита за децата со посебни потреби сè уште е несоодветна. Националното законодавство, политиките и програмите, треба да се усогласат со Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лицата со попреченост. Можностите за вработување за лица со попречености се сè уште ограничени. Услугите за возрасните лица со посебни потреби кои живеат во резиденцијалните установи се сè уште на многу ниско ниво.

Се усвои Новата стратегија за деинституционализација 2018-2027. Се преземаат конкретни мерки во област на деинституционализација и паралелно се развиваат алтернативни општествено базирани сервиси. Две општествено базирани станбени единици се оспособија и станаа достапни за децата од Специјалниот завод за лица со попреченост во Демир Капија, и се формираа и други општествено базирани единици за домување, вклучително и згрижувачки семејства за деца од другите институции.

Националното законодавство, политиките и програмите, треба да се усогласат со Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лицата со попреченост. Можностите за вработување за лица со попречености се сè уште ограничени. Услугите за возрасните лица со посебни потреби кои живеат во резиденцијалните установи се сè уште на многу ниско ниво.

Во однос на **еднаквоста меѓу мажите и жените во областа на вработувањето и социјална политика**, се усвои новиот Закон за спречување и заштита од дискриминација, во март 2019. Се имплементира Националниот акциски план за родова еднаквост 2018-2020 усвоен од Владата во 2018 година, Министерството за труд и социјална политика започна да развива Национален индекс за родова еднаквост, во соработка со Државниот завод за статистика.

Согласно статистичките податоци за 2018 година, стапката на вработеност за лицата на возраст 15-64 е 41.7% за жени и 61.4% за мажи. 39.2% од жените вработени во приватниот сектор заработуваат пониски плати од мажите. Во јавниот сектор, нема разлика помеѓу платите на мажите и жените.

Владата воспостави Национално координативно тело надлежно за промоција и мониторирање на **недрискриминацијата и еднаквите можности** во сите сфери на општествениот живот.

Според годишниот извештај на Народниот правобранител од 2018 година детектирани се 25 случаи на дискриминација, од кои 16 се однесуваат на дискриминација во областа на вработување. Во 2018, Народниот правобранител примил 77 жалби по основ на дискриминација, но ја утврдил само во 25 случаи. (види исто така *Поглавје 23 - Правосудство и фундаментални права*)

5.20. Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика

Индустриската политика и политиката за бизнис на ЕУ ја зајакнува конкурентноста, ги олеснува структурните промени и ја охрабрува пријателската средина за бизнис, која ги стимулира малите и средни претпријатија (МСП).

Северна Македонија е **умерено подготвена** во оваа област. Во извештајниот период беше направен **одреден напредок** во усвојувањето на стратегии и имплементација на мерки за олеснување на пристапот на МСП до финансирање и поврзување на странските директни инвестиции (СДИ) со домашните фирми. Во наредната година, Северна Македонија треба:

- да ја консолидира институционалната поставеност и понатамошно да ги разјасни мандатите на јавните тела за да обезбеди ефикасно спроведување на политиките;
- да ја подобри структурата и квалитетот на јавниот дијалог со бизнисите во сите аспекти на претпријатијата и индустриската политика и соодветните мерки;
- да направи систематски, постојани напори за да ги зголеми вештините кај домашните компании, особено кај малите и средните претпријатија, и да обезбеди тие да усвојат нови методи и технологии.

Во однос на **Принципите на претпријатијата и индустриската политика**, беа усвоени стратегии за развој на мали и средни претпријатија, за индустриска политика и за женското претприемништво. Новата индустриска стратегија 2018-2020 има за цел да ја зголеми економската тежина на производството, да додаде ефикасност на ресурсите, меѓутоа, недоволно се осврнува на дигитализацијата. Владата, исто така, ја усвои стратегијата 2018-2022 за формализирање на неформалната економија со акционен план кој вклучува мерки во регулаторното и деловното опкружување. Треба да се распределат соодветни ресурси за да се осигури дека акциониот план се спроведува во утврдениот временски рок.

Сè уште има голем број јавни тела со преклопување и спротивставени мандати. Треба да се набљудува трендот на спроведувањето на ниво кое нема да го „поседува“ производството на мерки. Комуникацијата помеѓу владата и приватниот сектор треба дополнително да се подобри. Потребни се дополнителни структурни реформи за подобрување на деловното опкружување.

Во однос на **инструментите на политиките**, аспектите на Директивата за задоцнето плаќање за обврските за плаќање на јавните органи сè уште не се целосно усогласени со *acquis*. Земјата треба да го измени Законот за финансиска дисциплина колку што е можно побрзо бидејќи бизнисите сè уште се соочуваат со тешкотии во собирањето на побарувањата од јавните тела.

Буџетот за мерки за поддршка на бизнисот се зголеми во 2018 година. Сепак, известувањето за нивното спроведување и евалуацијата на резултатите остануваат во рана фаза. Транспарентноста на процесот на распределба треба да се подобри и треба да се постигне усогласеност со правилата за државна помош на земјата. Според планот за економски раст, владата нуди грантови за компаниите.

Овие грантови имаат намера да им овозможат на компаниите да усвојат нови методи и технологии и да стимулираат соработка помеѓу СДИ и локалните компании преку субвенционирање на инвестициите и надоместување на трошоците за соработка на инвеститорите. Сепак, ефектите за зголемување на домашната понуда на производство на СДИ остануваат нејасни. Фондот за иновации им исплати грантови на компаниите и ги воспостави акцелераторите. За да функционира ефикасно, фондот бара распоредување на полно работно време на стручен кадар. Бизнисите треба да бидат свесни за достапноста на услуги за трансфер на технологија и соработка, на пример, преку најавената национална канцеларија за трансфер на технологија.

Банкарското кредитирање останува главен извор на финансирање на приватниот сектор, при што други финансиски инструменти се скромни или отсутни. Инвестициите од Единицата за развој на претпријатија и иновации (ЕДИФ) во приватниот сектор се скромни. Инструментите за финансирање на ЕУ за развој на бизнисот во рамките на Програмата за конкурентност на МСП (COSME) и EDIF остануваат недоволно искористени. Потребни се повеќе напори за подигнување на свеста во приватниот сектор за достапните инструменти.

Во однос на **секторските политики**, стратегијата 2018-2022 за развој на туризмот сè уште не е донесена. Земјата треба да учествува во годишниот Советодавен комитет за туризам.

5.21 Поглавје 21: Трансевропски мрежи

ЕУ ги унапредува трансевропски мрежи во областите на транспортот, телекомуникацијата и енергетиката заради зајакнување на внатрешниот пазар и за придонесување во растот и вработувањето.

Земјата има **добро ниво на подготвеност** во оваа област. Во текот на извештајниот период постигнат е **одреден напредок** во областа на трансевропските мрежи.

Во наредната година, земјата треба особено:

- понатамошно да го зајакне оперативниот и техничкиот капацитет на сите управни институции и институции на засегнати страни кои се вклучени во развојот на трансевропските транспортни и трансевропски енергетски мрежи;
- да мобилизира доволно ресурси за спроведување на Договорот за транспортна заедница;

→ да ја усогласи правната рамка со Регулативата за трансевропска мрежа.

Во однос на **транспортните мрежи**, земјата продолжи да учествува во Транспортната опсерваторија на Југоисточна Европа и ги почитуваше обврските од Меморандумот за разбирање.

Автопатската делница долж Коридорот X, кофинансиран од ЕУ, беше отворен за сообраќај во мај 2018 година. Исто така беа завршени и други градежни работи за реконструкцијата на Коридорот X и VIII. Недостатокот на политичка посветеност за донесување одлуки значително ја одложи изградбата на железничкиот Коридор VIII кон Бугарија. Потребни се дополнителни напори за забрзување на напредокот на овој Коридор и другите приоритетни делници за основна и за сеопфатна мрежа како во железничкиот, така и во патниот сообраќај. Потребни се дополнителни напори за спроведување на ревизии за безбедност на патиштата во согласност со Директивата 2008/96 /ЕЗ за сите проекти за основна и за сеопфатна мрежа.

Капацитетот на институциите и телата кои се вклучени во спроведувањето на големи инвестициски проекти треба да се зајакне. Земјата треба да се фокусира на мерките за реформа на поврзаноста за да обезбеди одржливост на таквите инфраструктури. Идните инфраструктурни инвестиции треба да се направат во согласност со стандардите на ЕУ за јавни набавки, државна помош и оценка на влијанието врз животната средина. Проектите треба да се канализираат преку единствен гасоводен проект, со што се потврдува стратешката ориентација кон трансевропските мрежи. Услов од договорот за железнички граничен премин потпишан со Србија е дека Северна Македонија треба да изгради соодветна инфраструктура. Сепак, ова сè уште е во тек. Покрај тоа, властите сè уште не ги потпишаа преостанатите протоколи за железничките гранични премини со Косово, иако беше договорено дека спроведувањето на договорот помеѓу двете царински власти ќе биде разменет и дека процесот на преговори за протоколот за граничната полиција ќе започне на почетокот од 2018 година. Потребни се дополнителни напори за да се обезбеди отворање на железничкиот пазар за индикативно проширување на коридорот Ориент / Исток-Мед. Усвојувањето на повеќегодишните планови за одржување на целата основна мрежа (железнички и патен сообраќај) останува предизвик.

Во однос на **енергетските мрежи**, проекторањето за изградба на 400 kV електрична интерконекција Битола – Елбасан (Албанија) сè уште е во тек. Подготвени се физибилити студија и проектна документација за гасоводната интерконекција со Грција. Потребни се дополнителни напори за заживување на интерконективниот далновод со Србија.

5.22. Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти

Регионалната политика е главната инвестициска политика на ЕУ за одржлив и инклузивен економски раст. Земјите членки ја сносат одговорноста за спроведување, што бара соодветен административен капацитет и стабилно финансиско управување со дизајнирањето и извршувањето на проектите.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на регионалната политика и координацијата на структурни инструменти. Постигнат е **одреден напредок**

во зајакнувањето на националниот капацитет за стратешко планирање и секторското програмирање и следењето на ЕУ фондовите. Управувачките и контролните системи се успешно воспоставени и се постигнати добри резултати во имплементација на ИПА I. Во претстојната година, земјата, особено, треба:

→ да го надгради административниот капацитет во структурата за управување со Инструментот за претпристапна помош (ИПА) и да ја подобри динамиката во склучување на договори и спроведување на проектите финансирани од ЕУ, особено во областите на транспортот и животната средина;

→ да ја комплетира рамката за оценка на перформансите;

→ да ја обезбеди транспарентноста и видливоста на резултатите од проектот.

Во однос на **правната рамка**, постигнат е одреден напредок во усогласувањето на националното законодавство со *acquis* во други поглавја, создавајќи предуслови за спроведување на европските фондови и идните структурни фондови. Во 2018, беа усвоени клучни стратешки документи за економска и социјална кохезија со ЕУ, како што се Програмата за економска реформа, Планот за економски раст, Националниот план за земјоделство и рурален развој и Националната стратегија за транспорт.

Институционалната рамка за управување со претпристапната помош од ЕУ е воспоставена и е во функција. Постапката за доверување на властите со овластувања за управување со секторите образование, вработување и социјална инклузија беше завршена во јуни 2018, признавајќи го постигнатиот напредок во однос на претходните препораки.

Во однос на **административниот капацитет**, потребно е понатамошно зајакнување. Политиката за задржување на вработените и управувањето со човечките ресурси останува прашање на загриженост.

ИКТ системите во рамките на структурите не обезбедуваат разумни гаранции за управување со безбедноста на информациите. Релевантниот акциски план, усвоен од страна на националните власти на 28 декември 2017 сè уште треба да се спроведе.

Во **програмирањето**, секторскиот пристап се покажа позитивен.

Во однос на **финансиското управување, контролата и ревизијата**, иако набавката и склучувањето на договори за ЕУ фондовите постепено се подобрува, сепак останува прашање на загриженост. Потребно е да се подобри веродостојноста на набавките, склучувањето на договорите и предвидувањата за исплата, заедно со капацитетите на ресорните министерства за да се завршат навремено зрелите проекти.

Внатрешната ревизија на ЕУ фондовите треба да се подобри во однос на регуларноста и покриеноста. Потребни се повеќе квалитетни внатрешни ревизори. Измените на Законот за финансиска инспекција, усвоен од Собранието во септември 2018 година, треба да го зајакнат полето на финансиска контрола.

Подобрена е **транспарентноста** во користење на ЕУ фондовите. Меѓутоа, потребно е поструктурно учество на националните власти за подобро

информирање на граѓаните и заедниците за можностите и придобивките од ЕУ фондовите за земјата.

5.25 Поглавје 25: Наука и истражување

ЕУ обезбедува значителна поддршка за истражување и иновации. Сите земји членки можат да имаат придобивки од програмите за истражување на ЕУ, уште повеќе онаму каде што постои поголема научна извонредност и цврсти инвестиции во истражувањето.

Земјата има **добро ниво на подготвеност** во областа на науката и истражувањето. Постигнат е **одреден напредок** во научните и истражувачките активности, а особено во мерките за поддршка на иновации за компаниите. Сепак, минатата година препораките не беа целосно спроведени. Во наредната година, земјата треба:

- да обезбеди повисоко ниво на инвестиции во истражувањата и иновациите и да го промовира учеството во истражувачката програма на ЕУ за Хоризонт 2020
- да развие Стратегија за паметна специјализација за поддршка на националните истражувања и стратегии за иновации и политики.

Постигнат е одреден напредок во областа на **политиката за истражување и иновации**. Стратегијата за иновации 2012-2020 и понатаму останува како главна политика на земјата за подобрување на иновациите во приватните компании. Сепак, останува потребата да се развијат други релевантни документи за истражување, високо образование и паметна специјализација. Инвестициите во истражувањето и иновациите остануваат ниски на 0,43% од БДП и речиси целосно се сочинети од јавни извори.

Во однос на **рамковната програма** на ЕУ, годишното учество на земјата и финансиите добиени од програмата Хоризонт 2020 е загрижувачко, бидејќи бројките во 2018 година се далеку под очекувањата. Стапката на успех на Хоризонт 2020 останала ниска на 11,2% (во споредба со просечната севкупна успешност од 15,3%). Напорите за организирање на промотивни настани и помош за апликантите се зголемени, но сè уште немаат видливо влијание.

Во однос на **Европската истражувачка област**, земјата има ограничен истражувачки капацитет во споредба со европскиот просек. Националниот патоказ за истражувачки инфраструктури, чија цел е искористување на јавните инвестиции, сеуште не е воспоставен. Сепак, активности за отворена наука се започнати.

За **иновациите**, европската табела за иновации во 2018 година ја дефинира земјата како скроман иноватор, успех кој постојано се подобрува од 2010 година. Интелектуалните капацитети се меѓу областите со најслаба иновативност. Фондот за иновации и технолошки развој инвестираше во компании за да помогне во воведувањето на иновациите. Центарот INNOFEIT за трансфер на технологии и иновации ги произведува своите први видливи резултати. Северна Македонија отвори научно-технолошки парк за поттикнување на иновациите во земјата.

Процесот на **паметна специјализација (S3)** во Северна Македонија е започнат во март 2018 година. Формирано е меѓуинституционално работно тело, составено од претставници на Владата, релевантните министерства и академската заедница (работна група S3).

5.26 Поглавје 26: Образование и култура

ЕУ ја поддржува соработката во образованието и културата преку програми за финансирање и координација на политиката на земјите членки преку отворениот метод на координација. ЕУ и земјите членки, исто така, мора да ја спречат дискриминацијата и да обезбедат квалитетно образование за децата на работниците мигранти, вклучувајќи ги и оние од загрозените средини.

Земјата е умерено подготвена во оваа област. Остварен е **ограничен напредок** со донесувањето на новиот Закон за високо образование. Воведувањето мерки од сеопфатната стратегија за образование 2018-2025 остана ограничено. Бидејќи ниту една од минатогодишните препораки не беше спроведена, тие остануваат валидни. Во наредната година, земјата особено треба:

- да ја спроведе новата стратешка рамка за образование, особено целите за предучилишно образование;
- да ја зголеми на поддршката за обука на наставници и професионален развој на наставниците и да се обезбеди ефикасен процес на проценка;
- да го подобри пристапот до квалитетно образование за сите, особено во однос на запишување во предучилишно образование, децата со посебни потреби и децата од ромските заедници.

Јавните трошоци за **образование, обука, млади и спорт** останаа на 3,8% од БДП во 2018 година.

Нивото на запишување во образованието во раното детство останува загрижувачко. Далеку е од целта на ЕУ за образование и обука 2020 од 95%, со само 30% од децата кои посетуваат лиценцирани предучилишни установи во учебната година за 2018/2019 година. Сепак, Владата презеде мерки за зголемување на ресурсите и предучилишните места со инвестирање во предучилишна инфраструктура и висококвалитетна обука за наставници во предучилишното образование.

Сè уште се потребни значителни подобрувања во квалитетот на основното и средното образование. Иако стапките на завршување во основното и средното образование се генерално високи, околу 10% од децата од ромските заедници не посетуваат редовно основно училиште и стапките на нивно напуштање остануваат високи. Со новиот проект, на ниво на целата земја, се развиваат серија мерки за поддршка на вклучувањето на децата во училиштата во тековната учебна година 2018-2019 година. Квалитетот на образованието е загрижувачко на сите нивоа и системот останува ранлив на политичко влијание и корупција. Децата и учениците со посебни потреби и оние од ромските заедници и понатаму се соочуваат со пречки за редовно и квалитетно образование и обука. Во декември 2018 година, Министерството за труд и социјална политика усвои одлука со која се бара општините да ги покријат сите

предучилишни трошоци за запишани ромски деца од јануари 2019 година. Усогласеноста со оваа важна мерка треба внимателно да се следи. Поделбата по етнички линии во образованието продолжува. Нема намалување на бројот на училиштата каде што учениците се разделени и бариерите за интеграција остануваат значајни.

Во високото образование, вкупната стапка на запишување на студенти е зголемена на повеќе од 40% во учебната 2018/2019 година. Сепак, стапката на завршување останува мала. Владата го усвои новиот Закон за високо образование во мај 2018 година, по усвојувањето на стратегијата за образование 2018-2025 и поврзаниот акциски план во јануари. Овој нов закон го зајакнува принципот и практиката на универзитетската автономија и ги одделува структурите за оценување и развој, акредитација и надворешна евалуација на високообразовните установи и студиски програми. Законот, исто така, утврдува дека во 2019 година треба да се формира Национален совет за високо образование, Одбор за акредитација за високо образование и Посебен одбор за евалуација за високото образование.

Во рамки на системот за националната рамка за квалификации усвоени се три нови стандарди за квалификации за постсредно образование. Во врска со соработката со работните места, во февруари 2018 година беа формирани пет секторски комитети за квалификација. Овие комитети се одговорни за анализа на постоечките квалификации, земајќи ги предвид предлозите за воведување на нови квалификации и давање мислења за усогласеноста на стандардите за занимање и квалификација со програмите за испитување.

Во обуката за стручно образование (VET) и образованието за возрасни, во тек е учење базирано на работа и подобрување на квалитетот во практичното учење. Потребно е понатамошно вложување во професионалниот развој на наставниците, во стручното образование и обука и воведување на пофлексибилен, модуларен наставен план за стручно образование и обука со директно вклучување на работодавачите во образованието и обуката. Исто така, се препорачува поблиско следење на резултатите од стручното образование и обука (на пример, статусот на пазарот на трудот на дипломирани студенти).

Земјата, исто така, има за цел да ги зголеми стапките на писменост на возрасните со започнувањето на програмите за обука за возрасни за завршување на основното и средното образование (ова е чекор во вистинската насока, но не се распределуваат доволно ресурси). Одобрувањето на системите за потврдување на неформалното и информалното учење е уште еден позитивен чекор.

Земјата продолжува активно да учествува во Програмата Еразмус + и е во ист чекор со земјите членки на ЕУ во овој поглед. Во 2018 година беа вклучени 602 студенти што доаѓаат и заминуваат во такви програми за размена, а во моментот се спроведуваат 35 проекти со локални корисници. Земјата е активно вклучена во Групата за следење на Болоњскиот процес, како домаќин и претседавач, со сесии одржани во Скопје, во февруари 2019 година.

Во 2018 година, Северна Македонија учествуваше во Програмата на ОЕЦД за меѓународно оценување на учениците (ПИСА) по вторпат. Резултатите од оваа испитување треба да бидат објавени во декември 2019 година. Земјата исто така ќе учествува во Меѓународната студија по математика и природна група

предмети (TIMSS) 2019 и во Студијата за напредокот во описменување и читање на меѓународно ниво (PIRLS) 2021.

Националната стратегија за развој на **културата** од 2018-2022 година, усвоена во мај 2018 година, е во рана фаза на спроведување. Новиот Закон за заштита на културното наследство и националната стратегија за заштита на културното наследство е сè уште во подготовка.

Земјата, во 2018 година, одигра активна улога во прославата на Европската година за заштита на културното наследство. Сепак, покрај активностите за подигање на свеста, сè уште се потребни редовни и соодветни распределби на буџетот за заштита на културното наследство.

Единствената мерка планирана за спроведување на Конвенцијата на УНЕСКО за заштита и унапредување на различноста на културниот израз од 2005 година е една основна јавна промоција во 2019 година.

Исплатата на средствата во рамките на годишната програма за проекти од значајни национални интереси предизвика критики од бројни културни оператори за работата на Министерството за култура и политичкото влијание врз неговите одлуки. Капацитетот на Министерството за култура треба дополнително да се зајакне, така што културните и креативните сектори можат да придонесат кон општествениот развој и да ја зголемат толеранцијата меѓу заедниците. Свкупно, земјата покажува задоволително ниво на учество во Програмата „Креативна Европа“.

Во врска со **младите**, локалната подружница на Канцеларијата за регионална соработка беше отворена во Скопје во август 2018 година. Актуелните владини приоритети за младите продолжуваат да го промовираат на учеството на младите во демократскиот процес, обезбедувајќи образование кое е релевантно за пазарот на трудот за да се одговори на високите нивоа на невработеност кај младите и социјално вклучување, како што е претставено и во Националната стратегија за млади 2016-2025 година. Види исто *Поглавје 19 - „Социјална политика и вработување“*.

Законот за **спорт** е изменет за да се воведат мерки за даночно олеснување за компании кои инвестираат во спортот. Владината процедура за законот започна во првиот квартал од 2019 година. Потребно е да се развие стратегијата за спорт. Годишниот буџет за спорт е зголемен од 0,3% во 2017 година на 1,4% во 2018 година, зголемувајќи го учеството на младите во спортските активности. Северна Македонија учествуваше за прв пат во „Европската недела на спортот“ преку организирање на голем број спортски активности во земјата.

3.27 Поглавје 27: Животна средина и климатски промени

ЕУ промовира силна климатска акција, одржлив развој и заштита на животната средина. Правото на ЕУ содржи одредби се однесуваат на климатските промени, квалитетот на водата и воздухот, управувањето со отпад, заштитата на природата, индустриското загадување, хемикалиите, бучавата и цивилната заштита.

Земјата има одредено ниво на подготвеност во оваа област. Постигнат е ограничен напредок во понатамошното усогласување на политиките и

законодавството со *acquis* во секторите за вода, заштита на природата и отпад. Спроведувањето и извршувањето заостануваат. Во наредната година, земјата потребно е:

- да спроведе мерки за подобрување на квалитетот на воздухот со обезбедување на ефикасна координација помеѓу централните и локалните власти, и обезбедување на доволни финансиски средства.
- да ги спроведе плановите за регионално управување со отпад и да воспостави интегриран систем за управување со отпад.
- да го спроведе Договорот од Париз со изработка на сеопфатна стратегија за климатска акција поврзана со климата, во согласност со рамката на ЕУ 2030 и да го започне процесот за подготовка на Национален план за енергија и клима, во согласност со обврската на Енергетска заедница.

Животна средина

Административниот капацитет на централно и локално ниво останува слаб и недоволен. Соработката со невладиниот сектор е подобрена, но потребни се понатамошни напори со цел ефективно учество и консултација во процесот на донесување одлуки. Потребно е да се подобри спроведувањето на Процесот на проценка на влијанието врз животната средина и јавните консултации на локално ниво. Нема напредок во однос на донесувањето на Законот за инспекција во животната средина и Директивите за одговорност во животната средина, ИНСПИРЕ и Директивата за еколошки криминал сè уште не се целосно усогласени и имплементирани.

Во однос на **квалитетот на воздух**, иако законодавната усогласеност е речиси целосна, но неговото спроведување останува слабо. Недостатокот на доволни административни и финансиски ресурси сè уште е главната пречка за воспоставување мерки за подобрување на квалитетот на воздухот. Во големите градови нивоата на загадување на воздухот се високи. Недоволната човечка, технички и финансиска поддршка на националната мрежа за следење на квалитетот на воздухот, резултираше со неколку прекини. За прв пат во државниот буџет за 2019 година се воведени специјални буџетски распределби за спроведување на мерките за подобрување на квалитетот на воздухот.

Во однос на **управување со отпад**, постигнат е понатамошен напредок во однос на усогласување на законодавната рамка со правилата на ЕУ. Новиот Закон за отпад и Националниот план за спречување на отпад не се донесени, но подготвен е нов Национален план за управување со отпад 2018-2024. Во тек е донесувањето на неколку закони за посебни текови на отпад. Во тек е подготовката на регионален план за управување со отпад за Полошкиот регион. Регионалните структури за управување со отпад се соочуваат со недостаток на административни и финансиски ресурси и сè уште не се целосно оперативни. Интегрираниот систем за управување со отпадот сè уште е одложен, бидејќи поставувањето на регионалните структури трае подолго од очекуваното. Економските стимулации за промовирање на рециклирањето се сè уште ограничени, а недостатокот на организирана шема за проширена одговорност на производителот го попречува пазарот.

Во однос на **квалитетот на вода**, земјата постигна одреден напредок. После

подготовката на Плановите за имплементација на Директивата за прочистување на урбани отпадни води и Директивата за вода за пиење, се применува новата методологија за цени која се заснова на целосно покривање на трошоците. Во тек се јавни консултации за Плановите за речните басени за реките Вардар, Струмица и Црн Дрим. Означени се опасности и ризици од поплави за скоро сите области во земјата, но потребни се значајни напори за понатамошно усогласување на законодавството со *acquis*. Потребно е значително подобрување на меѓуминистерската соработката во областа води.

Во однос на **заштита на природата**, донесени се национална стратегија за заштита на природата и национална стратегија за заштита на биодиверзитетот. Владата ја донесе Годишната програма за зачувување на природата за 2019 година. Продолжи работата за идентификација на потенцијалните НАТУРА 2000 области. Студии за валоризација и Планови за управување, кои се бараат со Директивите за птици и живеалишта, беа подготвени за две потенцијални заштитени подрачја. Започнати се чекори за воспоставување на екосистемски услуги. Сепак, недостасува одржливо и долгорочно на финансирање на заштитени подрачја на централно ниво. Спроведувањето на Конвенцијата за меѓународна трговија со загрозувани видови на дива фауна и флора сè уште е во рана фаза. Секој понатамошен развој на хидроенергијата треба да биде во согласност со законодавството на ЕУ за животна средина.

Во областа **индустриско загадување и управување со ризик**, сè уште не се усвоени новиот Закон за индустриски емисии и неговите подзаконски акти. Сепак, подобрен е процесот на издавање интегрирани дозволи во однос на квалитетот и квантитетот. Треба да се зајакнат административните капацитети во овие области, на централно и локално ниво. Усогласувањето на националното законодавство со Директивата СЕВЕСО III, Регулативите за Екоознака на ЕУ и Систем за ревизија на животната средина е сè уште во рана фаза.

Во областа **хемикалии** нема напредок во однос на спроведувањето на Регулативите за регистрација, евалуација, овластување и забрана на хемикалии и Регулативите за класификација, означување и пакување.

Во однос на **бучавата**, се подготвуваат стратешките карти за бучава и акциските планови. Потребна е меѓуинституционалната соработка и координација помеѓу главните институции со цел да се обезбеди собирање на податоци.

Нема напредок во областа на **цивилната заштита**. Земјата продолжува да учествува во Механизмот за цивилна заштита на Унијата, но сè уште недостасува рационално, координирано и ефикасно ублажување на влијанијата од катастрофи и одговор на сите нивоа. Формирана е меѓуинституционална работна група со цел да предлага препораки за подобрување. Земјата сè уште не е поврзана со Заедничкиот комуникациски систем за вонредни состојби (ЦЕЦИС), но земјата првично треба да воспостави безбедени трансевропски услуги за телематика помеѓу административните врски (сТЕСТА).

Климатски промени

Усогласувањето на правната рамка со *acquis* сè уште е во рана фаза. Земјата започна со подготовка на сеопфатна стратегија за климатска акција, во согласност со Рамката 2030. Исто така, Северна Македонија треба да продолжи со напорите за спроведувања на Договорот од Париз, кој го ратификуваше во

ноември 2017 година. Во 2018 година, земјата го достави Вториот двогодишен ажуриран извештај за климатски промени за Конвенцијата на ОН за климатски промени и во моментот се подготвуваат Четвртата и Третиот двогодишен ажуриран извештај кон Конвенцијата на ОН за климатски промени (УНФЦЦ). Техничките, институционалните и административните капацитети остануваат слаби и потребно е да се зајакнат на сите нивоа. Треба да се интензивираат напорите за вклучување на климатската акција во други сектори (како енергетика и транспорт).

3.28 Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита

Правилата на ЕУ ги заштитуваат потрошувачите во однос на безбедноста на производите, опасните имитации и одговорноста за неисправни производи. ЕУ, исто така, обезбедува високи стандарди за контрола на тутун, крв, ткива, клетки и органи, права на пациенти во прекугранична здравствена заштита и сериозни прекугранични здравствени закани, вклучувајќи и заразни болести, како и лекови за од страна на луѓето и ветеринарна употреба.

Земјата е умерено подготвена во областа на заштитата на потрошувачите и здравствената заштита. **Не е постигнат напредок** во областа на заштитата на потрошувачите ниту во областа на здравствената заштита. Во наредната година земјата треба:

- да ја усогласи правната рамка со *acquis* за заштита на потрошувачите и зајакнување на оперативните структури за заштита на потрошувачите;
- да ја зголеми одржливоста, ефикасноста, економичноста и квалитетот на услугите од областа на заразните болести и да ги спроведе препораките од Извештајот за техничка проценка за капацитетот на земјата во оваа област;
- да објави извештаи за регистрите за рак и индивидуални ретки болести и да се обезбедува соодветно финансирање и специјализирани знаења за рано откривање и лекување, врз основа на податоците од регистрите.

Заштита на потрошувачите

Не беше постигнат напредок во хоризонталните аспекти на **заштитата на потрошувачите**, каде што треба да се заврши усогласувањето со Директивата за безбедност на производите и *acquis* за колективен надомест. Не беше направен позитивен развој на Програмата за медијација, која што останува скапа за потрошувачите. Не се доделени дополнителни средства, ниту во насока на зголемување на бројот на вработени во Министерството за економија ниту за државните грантови за заштита на потрошувачите. Тековните ресурси се ограничени и покриваат само советодавни услуги и такси од меѓународните организации на потрошувачи. Теренските активности се скромни и се однесуваат само на брошури и едукативни материјали подготвени од страна на организациите за потрошувачки. Треба да се обезбеди употреба на повеќе современи комуникациски алатки. Треба да се преземат мерки за да се засили надзор на пазарот на *прашања поврзани со безбедноста на производите*. Усогласувањето со *acquis* за безбедност на производите останува некомплетно.

Потребна е веб-платформа каде граѓаните можат да ги најдат сите информации за заштита на потрошувачите и поголема свесност за *прашањата поврзани со небезбедноста*.

Јавно Здравје

Во врска со македонското **јавно здравје**, измените во Законот за здравствена заштита предвидуваат зголемени плати и подобрена политика на задржување. Сепак, голем број вработени продолжуваат да ја напуштаат земјата. Неадекватното користење на софистицирана здравствена опрема останува проблем. Податоците од е-медицинските регистри треба да се користат за правилно креирање политики. Недостатокот на финансиски средства и понатаму сериозно го попречува спроведувањето на политиките за јавно здравје. Повеќе од една третина од сите здравствени услуги се исплаќаат од џеб, што укажува на квалитетот на здравствената заштита и создавање социјални разлики. Повеќе од една третина од сите здравствени услуги се исплаќаат од џеб, што укажува на квалитетот на здравствената заштита и создавање социјални разлики. Имаше отстапување во областа на **контрола на тутунот**. Земјата потпиша, но сè уште не го ратификуваше Протоколот за елиминирање на недозволената трговија со тутунски производи. Пушењето во јавни места не е казнувано. Променетите закони сега овозможуваат пушење во некои јавни простории и контролирањето дополнително се влошува.

Треба да се преземат активности во областа на **крв, ткива, клетки и органи**, каде што се потребни дополнителни напори и соодветно финансирање за усогласување на националните прописи со *acquis*. Новиот координатор на земјата учествуваше како набљудувач на настани на ЕУ за трансплантација. Беше направена прва трансплантација на матични клетки од нероднински донатор. Бубрежната трансплантација од починатите донатори продолжи по неколку години.

Во однос на **менталното здравје**, треба да се направат значителни напори за подобрување на санитарните услови и човечките ресурси.

Во однос на **социо-економските детерминанти на здравјето**, не се направени дополнителни напори за подобрување на **исхраната и физичката активност** и намалување на дебелината.

Во однос на здравствената нееднаквост, Министерството за здравство додели буџет за да им обезбеди контрацепција на социјално загрозените жени. Сепак, оваа мерка се однесува само на жени кои посетуваат болници за репродуктивно здравје, а не е достапна во примарните здравствени установи. Подобрен пристап до здравствени услуги е потребен за ромската заедница и потребни се повеќе средства за лекување на лица со тешки физички и интелектуални пречки. Консумацијата на алкохол и придружните превентивни мерки останаа исти.

Финансирањето за **скрининг на рак** е недоволно. Воспоставени се национални и регионални регистри за рак и треба да се обезбедат квалитетни податоци за нивото на зачестеност на рак и потребните средства и третман за да се обезбеди соодветен третман и превенција. Сепак, нема извештаи за регистрите кои се јавно достапни. Не постои национална програма за скрининг програма за рак на дојка и рак на грлото на матката. Протоколите за рак на дојка и рак на грлото на матката се подготвени но сепак треба да бидат одобрени и спроведени. Инклузивноста треба да се подобри така што сите подобни пациенти во

релевантните целни групи да имаат пристап до скрининг.

Не се преземени значителни мерки за **здравјето и животната средина**, освен препораката за носење маски и совети за лицата во ризични категории и да се избегне излегување на отворено за време на периоди на високо загадување на воздухот.

Поставени се националните регистри за **ретки болести**, но потребни се соодветни средства. Дефиницијата за ретка болест сè уште треба да се усогласи со меѓународните стандарди. Финансирањето и пристапот до специјализирани знаења за третирање на ретки болести е ограничен и нетранспарентен и е оставен на фамилиите и граѓанските организации.

Не е постигнат напредок во однос на правата на **пациентите во прекуграничната здравствена заштита**, а националното законодавство сè уште не е усогласено со *acquis*. Слично на минатата година, националното законодавство за **лекови за употреба од страна на луѓето и ветеринарна употреба** останува делумно усогласено со *acquis*. Списокот на лекови за употреба од страна на луѓето, достапен преку националниот систем за здравствено осигурување, беше ажуриран по многу години. Сепак, продолжи практиката дека лековите опфатени со националното здравствено осигурување се достапни само за пациентите во првите денови од месецот. Земјата сè уште треба да воведо дополнителни мерки за да обезбеди соодветна проверка на квалитетот и следењето на лековите за употреба од страна на луѓето и ветеринарна употреба, предмет на паралелна трговија, односно лекови што се купуваат во други земји по поевтина цена.

Епидемијата на сипаници е прогласена во декември 2018 година. Министерството за здравство презеде чекори за контрола на ситуацијата, преку директна вакцинација во училиштата и детските градинки и со започнување на голема кампања за вакцинација.

5.29 Поглавје 29: Царинска унија

Сите земји членки се дел од царинската унија на ЕУ и следат исти царински правила и постапки. Ова бара усогласување на законодавството, соодветен капацитет за спроведување, примена и пристап до заедничките компјутеризирани царински системи.

Земјата задржа **добро ниво на подготвеност** во делот на Царинска унија. Постигнат е **добар напредок**. Финализиран е нов електронски систем за обработка на царински декларации и акцизни документи и ставени се во функција нови царински терминали. Неколку царински одредби во Законот за технолошко-индустриски развојни зони сè уште не се усогласени со *acquis*.

Земјата треба:

→ да продолжи да ги комплетира и применува своите ИТ системи и да обезбеди нивна надградба и одржување и да обезбеди континуитет во работењето.

Во областа **царинско законодавство**, нивото на усогласеност со *acquire* високо. Царинската тарифа за 2018 година е донесена во согласност со најновите измени

во Комбинираната номенклатура на ЕУ. Царинскиот закон беше изменет со цел усогласување на одредбите за Овластен економски оператор (ОЕО) со Царинскиот закон на Унијата (ЦЗУ). Царинската управа организираше серија настани за подигање на свеста и првите две компании се стекнаа со Уверение за овластен економски оператор (ОЕО). Казните за прекршоци беа намалени за помалите царински прекршоци, а употребата на гаранции за обезбедување на царински долг за стока во транзитна постапка дополнително беше усогласена со *acquis*.

Земјата е членка на Заедничката транзитна област и ги применува правилата на ЕУ за транзитни движења. Се применува Регионалната Пан-Евро-Мед (ПЕМ) Конвенција за преференцијални правила за потекло. Земјата ги ратификуваше измените на Конвенцијата за заедничка транзитна постапка. Измените на Протокол 2 од Договорот за слободна трговија со Турција, со кои се врши усогласување со Конвенцијата Пан-Евро-Мед (ПЕМ) стапија во сила на 1 август 2018 година. Законодавството за царинска заштита на правата од интелектуална сопственост, управување со ризик, прекурзори и дрога, ослободување од царина и културни добра се речиси во целост усогласени со *acquis*. Неколку царински одредби од Законот за технолошко-индустриски развојни зони сè уште не се усогласени со *acquis*. Царинската управа сè уште наплаќа надоместок за обработка на царински декларации, што исто така не е во согласност со *acquis*.

Во однос на **административниот и оперативниот капацитет**, стандардите за професионален интегритет и контрола на квалитетот беа систематски применети. Собирањето на приходи беше поголемо во 2018 година отколку во 2017 година, благодарение на воведувањето на автоматско управување со ризици со повеќе насочени контроли, подобра меѓуагенциска соработка и зголемена доброволна усогласеност. Модулите за електронско учење на Комисијата на ЦЗУ за обучување на царинските службеници и економските оператори, се преведени и објавени на веб-страницата на Царинската управа.

Новоизградениот царински терминал на главниот премин со Србија беше пуштен во употреба. Подготовките за заеднички гранични контроли со Србија се интензивираа со добивање на официјална поддршка од двете Влади. Завршен е нов електронски систем за обработка на царински декларации и акцизни документи. Царината се подготвува да ја зголеми употребата на системот за Интегрираната тарифна околина (ИТО). Бројот на обработени декларации преку новиот компјутеризиран транзитен систем (НКТС) продолжи да расте. Царината склучи договори за одржување на Новиот Компјутеризиран Транзитен Систем (НКТС) и на Системот за интегрирана тарифна околина (ИТО) со што ќе се обезбеди одржување, надградба и деловен континуитет на сите царински ИТ системи. Треба да се подигне свеста кај економските оператори за поvollностите од царинските ИТ системи.

5.30 Поглавје 30: Надворешни односи

ЕУ има заедничка трговија и трговска политика кон трети земји, заснована на мултилатерални и билатерални договори и автономни мерки. Исто така, постојат правила на ЕУ во областа на хуманитарната помош и развојната политика.

Северна Македонија е умерено подготвена во областа на надворешните односи и **одреден напредок** е постигнат во текот на извештајниот период.

Земјата го ратификуваше Дополнителниот Протокол 5 на ЦЕФТА за олеснување на трговијата. Земјата ја продолжи добрата соработка со ЕУ, вклучително и во рамки на Светската трговска организација (СТО). Институционалниот капацитет за целосно учество во трговската, развојната и хуманитарната политика на ЕУ останува недоволен.

Во текот на наредната година, земјата особено треба:

- да го зајакне целокупниот административен капацитет на соодветните министерства во областа на трговската политика, Централно европскиот договор за слободна трговија (ЦЕФТА) и обврските во рамките на СТО, особено ефикасно да го спроведе Повеќегодишниот акциски план за формирање на регионална економска област во Западниот Балкан;
- да ги спроведе активностите кои се дел од Повеќегодишниот акциски план за развој на регионална економска област, особено да го спроведе Протоколот 5 на ЦЕФТА за олеснување на трговијата, да го донесе Протоколот 6 на ЦЕФТА за трговија со услуги кој е во подготовка, како и да се вклучи во преговорите и да осигури брзо усвојување на Протоколот 7 на ЦЕФТА за решавање на спорови.

Во однос на **заедничката трговска политика**, земјата продолжи да ги координира своите позиции и сè повеќе да ги усогласува своите политики со позициите и политиките на ЕУ, вклучително и во рамки на СТО. Во согласност со Договорот за олеснување на трговијата на СТО, Владата го формираше Националниот комитет за олеснување на трговијата, кој се состои од 22 институции, кои се состанаа два пати во 2018 година. Административниот капацитет на институциите надлежни за трговската политика, особено Министерството за економија, треба дополнително да се зајакне.

Земјата го продолжи активното учество во ЦЕФТА и продолжи да го спроведува Повеќегодишниот акциски план за формирање на регионална економска област. Земјата учествуваше во пилот проекти со Србија и Молдавија за заемно признавање на овластените економски оператори во регионот на ЦЕФТА. Донесен е Акциски план за реформа на инвестициската политика. Започнати се преговорите со земјите од ЦЕФТА за Спогодбата за заемно признавање на професионалните квалификации. Земјата го номинираше својот преговарачки тим и го усвои преговарачкиот мандат за механизмот за решавање на спорови во ЦЕФТА.

Системот за контрола на извозот на стоки и технологии со двојна употреба е воспоставен и е во функција. Земјата ја усогласи својата листа на стоки со двојна употреба со режимот на ЕУ за извоз, трансфер, посредување и транзит на овие стоки од 2017 година. Нејзината апликација за членство во режимите на мултилатерална контрола на извозот може да придонесе за спроведување на *acquis* за контрола на извозот на стоки со двојна употреба.

Земјата почна да го усогласува националниот закон со Регулативата 2368/2002 на Советот за спроведување на шемата за сертификација на Процесот Кимберли за меѓународна трговија со необработени дијаманти.

Што се однесува на **билатералните договори со трети земји**, бројот на билатерални договори за инвестиции (ДИТ) остана на 39, од кои 20 се со земји членки на ЕУ.

Не е постигнат напредок во областите на **развојната политика и хуманитарната помош**. Земјата се охрабрува да воспостави правна рамка за меѓународна соработка и развојна политика, како и хуманитарна помош кон земјите кои не се членки на ЕУ во согласност со политиките и начелата на ЕУ.

5.31 Поглавје 31: Надворешна безбедносна и одбранбена политика

Земјите членки мора да бидат способни да спроведат политички дијалог во рамките на надворешната, безбедносната и одбранбената политика, да ги усогласат со изјавите на ЕУ, да учествуваат во активностите на ЕУ и да применуваат договорени санкции и рестриктивни мерки.

Северна Македонија и понатаму е **умерено подготвена** во оваа област. Постигнат е **одреден напредок** во текот на извештајниот период, со континуирано учество во цивилните и воените мисии за управување со кризи. Во тек е ратификација на протоколот за пристапување кон НАТО.

Во наредната година, земјата особено треба:

→ да ја подобри усогласеноста со декларациите на ЕУ и одлуките на Советот за заедничка надворешна и безбедносна политика (ЗНБП).

Во извештајниот период, продолжи редовниот **политички дијалог за прашања од надворешната и безбедносна политика** меѓу ЕУ и Северна Македонија. Во октомври 2018 година се одржа политички дијалог меѓу ЕУ и Северна Македонија за прашањата на ОН. Воспоставена е институционална рамка за учество на земјата во заедничката надворешна и безбедносна политика (ЗНБП) и заедничката безбедносна и одбранбена политика (ЗБОП).

Во **однос на заедничката надворешна и безбедносна политика (ЗНБП)**, Северна Македонија ја поддржа Глобалната стратегија за надворешна и безбедносна политика на Европската Унија. Во извештајниот период од почетокот на март 2018 до крајот на февруари 2019, земјата, се усогласи, кога беше поканета, со 75 од 87 релевантни декларации на високиот претставник во име на ЕУ и одлуките на Советот што претставува стапка на усогласеност од околу 86%. Земјата не се усогласи, меѓу другото, со рестриктивните мерки во однос на Русија и Украина.

Земјата и натаму го одржува **билатералниот договор за имунитет со САД**, давајќи им на американските државјани исклучоци од јурисдикцијата на **Меѓународниот кривичен суд**. Тоа не е во согласност со заедничките ставови на ЕУ за интегритетот на Римскиот статут или со поврзаните водечки начела на ЕУ за билатерални договори за имунитет.

Земјата продолжи да учествува во некои, но не во сите, меѓународни договори за контрола на извозот и инструменти за *непролиферација*. По својата апликацијата за членство Васенарскиот договор, земјата продолжува да работи на барањата за влез.

Земјата продолжи активно да се вклучува во *соработка со меѓународни организации* и да се усогласува со изјавите на ЕУ доставени во меѓународните организации (ООН, ОБСЕ и Советот на Европа). Протоколот за пристапување во НАТО беше потпишан во февруари 2019 година и процесот на ратификација е во тек.

За време на извештајниот период, не беа активирани *безбедносни мерки* освен оние што се однесуваат на граничната безбедност во контекст на миграциската и бегалската криза.

Земјата продолжи активно да учествува во воени операции за управување со кризи во рамките на **заедничката безбедносна и одбранбена политика (ЗНОП)**, особено ЕУФОР АЛТЕА во Босна и Херцеговина и Мисијата “Одлучна поддршка“ во Авганистан предводена од НАТО.

Земјата продолжи да придонесува кон “Борбената група на Европската Унија 2014-2020“ и КФОР преку Координативниот центар за поддршка на земјата домаќин. Продолжува формалната соработка со Европската агенција за одбрана.

Во декември 2018 година, Северна Македонија официјално аплицираше за учество во Истражувањето за хибридни закани на ЕУ, со цел да ги идентификува нивните клучни слаби точки и да ја зајакне отпорноста кон хибридните закани. Во јануари 2019, истражувањето започна од Министерството за одбрана.

5.32 Поглавје 32 : Финансиска контрола

ЕУ развива реформи на националните системи за управување со цел подобрување на раководната одговорност и стабилното финансиско управување со приходите и расходите и надворешна ревизија на јавните средства. Правилата за финансиска контрола дополнително ги штитат финансиските интереси на ЕУ против измама во управувањето со средствата на ЕУ и против фалсификување на еврото.

Земјата е умерено подготвена во оваа област. Постигнат е **одреден напредок** со усвојувањето на новата политика за јавна внатрешна финансиска контрола (ЈВФК) и националната стратегија против измама од 2019-2022 година. Независноста на Државниот завод за ревизија допрва треба да биде уставно загарантирана. Потребни се понатамошни напори за да се постигне усогласување на законодавството, раководната одговорност, вклучително и делегирањето на одговорностите за донесување одлуки и функционирањето на внатрешната контрола. Треба да се обезбеди навремено спроведување на препораките за внатрешна и надворешна ревизија. Високото ниво на политичка поддршка ќе остане значајно за спроведување на ЈВФК на сите нивоа на администрацијата.

Во наредната година, земјата особено треба:

- да започне да го имплементира новиот документ за политики на ЈВФК за подобрување на раководната отчетност и внатрешната контрола во јавниот сектор;
- да обезбеди посистематска и навремена примена на препораките за надворешната ревизија;
- да започне да ја спроведува националната стратегија за борба против измами и формално да ја формира службата за координација против измами (АФКОС) и мрежата АФКОС.

Јавна внатрешна финансиска контрола

Стратешката рамка е делумно воспоставена. Сите главни аспекти на

внатрешната контрола се опфатени во неодамна усвоениот документ за политиките на ЈВФК. Меѓутоа, некои елементи треба понатаму да се дефинираат и разјаснат врз основа на искуството стекнато преку спроведување на пилот-проекти. Некои услови за спроведување на раководна одговорност исто така се опфатени во стратегиската рамка за реформа на јавната администрација, особено во областите за развој на политиките, управување со човечките ресурси и отчетност. Документот за политики за ЈВФК предвидува формирање на комисија за следење на спроведувањето на ЈВФК. Со цел да се обезбеди соодветна координација на сите реформи поврзани со ова, овој Комитет ќе го известува Советот за управување со јавни финансии (ПФМ) и Советот за реформа на јавната администрација (ПАР) во земјата. (*Видете го и делот за Реформа на јавната администрација*)

Управувачката одговорност треба да биде целосно вградена во административната култура на јавниот сектор. Менаџерската култура во јавните институции е централизирана со мали делегирања на одлучување и буџетски овластувања за средно управување. Менаџерската одговорност е дополнително ограничена со примарен фокус на усогласеност, а не врз перформансите. Правната рамка за **внатрешна контрола** во голема мера е во согласност со меѓународните стандарди. Сепак, предложениот нов Закон за ЈВФК треба да го опфати сеопфатниот обем на внатрешна контрола наведени во новиот документ за политики на ЈВФК. Подзаконските акти и методолошките насоки кои се релевантни треба да се ажурираат. Капацитетите на јавните фондови за спроведување на стандардите за внатрешна контрола, вклучувајќи и алатки за управување со ризик, треба дополнително да се зајакнат и на централно и на локално ниво. Правната рамка за централизирана буџетска инспекција треба да се подобри.

Практиката на внатрешна ревизија е регулирана во согласност со меѓународните стандарди. Сепак, потребни се понатамошни напори за ефикасно воведување на стандарди за внатрешна ревизија во јавниот сектор. Повеќето ревизорски единици имаат само еден ревизор и потребни се понатамошни напори за обука и сертифицирање на ревизорскиот персонал. Методологијата за квалитетен преглед сè уште не е систематски имплементирана.

Централната единица за хармонизација (ЦЕХ) е задолжена за развивање и дисеминација на методолошките насоки и следење и известување за спроведувањето на ЈВФК. ЦЕХ треба значително да ги зголеми капацитетите за следење и надзор, вклучително и преку посветени интерни контроли и ревизии на квалитетот на внатрешната ревизија. ЦЕХ подготвува годишни извештаи за состојбата и спроведувањето на ЈВФК. Идните извештаи треба да се донесат навремено.

Надворешна ревизија

Иако независноста на Државниот завод за ревизија (ДЗР) сè уште не е зацврстена во Уставот, **правната рамка** обезбедува независност на ДЗР во голема мера во согласност со стандардите на Меѓународната организација на врховните ревизорски институции (ИНТОСАИ).

Институционалниот капацитет на ДЗР треба дополнително да се подобри. ДЗР секоја година до јуни спроведува ревизија на усогласеност на конечните владини сметки од основниот буџет. Годишната програма за ревизија беше

усвоена до декември 2018 година во согласност со законските барања. ДЗР го спроведува својот стратешки план за развој 2018-2022.

За **квалитетот на ревизорската работа**, потребни се понатамошни напори за подобрување особено на ревизијата на успешност. Во 2018 година, ДЗР иницираше осум ревизии на успешност; четири беа завршени во текот на годината, а другите четири ќе бидат завршени во 2019 година.

Во однос на **влијанието на ревизорската работа**, многу ревизорски извештаи на ДЗР не се спроведуваат систематски и навремено од страна на ревидираните институции. Додека се дискутира за годишниот ревизорски извештај на ДЗР во соодветниот парламентарен комитет, потребно е да се обезбеди зголемен парламентарен надзор и следење.

Заштита на финансиските интереси на ЕУ

Во однос на **усогласувањето со *acquis***, националното законодавство ги опфаќа главните елементи. Сепак е потребно понатамошно усогласување. Националната стратегија за борба против измама за заштита на финансиските интереси на ЕУ 2019-2022 беше усвоена во декември 2018 година. **Службата за координација на борбата против измами (АФКОС)**, претходно во рамки на финансиската полиција, треба да биде целосно оперативна во Министерството за финансии. Треба да се воспостави мрежа АФКОС. **Соработката со Комисијата** продолжува, а една заедничка истрага со Европската комисија беше спроведена во 2018 година. Известувањето до Комисијата за нередовности и случаи на сомневање за измама продолжи преку онлајн системот за управување со неправилности (ИМС). Од 2012 година, преку системот се пријавени 20 случаи, вклучувајќи два случаи во 2018 година.

Заштита на еврото од фалсификување

Во врска со **усогласувањето со *acquis***, националното законодавство ги утврдува постапките за фалсификување, како и улогите и одговорностите на институциите кои се вклучени. Народната банка врши **техничка анализа** и е-регистарот на фалсификувани пари е во надлежност на Министерството за внатрешни работи. Потребни се дополнителни напори за подобрување на координацијата меѓу клучните институции и ефикасна размена на податоци помеѓу постоечките бази на податоци. Не постојат формални **договори за соработка** со Европската централна банка за банкноти или со Европската комисија за монети. Северна Македонија учествува во програмата Перикле 2020 и во регионалната иницијатива Балканска мрежа за заштита на еврото.

5.33 Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби

Ова поглавје ги опфаќа правилата за финансирање на буџетот на ЕУ („сопствени ресурси“). Овие ресурси главно се состојат од i) придонеси врз основа на бруто националниот доход на секоја земја членка; ii) царински давачки; и iii) ресурс врз основа на данокот на додадена вредност. Земјите членки мора да имаат соодветен административен капацитет за соодветно координирање и обезбедување на правилна пресметка, собирање, плаќање и контрола на сопствените ресурси.

Подготовките во **оваа област** се во **рана фаза**. Постигнат е **одреден напредок** во усогласување на правната рамка за оданочување, царини и статистика. Сè уште останува да се воспостави институционална поставеност потребна за

ефикасно функционирање на системот за сопствени ресурси.

Во наредната година, земјата треба:

- да развие правна рамка и правила за спроведување за ефикасно функционирање на системот на сопствени ресурси;
- да воспостави цврсти институционални и координативни структури и да го зајакне административниот капацитет на клучните институции во системот.

Во однос на **царинските давачки**, наплатата на приходи е зголемена како резултат на спроведувањето на автоматското управување со ризиците со повеќе насочени контроли, подобра меѓуагенциска соработка и зголемена доброволна усогласеност.

Не е постигнат напредок во однос на **традиционалните сопствени ресурси; ресурсите кои се базираат врз данокот на додадена вредност (ДДВ) и ресурсите кои се базираат на бруто национален доход (БНД)**. Потребни се дополнителни напори за усогласување на законската рамка, особено за царината, оданочувањето, статистиката и финансиската контрола. Мора да се применат инструменти за борба и намалување на даночното затајување, измама и неформална економија, како и подобрување на внатрешната контрола во јавниот сектор. Сеопфатноста на националните сметки и пресметките на БНР допрва треба да се постигнат (*За повеќе информации видете Поглавје 16 - Оданочување, Поглавје 18 - Статистика, Поглавје 29 - Царинска унија и Поглавје 32 - Финансиска контрола*).

Во однос на **административната инфраструктура**, постигнат е одреден напредок во однос на градењето на капацитетите на релевантните клучни институции во оваа област. Сепак, потребни се понатамошни напори за да се обезбеди навремено и ефикасно функционирање на процесот на пресметување, наплата, плаќање и контрола на сопствените ресурси, како и подобрување на механизмите за известување и координација помеѓу сите вклучени тела.

АНЕКС I – ОДНОСИ МЕЃУ ЕУ И СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Северна Македонија учествува во **процесот на стабилизација и асоцијација** од 1999 година. Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) со ЕУ потпишана во 2001 година е рамка за односите со ЕУ, вклучувајќи го и политичкиот, економскиот и техничкиот дијалог. Експертите се состанаа во седум поткомитети и една посебна група, во согласност со распоредот. Комитетот за стабилизација и асоцијација се состана во јуни 2018 година, по кој во јули 2018 година се одржа состанок на Советот за стабилизација и асоцијација. Советот за стабилизација и асоцијација се одржа во март 2019 година. Во дискусиите се посвети внимание на напредокот постигнат за унапредување на реформите на ЕУ, особено во областите утврдени со Заклучоците на Советот од јуни 2018 година и на зајакнувањето на добрососедските односи.

Земјата продолжи да ги спроведува своите обврски според ССА. На 4 декември 2018 година, Советот за СА донесе одлука за премин кон фаза II од ССА, врз основа на предлогот на Комисијата од 2009 година.

Имплементацијата на **Инструментот за претпристапна помош II за 2014-2020 година (ИПА II)** е во тек. До крајот на 2018 година беа усвоени програми со вкупна вредност од 395 милиони евра, од кои 151 милиони евра веќе се склучени. Постигнат е значителен напредок во секторското програмирање кое ги вклучува сите засегнати страни.

Програмите според **Инструментот за претпристапна помош за периодот 2007-2013 година (ИПА I)**, постепено се спроведуваат и финализираат. До крајот на 2018 година, 62,7% од сите средства наменети за земјата според ИПА I се платени.

Во август 2018 година донесен е ревидираниот Индикативен стратешки документ, со што се зголеми одговорот на новите предизвици како што се миграцијата, тероризмот и насилниот екстремизам, климатските промени и економското владеење.

Главниот ризичен фактор што ја попречува брзата имплементација на претпристапните фондови на ИПА останува ограничениот административен капацитет на националните власти за подготовка на добро развиени проекти и недоволна заложба за да се обезбеди одржливост на резултатите од проектот. Потребни се итни мерки за подобрување на капацитетите за планирање, програмирање и управување во националните ИПА структури, особено во однос на управувањето со големи инфраструктурни проекти. Националните власти треба да го доунапредат системот за стабилно финансиско управување и контрола воспоставен во рамките на националните структури на ИПА во целата јавна администрација, што ќе придонесе кон самата реформа на јавната администрација.

ЕУ го поддржува учеството на земјата во 12 **програми на ЕУ** со 57,7 милиони евра. За искористување на оваа инвестиција, националните власти треба да го зголемат учеството во програмите на ЕУ преку подобро унапредување на можностите за финансирање, поддршка при подготовката на добро развиени проекти, како и максимизирање на резултатите од финансираните проекти.

АНЕКС II - СТАТИСТИЧКИ АНЕКС

СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ (со почеток од 29.04.2019 година)

Северна Македонија

Основни податоци	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Население (во илјади)		2 038,5	2 062,3	2 065,8	2 069,2	2 071,3	2 073,7
Вкупна површина на земјата (km ²)		25 713	25 713	25 713	25 713	25 713	25 713

Национални сметки	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Бруто домашен производ (БДП) (во милиони од националната валута)		334 840	501 891	527 631	558 954	594 795	616 600п
Бруто домашен производ (БДП) (во милиони евра)		5 472	8 150	8 562	9 072	9 657	10 014п
БДП (во евра по глава на жител)		2 700проц.	3 900проц.	4 100проц.	4 400проц.	4 700проц.	4 800п
БДП по глава на жител (во стандарди на куповна моќ (СКМ))		7 200	9 300проц.	9 900проц.	10 400проц.	10 800проц.	10 800п
БДП по глава на жител (во СКМ), во однос на просекот на ЕУ (ЕУ-28 = 100)		29проц.	35проц.	36проц.	36проц.	37проц.	36п
Реална стапка на раст на БДП: промена од претходната година на обемот на БДП (%)		5,1	2,9	3,6	3,9	2,8	0,2п
Пораст на вработеноста (податоци од националните сметки), во однос на претходната година (%)		4,6	5,6	2,4	1,9	1,6	:
Раст на продуктивноста на трудот: раст на БДП (во обем) по вработен, во однос на претходната година (во %)		0,5	-2,5	1,2	2,0	1,3	:
Раст на трошоците за труд по единица, во однос на претходната година (во %)		9,6	-1,7	3,7	0,2	5,0	:

**3-годишна промена (Т/Т-3) во индексот на номиналниот раст на трошоците за труд по единица (2010 = 100)		-6,7	-1,9	1,6	2,2	9,1	:
--	--	------	------	-----	-----	-----	---

Продуктивноста на трудот по вработен: БДП (во СКМ) по вработен во однос на просекот на ЕУ (ЕУ-28 = 100)		43,7	42,8	43,3	43,0	44,1	:
Бруто додадена вредност според главни сектори							
Земјоделство, шумарство и рибарство (во %)		10,3	11,5	11,7	11,1	10,6	9,1п
Индустрија (во %)		17,0	17,3	18,3	19,3	19,7	20,6п
Градежништво (во %)		7,9	8,2	8,0	8,1	8,0	7,2п
Услуги (во %)		64,8	63,0	62,0	61,5	61,7	63,1п
Расходи на финална потрошувачка, како дел од БДП (%)		95,6	89,3	86,9	85,8	82,3	80,8п
Бруто инвестиции во основни средства, како дел од БДП (%)		20,1	23,7	23,4	23,8	24,4	:
Промени во резервите, како дел од БДП (%)		1,2	5,0	6,8	6,5	8,1	11,0п
Извоз на стоки и услуги, во однос на БДП (%)		37,8	43,4	47,7	48,7	50,7	55,4п
Увоз на стоки и услуги, во однос на БДП (%)		54,8	61,5	64,9	65,0	65,5	69,2п
Бруто - инвестиции во основни средства од генералниот владиен сектор, како процент од БДП (во %)		:	:	:	:	:	:

Индустрија	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Индекс на обемот на индустриско производство (2010 = 100)		105,4	107,3	112,5	118,0	122,0	122,2
Број на активни претпријатија (број)	1)	:	54 305	53 749	54 738	55 469	55 203п
Стапка на основање: број на основани претпријатија во референтниот период (т) поделен со бројот на претпријатија кои се активни во т (во %)		:	10,0	10,6	10,3	10,4	:
Стапка на затворање: број на затворени претпријатија во референтниот период (т) поделен со бројот на претпријатија кои се активни во т (во %)		:	:	:	8,8	9,7п	:

Лица вработени во мали и средни претпријатија, како дел од сите вработени (во рамки на нефинансиската деловна економија) (во %)		:	78,0	75,0	74,4	75,4	74,8п
Додадена вредност од малите и средни претпријатија (во нефинансиската бизнис економија) (во милиони евра)		:	2 251	2 257	2 413	2 607	2 693п
Вкупна додадена вредност (во нефинансиската бизнис економија) (во милиони евра)		:	3395	3460	3740	4031	4 227п

Стапка на инфлација и цени на куќи

	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Индекс на потрошувачки цени (ИПЦ), промена во однос на претходната година (во %)		3,7	2,7	0,0	0,1	0,2	2,1
**Годишна промена на намален индекс на цени на куќи (2010=100)		:	:	:	:	:	:

Платен биланс

	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Платен биланс: Тековна сметка вкупно (во милиони евра)		-23	-134	-43	-177	-275	-103
Платен биланс тековна сметка: трговски биланс (во милиони евра)		-1 128	-1 863	-1 856	-1 823	-1 813	-1 788
Платен биланс тековна сметка: нето услуги (во милиони евра)		153	375	384	349	341	377
Платен биланс тековна сметка: нето биланс за примарен приход (во милиони евра)		-21	-193	-161	-286	-384	-398
Платен биланс тековна сметка: нето биланс за секундарен приход (во милиони евра)		973	1 547	1 589	1 583	1 581	1 706
Нето биланс за примарен и секундарен приход: од кој владини трансфери (во милиони евра)	2)	59	74	110	54	91	113
**3-годишно назадување на просекот на билансот на тековната сметка во однос на БДП (во %)		:	-2,4	-1,8	-1,4	-1,8п	-1,9п

**Петгодишна промена на уделот на светскиот извоз на стоки и услуги (во %)		:	:	:	:	22,54	43,00
Нето биланс (влезни-излезни) странски директни инвестиции (СДИ) (во милиони евра)		344,7	229,4	197,4	202,8	316,9	180,0
Странски директни инвестиции (СДИ) (во милиони евра)		0,1	22,8	7,7	13,9	21,6	1,8
од кои СДИ на економијата за која се известува во земјите од ЕУ-28 (во милиони евра)		:	0,4	3,0	5,5	13,6	8,6
Странски директни инвестиции (ФДИ) во економијата за која се известува (во милиони евра)		344,8	252,2	205,1	216,7	338,4	181,7
од кои СДИ на земјите од ЕУ-28 во економијата за која се известува (во милиони евра)		272,7	226,7	13,8	-15,2	212,8	108,8
**Нето меѓународна инвестициска позиција, во однос на БДП (во %)		-34,5	-55,9	-53,1	-56,0	-57,7	-58,1
Од година во година стапка на промена на бруто прилив на дознаки (во национална валута) од работниците мигранти (во %)		14,8	-3,3	6,5	2,3	-7,5	0,4

Јавни финансии

	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
***Општ државен дефицит/суфицит, во однос на БДП (%)		-0,5	-3,8	-4,2	-3,5	-2,7	-2,7
*** Општ државен бруто долг, во однос на БДП (во %)		30,6	34,0	38,1	38,1	39,9	39,5
Вкупно државен приход, како процент од БДП (%)		31,1	27,9	27,7	28,8	28,5	29,1
Вкупно државен расход, како процент од БДП (%)		31,6	31,9	31,9	32,3	31,2	31,9

Финансиски показатели

	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Бруто девизен долг на целата економија, во однос на БДП (%)		45,7	64,0	70,0	69,3	74,7	73,6п

Бруто-надворешен долг на целата економија, во однос на вкупниот извоз (%)		123,9	147,9	146,6	142,2	146,7	133,7
Понуда на пари: М1 (банкноти, монети, депозити преку ноќ, во милиони евра)		601	1 172прек.	1 433	1 694	1 868	2 053
Понуда на пари: М2 (М1 плус депозити со ороченост до две години, во милиони евра)		2 141	3 581прек.	3 843	4 131	4 396	4 564
Понуда на пари: М3 (М2 плус инструменти што може да се нудат на пазарот, во мил. евра)		2 232	4 215прек.	4 593	4 937	5 241	5 480
Вкупен кредит по монетарни финансиски институции спрема резиденти (консолидиран) (во милиони евра)		1 504	3 842прек.	4 229	4 626	4 632	4 883
**Годишна промена на обврските на финансискиот сектор (во %)		:	1,4	12,6	5,5	6,9	1,9
**Приватни кредитни текови, консолидирани, во однос на БДП (во %)		:	:	:	:	:	:
**Приватен долг, консолидиран, во однос на БДП (во %)		:	:	:	:	:	:
Каматни стапки: секојдневна парична стапка, годишно (%)	3)	5,72	1,86	1,79	0,99	1,02	1,01
Каматна стапка на кредитирање (една година), годишно (%)	4)	9,50	3,75	3,75	3,75	4,25	3,75
Каматна стапка на депозити (една година), годишно (%)	4)	:	0,75	0,50	0,25	0,25	0,25
Девизен курс на еврото: со просечен период (1 евро = ... национална валута)		61,188	61,583	61,623	61,610	61,595	61,574
Индекс на пондериран ефективен девизен курс, 42 земји (2005 = 100)		:	:	:	:	:	:
**3-годишна промена (Т/Т-3) во пондериран индекс на ефективен девизен курс, од 42 земји (2005 = 100)		:	:	:	:	:	:
Вредност на резервни средства (вклучувајќи и злато) (во милиони евра)	4)	1 417	1 993	2 436	2 262	2 613	2 336

Надворешна трговија со стоки	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Вредност на увозот: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		2 980	4 983	5 505	5 801	6 177	6 825
Вредност на извозот: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		1 918	3 235	3 747	4 088	4 390	5 007
Трговски биланс: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		-1 062	-1 748	-1 758	-1 714	-1 786	-1 818
Услови на трговија (ценовен индекс на извозот / ценовен индекс на увозот * 100) (во број)	5)	89	97	97	100	96	:
Удел на извозот спрема земји од ЕУ-28 во вредност од вкупниот извоз (во %)		66,4	72,6	76,5	77,0	80,0	81,1
Удел на увозот од земји од ЕУ-28 во вредност од вкупниот увоз (во %)		55,0	62,7	63,4	62,0	61,9	62,9

Демографија	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Груба стапка на природна промена на население (природен прираст): број на раѓања минус смртни случаи (на илјада жители)		1,9	1,9	1,9	1,3	1,2	0,7
Смртност на деца под една година (на 1000 живородени)		11,5	10,2	9,9	8,6	11,9	9,2
Животен век при раѓање: мажи (години)		71,7	73,4	73,5	73,5	73,4	74,1
Животен век при раѓање: жени (години)		76,2	77,5	77,5	77,4	77,5	77,9

Пазар на труд	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Стапка на стопанска активност за лица на возраст од 20 до 64 години: сооднос на населението на возраст од 20-64 години кое е работоспособно (%)		68,0	70,4	70,8	70,2	69,6	70,3
*Стапка на вработеност за лица на возраст од 20-64 год.: сооднос на населението на возраст од 20-64 години кое е		43,9	50,3	51,3	51,9	53,3	54,8

работоспособно (%)							
Стапка на вработеност на мажи на возраст од 20-64 год. (%)		53,6	59,7	61,6	61,5	63,7	65,6

Стапка на вработеност на жени на возраст од 20-64 год. (%)		34,0	40,7	40,8	42,1	42,5	43,7
Стапка на вработеност за лица на возраст од 55-64 год.: сооднос на населението на возраст од 55-64 години кое е работоспособно (%)		27,9	37,9	38,6	40,1	40,7	41,4
Вработеност според главни сектори							
Земјоделство, шумарство и рибарство (во %)		:	18,7	18,5	17,9	16,6	16,2
Индустрија (во %)		:	23,5	23,4	23,4	23,1	22,5
Градежништво (во %)		:	6,9	7,0	7,1	7,2	7,2
Услуги (во %)		:	50,9	51,1	51,6	53,1	54,1
Лица вработени во јавниот сектор, како дел од вкупниот број на вработени, лица на возраст 20-64 год. (во %)		:	:	:	:	:	:
Лица вработени во приватниот сектор, како дел од вкупниот број на вработени, лица на возраст 20-64 год. (во %)		:	:	:	:	:	:
Стапка на невработеност: дел од работната сила што е невработен (во %)		36,1	29,0	28,0	26,1	23,7	22,4
Стапка на невработеност на мажи (во %)		35,3	29,0	27,7	26,7	24,4	22,7
Стапка на невработеност на жени (во %)		37,2	29,0	28,6	25,1	22,7	21,8
Стапка на невработеност на млади: дел од работната сила на возраст од 15-24 год. што е невработен (во %)		59,7	51,9	53,1	47,3	48,2	46,7
Стапка на долгорочна невработеност: дел од работната сила што е невработен 12 месеци или повеќе (%)		31,1	23,9	23,4	21,3	19,2	17,4
Стапка на невработеност на лица (на возраст 25-64 години) со завршено најмногу ниско образование (ISCED 0-2) (во %)		39,3	33,2	31,0пре к.	30,0	28,8	25,5
Стапка на невработеност на лица (на возраст 25-64 години) со завршено високо образование (ISCED 5-8) (во %)		19,1	20,1	19,6	18,9	17,6	17,1

Социјална кохезија

	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Просечни номинални месечни надници и плати (во национална валута)		13 517	21 145	21 394	21 906	22 342	22 928
Индекс на реални надници и плати (индекс на номинални надници и плати поделен со индексот на инфлација) (2010 = 100)		73,4	93,2	94,6	97,1	99,3	100,5
ЦИНИ коефициент		:	37	35	34	34	32
Јаз на сиромаштија		:	39,0	36,1	33,1	32,9	37,3
*Рано напуштање на образование и обука: дел од населението на возраст 18-24 години со завршено најмногу ниско образование кои повеќе не посетуваат образование или обука (во %)		22,8	11,4	12,5	11,3п	9,9	8,5

Животен стандард

	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Број на патнички возила во однос на големината на населението (број на илјада жители)		118,9	168,2	179,8	185,5	190,7	194,7
Број на претплати за мобилна телефонија во однос на големината на населението (број на илјада жители)		695,1	1 083,9	:	1 005,9	989,9	968,3
Пенетрација на мобилен широкопојасен интернет (на 100 жители)		:	:	51	55	57	61
Пенетрација на фиксен широкопојасен интернет(на 100 жители)		:	:	17	18	18	19

Инфраструктура

	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Густина на железничка мрежа (функционални линии на илјада km ²)		28,1	28,1	28,1	28,1	27,4	27,4

Должина на автопати (километри)		216	259	259	259	259	259
---------------------------------	--	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Иновации и истражување	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Јавни расходи на образование во однос на БДП (во %)		:	:	:	:	:	:
*Бруто-домашен расход на истражување и развој, во однос на БДП (%)		0,19	0,44	0,52	0,44	0,44	0,36п
Одобрени средства со буџетот или расходи за истражување и развој (GBAORD), како процент од БДП (во %)		:	0,02	0,01	:	:	:
Процент на домаќинства што имаат пристап до интернет дома (%)		14,0	65,1	68,3	69,4	75,3	73,6

Животна средина	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
*Индекс на емисии на стакленички гасови, што е еквивалентно на CO ₂ (1990 = 100)	б)	91,5	:	:	:	:	:
Енергетски интензитет на стопанството (kg на еквивалент во нафта на 1 000 евра БДП при константни цени од 2010)		482,5	373,3	350,5	331,1	326,8	334,0п
Електрична енергија добиена од обновливи извори во однос на потрошувачка на електрична енергија (во %)		18,7	18,7	15,5	24,9	27,0	17,1
Патен шпедитерски транспорт (врз основа на тон-km) (во %)		93,1	92,4	94,7	96,0	96,9	96,4

Енергија	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Примарно производство на сите енергетски производи (во илјади тони енергија (ТОЕ))		1 657	1 425	1 331	1 266	1 111	1 161
Примарно производство на мазут (во илјади ТОЕ)		0	0	0	0	0	0
Примарно производство на цврсти горива (во илјади ТОЕ)		1 296	1 053	986	876	745	853
Примарно производство на гас (во илјади ТОЕ)		0	0	0	0	0	0
Нето-увоз на сите енергетски производи (во илјади ТОЕ)		1 325	1 300	1 396	1 395	1 590	1 551

Бруто-потрошувачка на енергија во земјата (во илјади ТОЕ)		2 965	2 783	2 707	2 656	2 696	2 762
Бруто производство на електрична енергија (GWh)		7 006	6 094	5 374	5 646	5 630	5 600

Земјоделство	Заб.	2006	2013	2014	2015	2016	2017
Индекс на обемот на производство на земјоделски стоки и услуги (при производни цени) (2010 = 100)		94,8	98,6	100,5	106,4	112,2	:
Искористена земјоделска површина (во илјади хектари)		1 226	1 260	1 263	1 264	1 267	1 266
Број на добиток: живи говеда (во илјади грла, крај на периодот)		255	238	242	253	255	255
Број на добиток: живи свињи (во илјади грла, крај на периодот)		167	167	165	195	203	202
Број на добиток: живи овци и живи кози (во илјади грла, крај на периодот)		:	807	822	822	825	832
Сирово млеко на располагање на фармите (во илјади тони)		:	430	436	417	463	449
Производство на ожнеани култури: жита (заедно со ориз) (во илјади тони)		602	562	629	484	641	448
Производство на ожнеани култури: шеќерна репка (во илјади тони)		0	0	0	0	0	0
Производство на ожнеани култури: зеленчук (во илјади тони)		586	687	776	845	810	770

: = недостапно

прек. = прекин во серијата

проц. = проценка

п = провизорно

* = индикатор Европа 2020

** = индикатор на Постапката за макроекономски дисбаланс (ПМД)

*** = Податоците за дефицитот и долгот на владите на земјите во процес на пристапување се објавени „како што се“ и без сигурност во однос на нивниот квалитет и почитување на правилата на ЕСА

Фусноти

- 1) Исклучувајќи ги NACE Rev. 2 Оддели А, Љ, П и Р и Класа 64.20.
- 2) Само секундарен приход.
- 3) Пондериран просек. Податоците ги опфаќаат билатералните трансакции преку ноќ.
- 4) Крај на година (31 декември).
- 5) Индекс од односот на индексите на единица вредност (2015 = 100).
- 6) Дел од инвентарот на стакленички гасови подготвени во контекст на Третиот национален извештај на (UNFCCC).